

RAPORT KOŃCOWY

„Współpraca podmiotów ekonomii społecznej i administracji lokalnej miasta Torunia”

Autorzy: Robert Jurszo, Paweł Klimek, Jarema Piekutowski, Antoni Sobolewski

Szczecin, 15.05.2012 r.

Streszczenie

Prezentowany raport zawiera wyniki badania „Współpraca podmiotów ekonomii społecznej i administracji lokalnej miasta Torunia” zrealizowanego przez Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego sp. z o.o. na zlecenie CISTOR Stowarzyszenie Partnerstwo Społeczne w terminie od 29 lutego do 15 maja 2012 roku.

Głównym celem badania była diagnoza problemu współpracy podmiotów ekonomii społecznej i administracji lokalnej miasta Torunia.

Wnioski dotyczące kondycji przedsiębiorczości społecznej w Toruniu

Miasto Toruń jest miejscem, w którym ekonomia społeczna jest stosunkowo słabo rozwinięta. Podstawową formą podmiotu ekonomii społecznej jest organizacja pozarządowa (stowarzyszenie lub fundacja), ale większość tego typu podmiotów nie prowadzi działalności gospodarczej lub odpłatnej statutowej. Natomiast podmioty ekonomii społecznej rozumiane jako podmioty prowadzące działalność gospodarczą i reinwestujące zyski w realizację celów o charakterze społecznym są w zdecydowanej mniejszości.

W Toruniu realizowanych jest/było kilka projektów dotyczących wsparcia ekonomii społecznej:

- Pomorska Fundacja Rozwoju, Kultury i Sztuki (projekt "Regionalne Centrum Ekonomii Społecznej");
- Toruńskie Stowarzyszenie Ekologiczne Tilia i Europejskie Centrum Współpracy Młodzieży (projekt „Promocja ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej”);
- Fundacja Gospodarcza "Pro Europa" (projekt "Latająca Akademia Przedsiębiorczości Społecznej");
- CISTOR Stowarzyszenie Partnerstwo Społeczne (zakończone projekty "Ośrodek Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej" i "Centrum Wsparcia Ekonomii Społecznej");
- Stowarzyszenie Kujawsko-Pomorski Ośrodek Wsparcia Inicjatyw Pozarządowych TŁOK (projekt "Ośrodek Wsparcia Inicjatyw Ekonomii Społecznej").

Toruńskie organizacje pozarządowe w bardzo ograniczonym stopniu wykorzystują swój potencjał do pozyskiwania środków na działalność statutową ze świadczenia odpłatnej działalności pożytku publicznego i/lub działalności gospodarczej. Uczestniczący w badaniu przedstawiciele organizacji pozarządowych podkreślali, że

wiele organizacji obawia się włączania w obszar swojej działalności aspektów ekonomicznych.

Wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu

Większość badanych podmiotów ekonomii społecznej (88% - CATI) współpracowała z różnymi jednostkami administracji publicznej w Toruniu. Analizując stopień współpracy wśród badanych podmiotów z uwagi na obszar działania najwięcej z nich działa w obszarze ekologii i sportu. Jednak spośród wszystkich badanych podmiotów tylko niektóre z nich można w pełni określić mianem przedsiębiorstw społecznych – tzn. takich, które realizując cele społeczne prowadzą jednocześnie działalność gospodarczą, która umożliwia realizację tych celów.

Wedle opinii respondentów badania jakościowego, współpraca z administracją lokalną najczęściej inicjowana jest przez podmioty ekonomii społecznej.

Jedynie 26,1% podmiotów ekonomii społecznej biorących udział w badaniu zadeklarowało, że podejmuje wspólne inicjatywy z samorządem – zdecydowanie dominują relacje o biórczym i roszczeniowym charakterze. Tylko ¼ z badanych podmiotów angażuje się w konsultacje społeczne.

Najczęstszą formą współpracy toruńskich podmiotów ekonomii społecznej z administracją publiczną jest udział w konkursie dotacyjnym bądź konkursie ofert. Natomiast tylko 10,2% badanych najbardziej aktywnych toruńskich podmiotów bierze udział w przetargach. Taka statystyka wskazuje na to, że toruńskie podmioty ekonomii społecznej jeszcze w stosunkowo nikłym stopniu nastawione są na działania rynkowe. Zorientowane są głównie na pozyskiwanie środków na działalność statutową z samorządu. Dlatego też częsty wśród nich jest syndrom tzw. „grantozny”: domagają się coraz większych kwot na dotacje, ale nie poszukują dodatkowych środków na funkcjonowanie w działalności gospodarczej czy funduszach zewnętrznych. Jak zauważają uczestnicy badania, tak niski procent udziału podmiotów w przetargach może być determinowany jeszcze przez dwa inne istotne czynniki: 1) niewiele agend administracji publicznej zawiera w przetargach klauzule społeczne, które zwiększają szanse podmiotów ekonomii społecznej; 2) niewiele podmiotów ekonomii społecznej jest w stanie sprostać wymogom określonym w przetargach.

Warto zauważyć, że sama realizacja przez podmioty projektów finansowanych nie przyczynia się do ich rozwoju ekonomicznego i infrastrukturalnego – nie pozwala na wygenerowanie zysku i jego reinwestycję w rozwój organizacji.

Przedsiębiorcy społeczni podczas wywiadów grupowych podkreślali, że nie zawsze są w stanie konkurować cenowo z dużymi firmami rynkowymi. Wynika to, przede wszystkim, z samej specyfiki tych podmiotów, nie posiadania rezerw finansowych, braku zaplecza infrastrukturalnego i sprzętowego oraz tego, że często kryterium rozstrzygającym przy przetargach jest cena.

Podmioty ekonomii społecznej biorące udział w badaniu jakościowym prawie w ogóle nie różnicowały jakości współpracy z poszczególnymi agendami administracji publicznej (którą najczęściej oceniają jako przeciętną lub dobrą).

W samorządowych dokumentach strategicznych ekonomia społeczna nie występuje wcale, bądź występuje jedynie w jednostkowym ujęciu: jako narzędzie rozwiązywania problemu wykluczenia społecznego mieszkańców. Zaświadcza to o małej świadomości administracji lokalnej korzyści i perspektyw, jakie roztacza przedsiębiorczość społeczna. Nie dostrzega się innych możliwości, jakie tkwią w ekonomii społecznej.

Toruńskie podmioty ekonomii społecznej – rozpatrując zagadnienie ilościowo - są wciąż w małym stopniu partnerami toruńskiego samorządu przy realizacji zadań publicznych.

Wnioski dotyczące poziomu wzajemnego zaufania pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu

Najczęściej poziom swój poziom zaufania do administracji lokalnej podmioty ekonomii społecznej kwalifikują jako średni bądź dobry. Takie uśrednione oceny w gruncie rzeczy niewiele mówią o rzeczywistym poziomie wzajemnego zaufania. Są raczej ostrożnymi ocenami wynikającymi z tego, że współpraca jest mało intensywna i w związku z tym niewiele wiadomo o wzajemnych nastawieniach tych dwóch grup.

Na zaufanie podmiotów ekonomii społecznej do administracji publicznej – zdaniem przedsiębiorców społecznych - negatywnie wpływa nadmierna biurokracja, słaby przepływ informacji (i ich niejasność), archaiczne procedury i brak elastyczności oraz ograniczone kompetencje urzędników. Część z tych czynników – szczególnie te dotyczące formalnej strony kontaktów – wynikają z tego, że podmioty ekonomii społecznej i urzędnicy funkcjonują w „odrębnych światach” – środowiskach różniących się uwarunkowaniami formalno-prawnymi. Ich nieznajomość sprzyja wzajemnym oskarżeniom i wspomnianemu pogłębianiu nieufności.

Jedną z najważniejszych barier mentalnych w rozwoju ekonomii społecznej w Toruniu jest to, że dla wielu – zarówno dla trzeciego sektora i administracji – wciąż

czymś nieakceptowalnym jest łączenie działalności społecznej z ekonomiczną. Jest to często postrzegane jako zdrada „etosu społecznikowskiego”, zgodnie z którym aktywność *pro publico bono* powinna zawsze mieć charakter darmowy. Badane organizacje wsparcia ekonomii społecznej i trzeciego sektora wskazywały na to, że jest to istotny powód, dla którego trudno przekonać organizacje pozarządowe - zarówno te istniejące od dłuższego czasu, jak i nowe - do ekonomizacji przynajmniej części swoich działań.

Przedstawiciele administracji publicznej skłonni byli traktować podmioty ekonomii społecznej jako profesjonalistów, którzy próbują znaleźć swoje miejsce na rynku pracy. Można jednak mieć uzasadnione wątpliwości dotyczące szczerości tej oceny. Wynikają one z tego, że wiedza o podmiotach ekonomii społecznej jest u przedstawicieli administracji lokalnej dość skromna, stąd ferowane wyroki mogą być świadectwem ostrożnej „dyplomacji”. Można też przypuszczać, że niektórzy przedstawiciele administracji uogólniali swoje jednostkowe, pozytywne doświadczenia z podmiotami ekonomii społecznej na całą tę grupę.

Względnie silny – przede wszystkim wśród przedstawicieli administracji - jest trend, by identyfikować ekonomię społeczną ze spółdzielczością socjalną i, w konsekwencji, kojarzyć ją z grupami dotkniętymi wykluczeniem społecznym. Jest to czynnik ograniczający zaufanie do idei przedsiębiorczości społecznej oraz stygmatyzując ją jako aktywność gospodarczą prowadzoną tylko przez osoby wykluczone społecznie, głównie w obszarze prac prostych.

Wnioski dotyczące wzajemnych oczekiwań podmiotów ekonomii społecznej i administracji lokalnej w Toruniu odnośnie wzajemnej współpracy

Większość podmiotów ekonomii społecznej (80%) wskazywała na to, że oczekują od samorządu głównie wsparcia finansowe. Również te podmioty, które prowadzą działalność gospodarczą – a więc w największym stopniu spełniające model przedsiębiorstwa społecznego jako organizacji funkcjonującej na komercyjnym rynku - deklarowały „wsparcie finansowe” jako pierwszorzędną potrzebę. Można to odczytywać jako sygnał słabej kondycji ekonomicznej toruńskich podmiotów ekonomii społecznej. Zaświadcza to o tym, że – właśnie jak na podmioty mające funkcjonować na zasadach rynkowych – wciąż w małym (zbyt małym) stopniu są zekonomizowane. Innymi słowy, toruńskie przedsiębiorstwa społeczne myślą o sobie raczej jak o „normalnych” organizacjach pozarządowych, które w Polsce nazbyt często dotknięte są chorobą „grantozy” – uzależnienia bieżącej działalności od posiadania środków publicznych.

Drugą z kolei najmocniej sygnalizowaną przez podmioty ekonomii społecznej potrzebą jest wsparcie lokalowe i sprzętowe. Rzeczywiście, niemożliwym jest, by w Toruniu dokonywał się – rozpatrując problem niezależnie od wszystkich innych czynników – intensywny rozkwit przedsiębiorczości społecznej, jeśli podmioty nie będą miały dostępu do atrakcyjnych przestrzeni lokalowych. Obecne reguły udostępniania lokali w pierwszej kolejności preferują najemców będących przedsiębiorcami prywatnymi. Jak wynika z informacji przekazanych przez przedstawicieli organizacji pozarządowych, podmioty ekonomii społecznej otrzymują ofertę lokali jako ostatni. Poza tym, pozostawia ona wiele do życzenia: często są to przestrzenie zniszczone, wymagające poważnych remontów, oddalone od atrakcyjnego centrum miasta (w którym np. poruszają się turyści będący potencjalnymi odbiorcami towarów i usług) itp.

Przedstawiciele administracji lokalnej Torunia nie potrafili wyeksplikować precyzyjnie swoich oczekiwań względem podmiotów ekonomii społecznej (choć wskazali na produkty i usługi, których zakupieniem od przedsiębiorstw społecznych byłoby zainteresowani).

Wnioski dotyczące przyczyn trudności we współpracy pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu

Wedle przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej (badanych CATI) największe przyczyny trudności we współpracy z administracją lokalną to brak wystarczających środków finansowych przekazywanych przez administrację (objaw „grantozy”) i niejasne procedury.

Zdaniem respondentów badania jakościowego – trudności we współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną dotyczą, przede wszystkim, kwestii komunikacyjnych. Ten problem ma kilka wymiarów, m.in.:

- protekcyjny stosunek administracji do przedsiębiorców społecznych;
- brak otwartości na dialog z podmiotami ekonomii społecznej ze strony administracji lokalnej; brak czytelnych procedur urzędowych dotyczących kontaktu z podmiotami ekonomii społecznej.

Wnioski dotyczące poziomu rozeznania we wzajemnych potrzebach obu stron

Zdaniem podmiotów ekonomii społecznej biorących udział w badaniu CATI stopień rozeznania ich potrzeb przez administrację publiczną jest średni.

Jako jednoznacznie nie zaspokojoną przez administrację lokalną potrzebę podmiotów ekonomii społecznej respondenci uznali tylko jedną: potrzebę wsparcia lokalowego i sprzętowego. Potwierdzają to również wyniki badania jakościowego. Jego uczestnicy wskazywali na trudności lokalowe jako na jedną z głównych trudności w rozwoju ekonomii społecznej w Toruniu.

Przedstawiciele administracji lokalnej biorący udział w badaniu jakościowym nie potrafili skonkretyzować oczekiwań, które mieliby względem toruńskich przedsiębiorstw społecznych. Jak się wydaje, wynika to z ich niewielkiej wiedzy o tym sektorze oraz z niewielkiego zainteresowania jego działalnością.

Wnioski dotyczące poziom rozeznania pracowników administracji lokalnej w ofercie podmiotów ekonomii społecznej

Administracja lokalna posiada szczątkową wiedzę dotyczącą toruńskich podmiotów ekonomii społecznej, więc nie powinno dziwić, że nie jest również zorientowana w charakterze oferty większości z nich. Dlatego przedstawiciele administracji nie potrafili wskazać obszarów usług, w których oferta toruńskich podmiotów ekonomii społecznej jest mocna lub słaba.

Istotnym faktem jest to, że działalność promocyjno-marketingowa toruńskich podmiotów ekonomii społecznej jest niewielka. W efekcie, trudno mówić o czytelności i przejrzystości ich oferty. Za małą wiedzę administracji publicznej o specyfice oferowanych przez nie produktów/usług są więc odpowiedzialne również same przedsiębiorstwa społeczne.

Toruńskie podmioty ekonomii społecznej wcale lub w niewielkim stopniu sondują bieżące potrzeby rynku. Wynika to z niskiego stopnia ekonomizacji ich działalności. Członkowie podmiotów ekonomii społecznej częściej nastawieni są na realizację własnych zainteresowań, natomiast potrzeby potencjalnych odbiorców są traktowane jako drugorzędne.

Spis treści

1. Wprowadzenie.....	12
1.1. Tematyka i cel badania.....	12
1.2. Ekonomia społeczna i jej relacje z administracją w dokumentach strategicznych i wykonawczych - poziom unijny	12
1.2.1. Wstęp.....	12
1.2.2. Dokumenty z ogólnymi wytycznymi dla całego obszaru	13
1.2.3. Dokumenty ze szczegółowymi wytycznymi do działań	16
1.3. Ekonomia społeczna w dokumentach i strategiach - poziom krajowy	27
1.3.1. Kwestie definicyjne	27
1.3.2. Ramy prawne ekonomii społecznej w Polsce	32
1.3.3. Relacje między podmiotami ES a administracją publiczną	35
1.3.3.1. Poziom centralny	35
1.3.3.2. Poziom lokalny i regionalny	39
1.4. Ekonomia społeczna w Polsce w świetle badań.....	44
1.5. Poziom regionalny i lokalny (miasto Toruń w perspektywie wojewódzkiej) .	47
1.5.1. Kontekst: sytuacja społeczno-zawodowa w mieście Toruniu	47
1.5.1.1. Diagnoza społeczna miasta Torunia	47
1.5.1.2. Rynek pracy województwa kujawsko-pomorskiego – informacje ogólne	48
1.5.1.3. Demografia: osoby młode oraz seniorzy	50
1.5.1.4. Struktura przedsiębiorczości w mieście Toruniu.....	53
1.5.2. Dokumenty strategiczne	55
1.5.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego	55
1.5.2.2. Strategia rozwoju Miasta Torunia	56
1.5.2.3. Plan wspierania rozwoju przedsiębiorczości Miasta Torunia.....	57

1.5.2.4.	Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla Miasta Torunia	58
1.5.2.5.	Program Działań Miasta Torunia na rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2006 – 2013	59
1.5.2.6.	Kujawsko-Pomorski Program na rzecz Ekonomii Społecznej.....	60
1.5.3.	Wspieranie i współpraca z podmiotami ekonomii społecznej przez Gminę Miasto Toruń	60
1.5.3.1.	Wieloletni Program Współpracy Gminy Miasta Toruń z organizacjami pozarządowymi	61
1.5.3.2.	Realizacja Programów Współpracy Gminy Miasta Toruń z organizacjami pozarządowymi w ostatnich latach 2007-2011	62
1.5.3.3.	Inne formy wspierania ES przez miasto	64
1.5.4.	Ekonomia społeczna w województwie kujawsko-pomorskim i w mieście Toruniu w świetle badań.....	66
1.5.4.1.	Charakterystyka podmiotów ekonomii społecznej w województwie kujawsko-pomorskim	66
1.5.4.2.	Badanie potencjału organizacji pozarządowych województwa kujawsko-pomorskiego	69
1.5.4.3.	Badanie potrzeb lokalowych NGO w mieście Toruniu	70
1.5.5.	Podmioty ekonomii społecznej w Toruniu	70
1.5.5.1.	Profil gospodarczy wiodących przedsiębiorstw społecznych w Mieście Toruniu	71
1.5.6.	Istniejące projekty i modele wsparcia ekonomii społecznej w Toruniu ..	73
1.5.6.1.	Istniejące systemy wsparcia finansowego	75
2.	Metodologia badania	76
2.1.	Triangulacja metod i technik badawczych	76
2.2.	Wykaz metod i technik badawczych	77
2.3.	Analiza danych zastanych - desk research (DR)	77
2.3.1.	Opis techniki badawczej	77

2.3.2.	Sposób zastosowania techniki badawczej	77
2.4.	Wywiady telefoniczne CATI	81
2.4.1.	Opis techniki badawczej	81
2.4.2.	Sposób zastosowania techniki badawczej	82
2.4.3.	Dobór próby	82
2.4.4.	Charakterystyka przebadanych w ramach CATI podmiotów	82
2.5.	Wywiady indywidualne (IDI)	86
2.5.1.	Opis techniki badawczej	86
2.5.2.	Sposób zastosowania techniki badawczej	87
2.5.3.	Dobór próby	87
2.6.	Wywiad grupowy zogniskowany (FGI)	87
2.6.1.	Opis techniki badawczej	87
2.6.2.	Sposób zastosowania techniki badawczej	88
2.6.3.	Dobór próby	88
3.	Wyniki badania	88
3.1.	Jakość współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	89
3.2.	Poziom wzajemnego zaufania pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	97
3.3.	Wzajemne oczekiwania podmiotów ekonomii społecznej i administracji lokalnej w Toruniu odnośnie wzajemnej współpracy	105
3.4.	Przyczyny trudności we współpracy pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	110
3.5.	Poziom rozeznania we wzajemnych potrzebach administracji lokalnej i podmiotów ekonomii społecznej w Toruniu	116
3.6.	Poziom rozeznania pracowników administracji lokalnej w ofercie podmiotów ekonomii społecznej	124
4.	Wnioski z badania	129

5. Rekomendacje	140
6. Aneksy.....	159
6.1. Dobre praktyki (polskie i europejskie).....	159
6.1.1. Dobre praktyki polskie.....	159
6.1.1.1. Miasto Gmina Gliwice jako przykład kompleksowego i nowoczesnego wspierania sektora NGO i ES	159
6.1.1.2. Gmina Byczyna	161
6.1.1.3. Przykład Chelмна: nie zawsze wsparcie administracji wystarcza	168
6.1.2. Dobre praktyki europejskie.....	169
6.1.2.1. Rozwój przedsiębiorstw społecznych w regionie Marche (“Developing Social Enterprises in Marche Region” – “Sviluppare le Imprese Sociali Marchigiane”)	170
6.1.2.2. Program wspierania andaluzyjskiej ekonomii społecznej (“Programme for Promotion of Andalusian Social Economy”).....	171
6.2. Aneks metodologiczny.....	173
6.2.1. Dyspozycje do wywiadów pogłębionych (IDI)	173
6.2.2. Dyspozycje do wywiadu grupowego (FGI)	177
6.2.3. Treść ankiety CATI	179

1. Wprowadzenie

1.1. Tematyka i cel badania

Prezentowany raport zawiera wyniki badania „Współpraca podmiotów ekonomii społecznej i administracji lokalnej miasta Torunia” zrealizowanego przez Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego sp. z o.o. na zlecenie CISTOR Stowarzyszenie Partnerstwo Społeczne w terminie od 29 lutego do 15 maja 2012 roku.

Głównym celem badania była diagnoza problemu współpracy podmiotów ekonomii społecznej i administracji lokalnej miasta Torunia.

Badanie objęło następujące obszary tematyczne:

- a) jakość współpracy,
- b) poziom wzajemnego zaufania obu stron,
- c) wzajemne oczekiwania obu stron dotyczące współpracy,
- d) przyczyny trudności we współpracy,
- e) poziom rozeznania we wzajemnych potrzebach obu stron,
- f) poziom rozeznania pracowników administracji lokalnej w ofercie podmiotów ekonomii społecznej.

1.2. Ekonomia społeczna i jej relacje z administracją w dokumentach strategicznych i wykonawczych - poziom unijny

1.2.1. Wstęp

Kryzys gospodarczy i społeczny Europy pogłębia się od kilku lat. Według danych Eurostatu, zadłużenie ciągle rośnie: w Portugalii w ciągu roku (między wrześniem 2010 r. a wrześniem 2011 r. dług publiczny wzrósł o 21,1%, podobnie szybko rośnie dług Irlandii, Hiszpanii, Wielkiej Brytanii i Niemiec¹. Planowane reformy Strategii Lizbońskiej nie powiodły się. Wartość wskaźnika zatrudnienia, który w 2010 r. miał

¹ Por. Kolany K., „Kryzys w Europie: jest gorzej czy lepiej?”, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Kryzys-w-Europie-jest-gorzej-czy-lepiej-2482832.html>, dostęp: 10.04.2012 r.

wg Strategii Lizbońskiej wynieść 75%, wyniósł w rzeczywistości 64,1%, zaś wskaźnik udziału wydatków na naukę w PKB, którego osiągnięcie zakładano na poziomie 3%, pozostał przez lata aż do 2010 r. na niezmiennym poziomie 1,9%². Wszystko wskazuje na fakt, iż dotychczas stosowane metody działania UE w celu rozwinięcia gospodarki oraz zapewnienia spójności społecznej okazały się nieskuteczne. Jednocześnie Europa staje twarzą w twarz z szeregiem kolejnych wyzwań, takich jak proces starzenia się społeczeństw. Wyjściem z tego problemu mogą być jedynie innowacyjne formy działania, oparte na partycypacji obywatelskiej, nie zaś na odgórnych regulacjach. **Jednym z tego typu działań, które mają pomóc Europie sprostać nowym wyzwaniom, ma być właśnie wsparcie dla ekonomii społecznej.** Dokumenty strategiczne, przygotowywane na poziomie unijnym, coraz częściej wskazują na konieczność stosowania takiego podejścia, które łączy elementy działania na wolnym rynku z elementami społecznymi.

1.2.2. Dokumenty z ogólnymi wytycznymi dla całego obszaru

Podstawowym dokumentem, zawierającym wytyczne związane z zatrudnieniem i zwalczaniem wykluczenia społecznego, jest obecnie **Strategia Europa 2020**. Pośród obszarów priorytetowych strategii znajduje się Obszar Priorytetowy 3 – „Wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu” (ang. *inclusive growth*). Obszar ten oznacza „Wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną”³. Wskazuje to na konieczność łączenia wzrostu gospodarczego i konkurencyjności ze spójnością społeczną, co jest zadaniem niezwykle trudnym, gdyż w pewnym sensie oba te cele są ze sobą sprzeczne – dążenie do szybkiego wzrostu gospodarczego zawsze owocuje spadkiem spójności społecznej.

Cele Strategii, których osiągnięcie realizowane ma być m.in. przez rozwój przedsiębiorczości społecznej, to przede wszystkim **Cel 1: osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75%**, będący niejako kontynuacją celu postawionego w

² Dane na podstawie: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, dostęp: 10.04.2012 r.

³ Krajowy Program Reform. Strategia Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2011, str. 3.

strategii lizbońskiej (i nieosiągniętego w roku 2010), oraz **Cel 5: wspieranie włączenia społecznego**.

Zanim jednak powstała Strategia Europa 2020, w dniu 19 lutego 2009 r. Parlament Europejski wydał **Rezolucję w sprawie gospodarki społecznej (2008/2250(INI))**. Rezolucja ta zawierała między innymi następujące istotne założenia:

- silny nacisk na promocję koncepcji gospodarki społecznej, „której siłą napędową nie jest przede wszystkim dochodowość finansowa, lecz dochodowość społeczna”⁴;
- konieczność wykorzystania w celu wspierania ES przede wszystkim takich narzędzi pomocy, jak ułatwienie dostępu do **kredytów i mikrokredytów**, ulg podatkowych, jak również wsparcie bezpośrednie specjalnymi środkami finansowymi UE (wskazuje to na fakt, o którym mowa będzie także w dalszej części dokumentu - iż szczególną rolę odgrywać będą tutaj **instrumenty zwrotne**);
- wezwanie wobec KE i państw członkowskich, aby pojęcia związane z gospodarką społeczną były używane w aktach prawnych, i by były one możliwie jasno zdefiniowane;
- wezwanie wobec KE i państw członkowskich do opracowywania programów wsparcia dla przedsiębiorstw społecznych i osób zamierzających założyć takie przedsiębiorstwa;
- wezwanie wobec KE do promowania dialogu między instytucjami publicznymi a podmiotami ES;
- wezwanie wobec państw członkowskich do uwzględnienia wiedzy o gospodarce społecznej w systemie kształcenia.

Rezolucje tego typu nie mają bezpośredniego przełożenia na podejmowane działania, gdyż nie niosą ze sobą zmian prawnych, ani też środków finansowych na podjęcie konkretnych działań. Mimo to, można uznać, że rezolucja wskazała na konieczność położenia szczególnego nacisku na gospodarkę społeczną.

Warto tutaj zauważyć, że tłumaczeniach dokumentów przygotowywanych na poziomie unijnym na język polski słowa „social economy” lub też „L'économie sociale” tłumaczone są jako „**przedsiębiorczość** (lub **gospodarka**) społeczna”, nie zaś, jak nas do tego przyzwyczaiły programy operacyjne, jako „ekonomia społeczna”.

⁴ Rezolucja PE z dnia 19 lutego 2009 w sprawie gospodarki społecznej (2008/2250(INI)), pkt. 8;

Wynika to z kontekstu definicyjnego, w ramach którego w dokumentach *stricto* unijnych większy nacisk kładziony jest na kwestię przedsiębiorczości rozumianej jako postawa lub rynkowy sposób działania, a mniejszy – na kwestie społeczne, które z kolei są szczególnie rozwijane w polskich warunkach (więcej na ten temat w kolejnych rozdziałach).

Komunikat Komisji „**Akt o jednolitym rynku**. Dwanaście dźwigni na rzecz pobudzania wzrostu gospodarczego i wzmocnienia zaufania. „Wspólnie na rzecz wzrostu gospodarczego” (KOM(2011)206) przedstawia priorytetowe działanie w obszarze 2.8. – „przedsiębiorczość społeczna”. Tym priorytetowym działaniem mają być „Przepisy tworzące unijne ramy prawne sprzyjające **rozwojowi etycznych funduszy inwestycyjnych**, które wzmocnią skutki inicjatyw krajowych, otwierając dla tych funduszy potencjał jednolitego rynku (dostęp do możliwości inwestowania i inwestorów we wszystkich państwach członkowskich)”⁵. Powyższe działanie wskazuje na silne w języku unijnych dokumentów powiązanie działań związanych z przedsiębiorczością społeczną z kwestiami etycznymi, jak również, na co wskazuje dalsza część dokumentu, z kwestiami dotyczącymi ochrony środowiska. Twórcy „Aktu...” postulują wykorzystanie europejskiego **sektora zarządzania aktywami** (fundusze inwestycyjne itp.) do wspierania rozwoju przedsiębiorczości społecznej.

„Akt...” wskazuje także na konieczność zmian w prawie, między innymi na jednoznaczne ustalenie statutu fundacji europejskiej. Można jednak stwierdzić, iż postulowane w tym dokumencie zmiany mają charakter bardzo ogólny i z punktu widzenia realiów polskiej ekonomii społecznej (przy znikomej liczbie podmiotów ES, które działałyby bądź mogłyby działać na rynku europejskim).

W „Akcie...” znalazła się także wzmianka o dwóch dokumentach, które są omawiane poniżej – o „Inicjatywie na rzecz przedsiębiorczości społecznej” oraz o komunikacie w sprawie odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw.

⁵ Komunikat Komisji „Akt o jednolitym rynku. Dwanaście dźwigni na rzecz pobudzania wzrostu gospodarczego i wzmocnienia zaufania. „Wspólnie na rzecz wzrostu gospodarczego” (KOM(2011)206), str. 14

1.2.3. Dokumenty ze szczegółowymi wytycznymi do działań

Najważniejszym obecnie dokumentem, który reguluje podejście UE do kwestii związanych z przedsiębiorczością społeczną, jest Komunikat Komisji **„Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej**. Budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym w centrum społecznej gospodarki i społecznych innowacji” (KOM(2011)682, dalej „Komunikat 682”). Przede wszystkim dokument ten, zawiera jednolitą definicję „przedsiębiorstwa społecznego”, która wydaje się na tyle istotna, że należy zacytować ją w całości.

Pod pojęciem „przedsiębiorstwa społecznego” Komisja rozumie (...) przedsiębiorstwa:

dla których leżący we wspólnym interesie **cel socjalny lub społeczny jest racją bytu działalności komercyjnej**, która często charakteryzuje się wysokim poziomem innowacyjności społecznej;

których **zyski są w większości reinwestowane** w realizację tego celu społecznego; i których sposób organizacji lub system własności odzwierciedla ich misję, **opierając się na demokratycznych lub partycypacyjnych zasadach** lub mając na celu sprawiedliwość społeczną.

Mogą to być:

przedsiębiorstwa, które świadczą usługi społeczne lub dostarczają towary i usługi przeznaczone dla słabszych grup społecznych (dostęp do mieszkań, dostęp ochrony zdrowia, pomoc dla osób starszych lub niepełnosprawnych, włączenie słabszych grup społecznych, opieka nad dziećmi, dostęp do zatrudnienia i szkolenia, zarządzanie sytuacją osób zależnych itp.); lub

przedsiębiorstwa, w których przyjmuje się sposoby produkcji towarów i usług ukierunkowane na cel o charakterze społecznym (włączenie społeczne lub zawodowe poprzez dostęp do pracy dla osób w niekorzystnej sytuacji, w szczególności ze względu na ich niskie kwalifikacje lub problemy społeczne lub

zawodowe prowadzące do wykluczenia i marginalizacji), a których działalność może dotyczyć towarów i usług innych niż społeczne⁶.

Podsumowując, nie mamy do czynienia z ograniczeniem formy prawnej przedsiębiorstwa społecznego – może być to równie dobrze organizacja pozarządowa, jak też duże przedsiębiorstwo będące spółką prawa handlowego. Cechami istotowymi tego typu przedsiębiorstwa mają być: cel społeczny, redystrybucja zysków oraz demokratyczny sposób zarządzania. Jak to wskażą kolejne rozdziały niniejszego opracowania, definicja ta w sposób znaczący odbiega od rozumienia ekonomii społecznej, popularnego w Polsce.

Komunikat 682 dąży do osiągnięcia dwóch celów, jakimi są przedstawienie krótkoterminowego planu działania w celu wsparcia rozwoju przedsiębiorstw społecznych, jak również poddanie pod dyskusję kierunków analizy w perspektywie średnio- i długoterminowej.

Część diagnostyczna komunikatu wskazuje na bariery, stojące przed przedsiębiorstwami ekonomii społecznej. Większość tych barier dotyczy także polskiego, a co za tym idzie – toruńskiego rynku ES, a należą do nich m.in.:

- trudności z pozyskaniem finansowania;
- utrudniony dostęp do środków publicznych ze względu na usztywnienie i biurokratyzację mechanizmów wsparcia (tutaj wskazano na krótkoterminowość większości projektów, z których utrzymują się tego typu instytucje, co źle wpływa na trwałość ich działań);
- niewielkie uznanie dla przedsiębiorczości społecznej i niski poziom wiedzy na jej temat (niski stopień upowszechniania dobrych praktyk, brak informacji na temat przedsiębiorczości społecznej w procesie kształcenia itp.);
- nieuwzględnienie potrzeb i specyfiki przedsiębiorstw społecznych przez „otoczenie regulacyjne na poziomie europejskim i krajowym”, co utrudnia „mobilizację inwestorów, dostęp do dotacji i zamówień publicznych”;
- trudność z korzystania z udogodnień i wsparcia jednostek publicznych wśród podmiotów niemających formy stowarzyszenia (także w polskich warunkach organizacje pozarządowe mają większe możliwości realizacji działań

⁶ Komunikat Komisji „Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej. Budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym w centrum społecznej gospodarki i społecznych innowacji” (KOM(2011)682), str. 2.

zleconych przez instytucje publiczne niż np. spółki prawa handlowego, których zyski są reinwestowane w realizację celu społecznego).

Plan działania zawarty w komunikacie zawiera obszary priorytetowe i działania kluczowe, które przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Obszary priorytetowe i kluczowe działania na rzecz budowy ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym wg KOM (2011) 682

OBSZAR PRIORYTETOWY	PODOBSZAR	DZIAŁANIE KLUCZOWE
1. Poprawa dostępu do finansowania	1.1. Ułatwienie dostępu do finansowania prywatnego	Działanie kluczowe nr 1. Jak zapowiedziano w Akcie o jednolitym rynku – zaproponowanie przed końcem 2011 r. europejskich ram regulacyjnych dotyczących etycznych funduszy inwestycyjnych w celu ułatwienia przedsiębiorstwom społecznym dostępu do rynków finansowych, z uwzględnieniem przeprowadzonych konsultacji społecznych i oceny skutków. Celem działania będzie pobudzenie tworzenia funduszy celowych, które pozwolą tym przedsiębiorstwom na działalność na całym jednolitym rynku.
		Działanie kluczowe nr 2. Oprócz dalszego ułatwiania dostępu do mikrokredytów za pomocą europejskiego instrumentu mikrofinansowego Progress oraz rozwijania tego instrumentu poprzez zwiększanie potencjału instytucjonalnego w ramach Programu Unii Europejskiej na rzecz zmiany społecznej i innowacji społecznej na lata 2014-2020 – poprawa działań w zakresie analizy, promocji i wspierania rozwoju otoczenia prawnego

OBSZAR PRIORYTETOWY	PODOBSZAR	DZIAŁANIE KLUCZOWE
		i instytucjonalnego dotyczącego mikrokredytów.
	1.2.Uruchomienie funduszy europejskich	Działanie kluczowe nr 3. W ramach programu Unii Europejskiej na rzecz zmiany społecznej i innowacji społecznej Komisja zgłosiła wniosek w sprawie wprowadzenia europejskiego instrumentu finansowego na kwotę 90 mln EUR, mającego na celu ułatwienie dostępu przedsiębiorstw społecznych do finansowania przeznaczonego na rozpoczynanie działalności, rozwój i ekspansję, dzięki inwestycjom w etyczne fundusze inwestycyjne zapewniające dostęp do instrumentów kapitałowych i dłużnych.
		Działanie kluczowe nr 4. Komisja zaproponowała wprowadzenie wyraźnego priorytetu inwestycyjnego „przedsiębiorstwa społeczne” do rozporządzeń dotyczących EFRR i EFS począwszy od 2014 r. w celu zapewnienia jasnej podstawy prawnej i umożliwienia państwom członkowskim i regionom włączenia ukierunkowanych działań do ich programów realizowanych w ramach EFS i EFRR na lata 2014-2020.
2.Lepsze eksponowanie przedsiębiorczości społecznej	2.1.Tworzenie narzędzi do lepszego poznania sektora i lepszego eksponowania przedsiębiorczości	Działanie kluczowe nr 5. Określenie dobrych praktyk i odtwarzalnych modeli, poprzez stworzenie wraz z zainteresowanymi stronami pełnej mapy przedsiębiorstw społecznych w Europie, określając ich cechy charakterystyczne, modele

OBSZAR PRIORYTETOWY	PODOBSZAR	DZIAŁANIE KLUCZOWE
	społecznej	ekonomiczne, znaczenie gospodarcze, potencjał w zakresie rozwoju transgranicznego, treść i kryteria statusu prawnego i systemów podatkowych oraz istniejące mechanizmy znakowania.
		Działanie kluczowe nr 6. Utworzenie publicznej bazy danych oznakowań i certyfikatów mających zastosowanie do przedsiębiorstw społecznych w Europie w celu ich lepszego eksponowania i porównywania.
		Działanie kluczowe nr 7. Promowanie wzajemnego uczenia się oraz zwiększania kompetencji pracowników organów administracji krajowej i regionalnej w zakresie wprowadzania kompleksowych strategii wspierania, promocji i finansowania przedsiębiorstw społecznych, w szczególności w ramach funduszy strukturalnych, dzięki analizie, wymianie dobrych praktyk , uwrażliwianiu oraz działaniom polegającym na tworzeniu sieci i na rozpowszechnianiu informacji.
	2.2.Wzmocnienie potencjału zarządczego, profesjonalizacja i tworzenie sieci przedsiębiorstw społecznych	Działanie kluczowe nr 8. Utworzenie elektronicznej platformy informacji i wymiany danych , jednolitej i wielojęzycznej, powiązanej ewentualnie z platformą innowacji społecznej w Europie i Europejską Siecią Przedsiębiorczości dla przedsiębiorców społecznych, inkubatorów i klastrów, inwestorów społecznych i współpracujących z nimi osób. - Lepsze zapoznanie się z programami unijnymi, które mogą zapewnić wsparcie

OBSZAR PRIORYTETOWY	PODOBSZAR	DZIAŁANIE KLUCZOWE
		przedsiębiorcom społecznym, jak ERASMUS, ERASMUS dla młodych przedsiębiorców, TEMPO, „Młodzież w działaniu” 2007-2013 (w szczególności działalność „Inicjatywy młodych”) i HORYZONT 2020, oraz zapewnienie lepszego dostępu do tych programów.
	2.3. Poprawa otoczenia prawnego 2.3.1. Utworzenie europejskich form prawnych dostosowanych do potrzeb, europejskiej przedsiębiorczości społecznej	Działanie kluczowe nr 9. W zależności od wyników konsultacji ze zainteresowanymi stronami – przedstawienie wniosku dotyczącego uproszczenia rozporządzenia w sprawie statutu spółdzielni europejskiej w celu wzmocnienia jego niezależności w odniesieniu do przepisów krajowych i ułatwienia w ten sposób wykorzystywania go przy tworzeniu spółdzielni. Przedstawienie propozycji rozporządzenia ustanawiającego status fundacji europejskiej , w celu poprawy wykonywania transgranicznej działalności fundacji. Statut istniałby równolegle z krajowymi formami prawnymi, korzystanie z niego byłoby dobrowolne. Przeprowadzenie badania na temat sytuacji towarzystw ubezpieczeń wzajemnych we wszystkich państwach członkowskich w celu przeanalizowania w szczególności ich działalności transgranicznej.
	2.3.2. Zamówienia publiczne	Działanie kluczowe nr 10. W ramach reformy zamówień publicznych – mocniejsze wykorzystanie elementu jakości w udzielaniu zamówień, zwłaszcza w przypadku usług

OBSZAR PRIORYTETOWY	PODOBSZAR	DZIAŁANIE KLUCZOWE
		społecznych i zdrowotnych oraz przeanalizowanie, w jaki sposób można by uwzględnić warunki pracy osób uczestniczących w procesach produkcji towarów i usług będących przedmiotem zamówienia, przy jednoczesnym pełnym przestrzeganiu zasad Traktatu dotyczących niedyskryminacji, równego traktowania i przejrzystości.
	2.3.3. Pomoc państwa	Działanie kluczowe nr 11. Uproszczenie stosowania zasad pomocy państwa do usług społecznych i usług lokalnych. Takie uproszczenie mogłoby być również korzystne dla przedsiębiorstw społecznych, ponieważ te ostatnie świadczą usługi społeczne lub usługi niewpływające na wymianę handlową pomiędzy państwami członkowskimi. We wniosku w sprawie reformy przepisów dotyczących usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym, opublikowanym we wrześniu 2011 r., Komisja starała się doprowadzić do realizacji celu, polegającego na uproszczeniu usług społecznych i lokalnych, w szczególności przedstawiając wnioski w sprawie rozporządzenia <i>de minimis</i> w zakresie lokalnych usług świadczonych w ogólnym interesie społecznym i w sprawie nowej decyzji, wyłączającej pod pewnymi warunkami usługi społeczne z obowiązku uprzedniego zgłaszania Komisji. Nowe przepisy mają zostać przyjęte przez Komisję przed

OBSZAR PRIORYTETOWY	PODOBSZAR	DZIAŁANIE KLUCZOWE
		końcem 2011 r.

Źródło: Komunikat Komisji „Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej. Budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym w centrum społecznej gospodarki i społecznych innowacji” (KOM(2011)682)

Analiza krótkoterminowego planu przedstawionego w Komunikacie 682 wskazuje przede wszystkim na:

- nacisk na ekonomiczny i rynkowy charakter przedsiębiorstw społecznych, na co wskazuje odejście od bezpośrednich i bezzwrotnych form wspierania tego typu przedsiębiorstw np. w drodze dotacji z funduszy strukturalnych w stronę instrumentów zwrotnych takich jak mikrokredyty (por. Europejska inicjatywa na rzecz rozwoju mikrokredytów dla wsparcia wzrostu gospodarczego i zatrudnienia, (KOM(2007)708)) oraz instrumentów współfinansowanych przez sektor biznesowy, takich jak fundusze inwestycyjne;
- ukierunkowanie szeregu działań na wsparcie miękkie, badawcze, analityczne lub związane z przykładami dobrych praktyk, tworzeniem sieci i partnerstw (vide działanie 5,6,7,8);
- próby dokonania zmian prawnych umożliwiających zwiększenie szans przedsiębiorstw społecznych w pozyskiwaniu środków krajowych (np. z zamówień publicznych), co jednak jest niezwykle trudne w świetle ograniczeń pomocy publicznej i konieczności zachowania zasady równości konkurencyjnej przy ubieganiu się o środki publiczne.

Komisja Europejska pragnie zatem uprościć systemy wsparcia i umożliwić spełnienie potrzeb podmiotów ekonomii społecznej. Jednocześnie ogromną barierą pozostaje prawo (zwłaszcza krajowe), które ma však także na celu ochronę sprawiedliwych zasad konkurencyjności. Brak optymalnych i konkretnych rozwiązań w tym zakresie jest wyraźnie widoczny w komunikacie. Jego twórcy odwołują się do kilku możliwości, takich jak:

- większy nacisk na uwzględnienie kryterium **jakości** w zamówieniach publicznych, który to nacisk jednakże nie musi oznaczać automatycznie wzrostu szans podmiotów ekonomii społecznej, dlatego też wskazywane jest kryterium **warunków pracy**, trudne jednak do zdefiniowania;

- wydzielenie definicyjne „**usług społecznych i lokalnych**”, w zakresie których możliwe byłoby częściowe uproszczenie zasad przyznawania pomocy publicznej - jednakże definicja takich usług nie została zarysowana odpowiednio jasno.

Autorzy Komunikatu krytykują praktykę nadmiernie rygorystycznego wdrażania (ang. *goldplating*), która „nie zawsze pozwalała na pełne wykorzystanie dyrektyw w sprawie zamówień publicznych”. Jednakże w świetle realnej działalności instytucji publicznych oraz ich rygorystycznej kontroli przez organy kontrolne można stwierdzić, że w obecnym stanie prawnym praktyka *goldplating* jest racjonalna, jeżeli nie ma wręcz charakteru jedyne go możliwego sposobu działania. Mamy zatem do czynienia z próbami upraszczania własnego prawa niejako „okrężną drogą”, co jest niezwykle trudne do wykonania, zwłaszcza w przypadku aktów o charakterze wykonawczym. Póki co takie akty oparte na Komunikacie 682 jeszcze nie powstały – zapewne ich powstanie będzie wiązać się z nową perspektywą finansowania 2014-2020.

Do innych wybranych koncepcji wymienionych w Komunikacie należą m.in.:

- rozszerzenie dostępu przedsiębiorstw społecznych do kapitału wysokiego ryzyka w ramach wniosku Komisji w sprawie europejskich ram funduszy kapitału podwyższonego ryzyka;
- analiza możliwości zwiększenia pomocy i włączenia nowych kategorii pomocy w trakcie przeglądu ogólnego rozporządzenia w sprawie wyłączeń blokowych, mającego zastosowanie do dnia 31 grudnia 2013 r.;
- rozwój wymiany dobrych praktyk pomiędzy państwami członkowskimi w zakresie dostosowania krajowych systemów podatkowych do przedsiębiorstw społecznych i etycznego inwestowania.

Pewne uproszczenia związane z sektorem przedsiębiorczości społecznej zawiera **Odnowiona strategia UE na lata 2011-2014 dotycząca społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw (CSR – *corporate social responsibility*)**. Komisja proponuje nową definicję CSR jako „odpowiedzialność przedsiębiorstw za ich wpływ na społeczeństwo”. Strategia wskazuje na konieczność działania określonego jako „**lepsze włączenie kwestii społecznych i środowiskowych do zamówień publicznych w ramach planowanego na 2011 r. przeglądu dyrektyw o zamówieniach publicznych, nie wprowadzając dodatkowych obciążeń**”.

administracyjnych dla instytucji zamawiających lub przedsiębiorstw i nie kwestionując zasady udzielania zamówień na podstawie kryterium oferty najkorzystniejszej ekonomicznie”, jednakże nie precyzuje, w jaki sposób to pogodzenie ze sobą dwóch – zdawałoby się – sprzecznych podejść mogłoby zostać zrealizowane. Wskazanie na konieczność wprowadzenia korzystnych dla podmiotów ES zmian w prawie znajduje się także w **reformie zasad UE dotyczących pomocy państwa w odniesieniu do usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym (KOM(2011)146)**. Zgodnie z reformą, Komisja ma zamiar uprościć zasady pomocy publicznej „w przypadku niektórych rodzajów usług publicznych na niewielką skalę o charakterze lokalnym i niewielkim oddziaływaniu na wymianę handlową między państwami członkowskimi oraz w przypadku niektórych rodzajów usług socjalnych”⁷, tak aby „obciążenie administracyjne ciężące na odnośnych organach publicznych było proporcjonalne do wpływu danego środka na konkurencję na rynku wewnętrznym”⁸. Brakuje jednak póki co jasnego wyróżnienia tych cech usług „na niewielką skalę”, czy też „lokalnych”, które uprawniałyby do stosowania uproszczonych kryteriów dostępu do środków publicznych.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie programu Unii Europejskiej na rzecz przemian i innowacji społecznych, KOM(2011)609 wskazuje na pierwsze realne środki mające na celu wspieranie sfery przedsiębiorczości społecznej w kolejnym okresie programowania. Trzy omawiane w nim programy to Progress, EURES oraz Europejski Instrument Mikrofinansowy Progress. Program będzie realizowany od dnia 1.01.2014 do 31.12.2020 r.

„Przedsiębiorstwo społeczne” oznacza przedsiębiorstwo, którego głównym celem jest raczej **wywarcie wpływu społecznego** niż **wygenerowanie zysków** dla właścicieli i zainteresowanych stron. Przedsiębiorstwo społeczne działa na rynku, produkując towary i świadcząc usługi **w innowacyjny sposób** zgodny z duchem przedsiębiorczości, a także **wykorzystuje nadwyżki głównie do osiągnięcia celów społecznych**. Jest zarządzane w **odpowiedzialny i przejrzysty sposób**, w szczególności poprzez **angażowanie pracowników, klientów i zainteresowanych**

⁷ Reforma zasad UE dotyczących pomocy państwa w odniesieniu do usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym (KOM(2011)146).

⁸ Tamże.

stron, których dotyczy działalność gospodarcza przedsiębiorstwa.

20% środków programu (czyli ok. 191 mln EUR) przeznaczonych będzie na „oś mikrofinansów i przedsiębiorczości społecznej”. Jednym z jej celów jest „wspieranie rozwoju przedsiębiorstw społecznych, w szczególności poprzez ułatwianie dostępu do źródeł finansowania”.

Informacje na temat wspierania przedsiębiorczości społecznej znajdują się także w kilku innych Komunikatach Komisji, takich jak **„Platforma na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia” (KOM(2011)682)** czy **„Europejska platforma współpracy w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym, (KOM(2010)758)**, jednakże są one ogólnikowe.

Szczególnie istotną rolę w ramach wspierania przedsiębiorczości społecznej odgrywa pojęcie **„innowacji społecznych”**. Kilka dokumentów definiujących ekonomię społeczną (np. wymienione wyżej Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie programu Unii Europejskiej na rzecz przemian i innowacji społecznych wskazuje innowacyjny sposób działania jako jedną z cech istotowych przedsiębiorstw społecznych. Komunikat Komisji „Unia Innowacji” (KOM(2010)546) definiuje innowacje społeczne jako „wykorzystanie pomysłowości organizacji humanitarnych, stowarzyszeń i przedsiębiorców społecznych dla znalezienia nowych sposobów zaspokojenia potrzeb społecznych, których nie zaspokajają w wystarczający sposób rynek lub sektor publiczny”⁹. Tego typu działania (obejmujące zatem to, co nazywane jest ekonomią bądź przedsiębiorczością społeczną) ma wspierać w najbliższym okresie programowania „pilotażowy program europejskich innowacji społecznych”, dofinansowany ze środków EFS, w ramach którego stworzona ma zostać m.in. wirtualna sieć dla przedsiębiorców społecznych, sektora publicznego i innych sektorów.

Konkretne rozwiązania dotyczące przedsiębiorczości społecznej są obecnie wypracowywane – jednym z miejsc takiej pracy była konferencja projektu Better Future of Social Economy, która odbyła się niedawno w Warszawie. Wskazywano tam przede wszystkim na konieczność mierzenia oddziaływania społecznego i

⁹ Projekt przewodni strategii Europa 2020 - Unia Innowacji (KOM(2010)546).

społecznej wartości dodanej przedsięwzięć gospodarczych. „Najczęściej cytowaną metodą był Social Return of Investments (SROI), podkreślając jednocześnie jej skomplikowanie”¹⁰.

1.3. Ekonomia społeczna w dokumentach i strategiach - poziom krajowy

1.3.1. Kwestie definicyjne

Na poziomie krajowym używane jest najczęściej sformułowanie „ekonomia społeczna” (nie zaś przedsiębiorczość społeczna, gospodarka społeczna czy też ekonomia wspólnotowa). Póki co nie funkcjonuje jednolita definicja podmiotu ekonomii społecznej. Definicje te są zróżnicowane w zależności od wybranego kryterium. W definiowaniu można bowiem położyć nacisk na kryterium działania społecznego, i dlatego też w wielu klasyfikacjach do podmiotów ES zaliczone zostały m.in. Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej, Zakłady Aktywności Zawodowej oraz Warsztaty Terapii Zajęciowej; można też, idąc za twórcami dokumentów unijnych, szczególny nacisk położyć na rynkowy charakter tych podmiotów – w takiej sytuacji CIS, KIS, ZAZ i WTZ musiałyby być wykluczone z tego katalogu. Zgodnie z opracowaniem ze strony www.ekonomiaspoleczna.pl, opartym o materiały projektu "W poszukiwaniu polskiego modelu ekonomii społecznej" oraz opracowanie "Ekonomia społeczna w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki" przygotowane przez Stałą Konferencję Ekonomii Społecznej, do najważniejszych w Polsce podmiotów ekonomii społecznej należą:

- fundacje;
- stowarzyszenia;
- spółdzielnie socjalne;
- spółdzielnie pracy;
- spółdzielnie inwalidów i niewidomych;
- Centra Integracji Społecznej;

¹⁰ <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/wiadomosc/764764.html>

- Kluby Integracji Społecznej;
- Zakłady Aktywności Zawodowej;
- Towarzystwa Ubezpieczeń Wzajemnych.

Klasyfikacja ta nie zawiera jednak kilku innych podmiotów, takich jak:

- spółki z o.o. non-profit;
- Warsztaty Terapii Zajęciowej;
- Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe (tzw. SKOK-i);
- inne organizacje wzajemnościowe.

Zapisy wymienionych w poprzednim rozdziale dokumentów unijnych wskazują wyraźnie, że niejako oczywistą cechą podmiotu ekonomii społecznej wydaje się jego komercyjna działalność. W świetle tego kryterium i w warunkach polskiego prawa, do podmiotów przedsiębiorczości społecznej należeć mogłyby zatem jedynie następujące formy prawne działalności:

- spółki z o.o. non-profit;
- fundacje prowadzące działalność odpłatną;
- stowarzyszenia prowadzące działalność odpłatną;
- spółdzielnie socjalne;
- spółdzielnie pracy;
- spółdzielnie inwalidów i niewidomych;
- centra integracji społecznej
- organizacje wzajemnościowe (T UW, SKOK-i itp.).

Niezwykle istotne jest tu rozróżnienie między organizacją pozarządową sensu stricto, małym/średnim przedsiębiorstwem i podmiotem ekonomii społecznej. Podmiot ekonomii społecznej może przyjmować obie te formy prawne, jak również inne formy (np. spółdzielni), jednakże istotne jest spełnianie kryteriów, które pozwalają na

ustalenie specyfiki społecznej i ekonomicznej PES. Kryteria takie ustaliła sieć European Academic Research Network, a należą do nich:

a) kryteria ekonomiczne:

prowadzenie działalności w sposób ciągły i regularny, na bazie instrumentów ekonomicznych,

niezależność, suwerenność instytucji w stosunku do instytucji publicznych,

ponoszenie ryzyka gospodarczego,

istnienie choćby nielicznego płatnego personelu;

b) kryteria społeczne:

wyraźna orientacja na społecznie użyteczny cel przedsięwzięcia,

oddolny, obywatelski charakter inicjatywy,

specyficzny, możliwie demokratyczny system zarządzania,

możliwie wspólnotowy charakter działania,

ograniczona dystrybucja zysków¹¹.

W przypadku polskich podmiotów ekonomii społecznej występują problemy ze spełnianiem części kryteriów. Uznawane za podmioty ekonomii społecznej CISy, KISy i ZAZy nie spełniają kryteriów ekonomicznych oraz kryterium społecznego oddolności, natomiast część organizacji działających na rynku nie spełnia niektórych kryteriów społecznych, takich jak demokratyczny system zarządzania.

Na potrzeby niniejszego opracowania, ze względu na fakt, iż jest ono tworzone w ramach współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki, przyjęto definicję z tego programu, wg której do podmiotów ekonomii społecznej zaliczają się:

¹¹ Za: <http://www.bytomskateka.pl/viewtopic.php?p=5217&sid=49c74c5f025c5271bba8e5c7b0414d8a>,
dostęp: 28.04.2012 r.

- spółdzielnie pracy;
- spółdzielnie inwalidów i niewidomych;
- organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, fundacje);
- podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o pożytku publicznym i wolontariacie (Dz. U. z dnia 29 maja 2003 r. z późn. zm.), w tym:
 - osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego;
 - stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego;
 - spółdzielnie socjalne;
 - spółki akcyjne i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz kluby sportowe będące spółkami działającymi na podstawie przepisów ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz. U. Nr 127, poz. 857, z późn. zm.)), które nie działają w celu osiągnięcia zysku oraz przeznaczają całość dochodu na realizację celów statutowych oraz nie przeznaczają zysku do podziału między swoich udziałowców, akcjonariuszy i pracowników.
- Centra Integracji Społecznej;
- Kluby Integracji Społecznej;
- Zakłady Aktywności Zawodowej;
- Warsztaty Terapii Zajęciowej.

Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że definicja ta nie odpowiada aktualnym wytycznym unijnym w zakresie przedsiębiorczości społecznej. Główne powody to:

- fakt, że obejmuje ona także podmioty prowadzone przez instytucje publiczne (CIS, KIS, ZAZ, WTZ) oraz osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego, a więc niespełniające kryterium „demokratycznego zarządzania”;

- objęcie definicją podmiotów nieprowadzących działalności odpłatnej (rynkowej), a więc niespełniających kryterium przedsiębiorstwa (część organizacji pozarządowych, część klubów sportowych, KIS, WTZ).

Pojęcie ekonomii społecznej pojawiło się w Polsce wraz z Inicjatywą Wspólnotową EQUAL i jej tematem „D” – „Wzmocnienie krajowej gospodarki społecznej”. Aktualny model jest w dużej mierze efektem działań, które zostały podjęte w ramach projektu „W poszukiwaniu polskiego modelu ekonomii społecznej”, który realizowali: Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Bank Inicjatyw Społeczno – Ekonomicznych, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Stowarzyszenie na Rzecz Forum Inicjatyw Pozarządowych, UNDP Polska, SPLOT, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Stowarzyszenie KLON/JAWOR, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego oraz Fundacja Inicjatyw Społeczno - Ekonomicznych. W ramach projektu został m.in. uruchomiony funkcjonujący do dziś portal internetowy www.ekonomiaspoleczna.pl. Zainicjowana została także Stała Konferencja Ekonomii Społecznej (<http://www.ekonomiaspoleczna.pl/skes>).

1.3.2. Ramy prawne ekonomii społecznej w Polsce

Do podstawowych aktów prawnych, regulujących działalność podmiotów ekonomii społecznej w Polsce, należą:

- 1) Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. **Prawo o stowarzyszeniach** (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 z późn. zm.), regulująca zasady tworzenia, działalności i likwidacji stowarzyszeń;
- 2) Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. **o fundacjach** (Dz. U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203 z późn. zm.), regulująca zasady tworzenia, działalności i likwidacji fundacji.
- 3) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. **o spółdzielniach socjalnych** (Dz. U. z 2006 r. Nr 94, poz. 651 z późn. zm.). Ustawa ta definiuje wszystkie najważniejsze kwestie związane z funkcjonowaniem spółdzielni socjalnych (w tym zasady ich zakładania, zasady ich działalności, rozliczeń itp.);
- 4) Ustawa z dnia 16 września 1982 r. **Prawo spółdzielcze** (Dz.U. 2003, Nr 188, poz. 1848 z późn. zm.), regulująca działalność pozostałych spółdzielni;
- 5) Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. **o zatrudnieniu socjalnym** (Dz. U. z 2003 r. Nr 122, poz. 1143 z późn. zm.). Ustawa ta obejmuje dwa istotne podmioty ekonomii społecznej w rozumieniu definicji PO KL, a więc centra integracji społecznej oraz kluby integracji społecznej
- 6) Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 r. **w sprawie warsztatów terapii zajęciowej** (Dz. U. z 2004 r. Nr 63, poz. 587 z późn. zm.), definiujące szczegółowe zasady tworzenia, działania i dofinansowywania warsztatu terapii zajęciowej;
- 7) Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 grudnia 2007 r. **w sprawie zakładów aktywności zawodowej** (Dz.U. Nr 242, poz. 1776) – określa zasady tworzenia, finansowania i działania zakładów aktywności zawodowej;
- 8) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. **o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536 z późn. zm.), określająca zasady prowadzenia przez organizacje pozarządowe (np. stowarzyszenia, fundacje) działalności pożytku publicznego w sferze zadań publicznych oraz

zakres i zasady współpracy samorządów terytorialnych z organizacjami pozarządowymi.

Ze względu na fakt, iż dotąd akty prawne nie obejmowały najbardziej klasycznego podmiotu przedsiębiorczości społecznej, czyli przedsiębiorstwa społecznego, powołany przez premiera Donalda Tuska zespół ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej stworzył **projekt ustawy o przedsiębiorczości społecznej**, który obecnie poddawany jest konsultacjom społecznym. Ustawa reguluje:

- 1) status prawny przedsiębiorstwa społecznego jako jednej z form przedsiębiorczości społecznej;
- 2) zasady i tryb tworzenia przedsiębiorstwa społecznego;
- 3) szczególne obowiązki przedsiębiorstwa społecznego;
- 4) wykonywanie kontroli działalności przedsiębiorstwa społecznego;
- 5) szczególne uprawnienia, jakie posiadają przedsiębiorstwa społeczne;
- 6) zasady likwidacji przedsiębiorstwa społecznego.

Zgodnie z projektem ustawy, aktualnie poddawanym konsultacjom społecznym¹², przedsiębiorstwo społeczne może zostać założone przez spółkę prawa handlowego, przedsiębiorstwo zagraniczne, oraz inne osoby prawne, wykonujące działalność gospodarczą (w tym organizacje pozarządowe tworzące taką działalność). Przedsiębiorstwo takie stosuje partycypacyjne zasady zarządzania, zaś jego celem musi być działalność gospodarcza mająca na celu reintegrację zawodową osób bezrobotnych, niepełnosprawnych i innych zagrożonych wykluczeniem społecznym, lub też działalność w zakresie usług:

- pomocy społecznej, w tym dla osób w podeszłym wieku, osób niepełnosprawnych i osób z zaburzeniami psychicznymi;
- opieki nad dziećmi;
- edukacyjnych w zakresie opieki przedszkolnej;
- w zakresie budownictwa socjalnego;

¹² Na podstawie projektu ustawy o przedsiębiorstwie społecznym (wersja z czerwca 2011 r.)

http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/akty_prawne/ustawa_es.pdf,
dostęp: 14.04.2012 r.

- w zakresie kultury.

Katalog usług jest na razie poddawany dyskusji. Niezwykle istotne jest utrzymywanie jego zgodności z katalogiem „**usług społecznych i lokalnych**”, w zakresie których Komisja Europejska dąży do częściowego uproszczenia zasad przyznawania pomocy publicznej oraz zamówień publicznych (vide poprzedni rozdział).

Dochód przedsiębiorstwa społecznego, zgodnie z analizowanym projektem, w co najmniej 10% jest przekazywany na działalność pożytku publicznego prowadzoną na rzecz społeczności lokalnej. W pozostałej części jest on przeznaczany bezpośrednio na finansowanie realizacji celów przedsiębiorstwa społecznego, jego dalszy rozwój lub na zasilenie kapitałów (funduszy) przedsiębiorstwa społecznego;

Dla twórców przyszłych przedsiębiorstw społecznych szczególnie istotne są specjalne uprawnienia takich podmiotów, wśród których proponowane są m.in.:

- zwolnienie od podatku dochodowego od osób prawnych;
- obniżenie lub zwolnienie od podatku od nieruchomości;
- zwolnienie z wpłat na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
- czasowe ulgi w składkach na ubezpieczenie społeczne pracowników należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- szczególne uprawnienia w udzielaniu zamówień publicznych, w szczególności preferencje w zakresie zlecania wykonywania określonych usług. (np. możliwość ograniczenia przez zamawiających zakresu podmiotowego wykonawców do przedsiębiorstw społecznych);
- możliwość korzystania ze świadczeń wolontariuszy.

Obecnie [14.04.2012 r.] prowadzona jest druga tura konsultacji społecznych ustawy (online <http://stocznia.org.pl/limesurvey/index.php?sid=49457%E2%8C%A9=pl> oraz spotkań z Centrami Ekonomii Społecznej).

1.3.3. Relacje między podmiotami ES a administracją publiczną

1.3.3.1. Poziom centralny

W grudniu 2008 r. przy rządzie RP stworzono zespół ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej. Stworzono cztery grupy robocze, które rozpoczęły pracę nad „Paktem na rzecz Ekonomii Społecznej”. Pakt ten miał mieć charakter zobowiązania rządu do „skonkretyzowanych działań na rzecz ekonomii społecznej”¹³. Podstawowe założenia Paktu obejmowały:

- wypracowanie długofalowej polityki rozwoju ekonomii społecznej, zawierającej opis działań w zakresie otoczenia prawnego, instrumentów finansowych (zarówno bezzwrotnych, jak i zwrotnych), edukacji oraz infrastruktury wsparcia podmiotów ekonomii społecznej; projekt Paktu zawierał podstawowe zasady i harmonogram procesu tworzenia długofalowej polityki;
- stworzenie ustawy o przedsiębiorstwach społecznych;
- zbudowanie spójnego systemu infrastruktury finansowej dla PES, zawierającego instrumenty dotacji w ramach PO FIO oraz systemu pożyczek i gwarancji na poziomie krajowym i lokalnym;
- budowę kompleksowego systemu edukacji społecznej;
- konieczność zmian w PO KL dążących do zwiększenia efektywności wydatkowania środków, w tym m.in.:
 - rozszerzenie definicji PES na spółki non-profit;
 - koncentracja wsparcia dla tworzenia spółdzielni socjalnych i innych podmiotów w ramach poddziałania 7.2.2 PO KL;
 - wprowadzenie możliwości tworzenia spółdzielni osób prawnych;
 - obligatoryjne wprowadzenie zasady korzystania z klauzul społecznych w projektach Priorytetów VI i VII PO KL;
 - szkolenia dla pracowników IP i KOP z zakresu ekonomii społecznej;

¹³ Kubicki A., „Henryk Wujec: Pomóc społecznej przedsiębiorczości”, www.ekonomiaspoleczna.pl, dostęp: 28.04.2012 r.

- wprowadzenie możliwości stosowania klauzul społecznych do ustawy Prawo zamówień publicznych;
- wypracowanie modelu partnerstwa publiczno-społecznego na rzecz ES;
- kontynuacja „Programu wspierania spółdzielczości socjalnej” przez MPiPS¹⁴.

W ramach Paktu opracowany został sposób uzgadniania i konsultowania długofalowej polityki rozwoju ekonomii społecznej oraz harmonogram prac nad nią na lata 2009-2010.

H.Wujec wskazywał jednak na problemy z jednoznacznym zaangażowaniem różnych resortów w Pakt. Miał on zostać podpisany podczas III Ogólnopolskich Spotkań Ekonomii Społecznej, jednakże ostatecznie nie został podpisany, przyjęty został tylko przez Komitet Stały Rady Ministrów. Minister Michał Boni wypowiedział się następująco: „Traktujemy to jako zobowiązanie do tej pracy (...) Potrzeba więcej wyjaśnień, tłumaczenia i promocji, żeby wszyscy zrozumieli, jaki jest tego sens. Przecież kwestia, czy dokument jest podpisany czy nie, jest wtórna. W większości krajów Europy nie ma takiego paktu, a współpraca jest”¹⁵.

W październiku 2004 r. w Krakowie podczas II Europejskiej Konferencji Ekonomii Społecznej stworzona została **Stała Konferencja Ekonomii Społecznej (SKES)**. Jest to dobrowolne, wielostronne porozumienie otwarte dla organizacji i osób reprezentujących nurt ekonomii społecznej. Jej głównym celem jest wspólne działanie na rzecz rozwoju i promocji modelu ES w Polsce¹⁶. Sekretariat SKES prowadzi Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych.

Pod koniec 2011 r. SKES zdecydowała o wznowieniu prac nad Paktem. Obecnie prowadzone są prace, a ich harmonogram przedstawia się następująco:

- Marzec 2012 – ankieta internetowa o najważniejszych zagadnieniach, które powinny znaleźć się w Pakcie;

¹⁴ Za: Pakt na rzecz ekonomii społecznej w modernizacji polskiego modelu społecznego 2030 – projekt, <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/697753>, dostęp: 28.04.2012 r.

¹⁵ Kubicki A., Ekonomia społeczna do przemyslenia, <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/wiadomosc/489625.html>, dostęp: 28.04.2012 r.

¹⁶ Za: Stała Konferencja Ekonomii Społecznej, <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/skes>, dostęp: 28.04.2012 r.

- Koniec marca 2012 – połowa maja 2012 – otwarta redakcja tekstu, konsultacje środowiskowe, seminaria tematyczne;
- Koniec maja 2012 – spotkanie podsumowujące pracę strony społecznej nad Paktem, ustalenie ostatecznego tekstu Paktu, przekazanie Paktu stronie rządowej (przez MPiPS);
- Październik 2012 – planowane podpisanie Paktu przez stronę rządową i stronę społeczną (podczas OSES w Krakowie)¹⁷.

Na poziomie centralnym w chwili obecnej, poza przygotowaniami do programów operacyjnych na lata 2014-2020 równolegle tworzone są strategiczne fundamenty wsparcia dla podmiotów ES.

Mimo niepodpisania przez rząd Paktu na rzecz ekonomii społecznej, prowadzone były prace nad dokumentami związanymi ze wsparciem ES. Grupa Strategiczna w ramach Zespołu ds. rozwiązań systemowych na rzecz ekonomii społecznej obecnie wypracowuje **Długofalową Politykę Rozwoju Ekonomii Społecznej** (projekt dokumentu został opracowany na zlecenie Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich w ramach projektu 1.46 pn. „Partnerstwo na rzecz instytucjonalizacji ekonomii społecznej”. Do kierunków działań w ramach ekonomii społecznej, zdefiniowanych w dokumencie, należą:

- kierunek 1: **działania (de)regulacyjne** (w tym m.in.: zdefiniowanie przedsiębiorczości społecznej i przedsiębiorstwa społecznego w prawie, określenie klarownych zasad preferencji dla przedsiębiorstw społecznych na gruncie PZP i pomocy publicznej, uproszczenie wymogów i procedur);
- kierunek 2: **wsparcie finansowe** (w tym: analiza i ocena mechanizmów finansowania ES, rozwój narzędzi monitorowania ES, stworzenie trwałych mechanizmów wsparcia finansowego ES w formie bezzwrotnej i zwrotnej);
- kierunek 3: **rozwój systemu wsparcia przedsiębiorstw społecznych** (w tym m.in. opracowanie koncepcji systemu, stworzenie jednostki centralnej systemu – Krajowego Ośrodka Wspierania Ekonomii Społecznej, przygotowanie systemu działań na rzecz sieci powiązań instytucji wspierających PES);

¹⁷ Cibor K., Twórzmy razem Pakt na rzecz ekonomii społecznej!, <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/wiadomosc/756404.html>, dostęp: 28.04.2012 r.

- kierunek 4: **partnerstwo na rzecz ekonomii społecznej** (w tym m.in.: opracowanie modelu partnerstwa na rzecz ES, edukacja w zakresie współpracy, promocja przykładów dobrych praktyk itp.);
- kierunek 5: **edukacja o i dla przedsiębiorczości społecznej** (w tym m.in.: wsparcie kampanii społecznych nt. ES; tworzenie programów edukacji o i dla przedsiębiorczości społecznej, wsparcie działań służących budowaniu pozytywnej marki ES);
- kierunek 6: **włączenie przedsiębiorczości społecznej do polityk publicznych na poziomie krajowym i regionalnym**¹⁸.

Jak wskazują powyższe kierunki, projekt Długofalowej polityki jest odzwierciedleniem unijnych wytycznych dotyczących wspierania ekonomii społecznej, o których mowa była w poprzednich rozdziałach.

Niektóre postulowane w ww. dokumentach działań zaczynają być wdrażane. Na poziomie centralnym w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki stworzono w ramach znowelizowanego (od 1.01.2012 r.) Szczegółowego Opisu Priorytetów PO KL **Działanie 1.4 – „Wsparcie inżynierii finansowej na rzecz rozwoju ekonomii społecznej”** (w ramach Priorytetu I – „Zatrudnienie i integracja społeczna”). Celem działania jest zapewnienie podmiotom ekonomii społecznej dostępu do zewnętrznych źródeł finansowych, niezbędnych do rozwijania przez nie działalności, poprzez stworzenie i pilotażowe wdrożenie programu finansowania podmiotów ekonomii społecznej opartego na zwrotnych instrumentach finansowych. W ramach działania realizowany będzie projekt systemowy Banku Gospodarstwa Krajowego. Będzie to ogólnopolski program wsparcia podmiotów ekonomii społecznej prowadzących działalność gospodarczą poprzez instrumenty inżynierii finansowej obejmujące:

- a) preferencyjne pożyczki na rozwój działalności;**
- b) doradztwo związane z udzieloną pożyczką.**

Definicja grupy docelowej w ramach Działania 1.4. wskazuje także na ewolucję pojęcia ekonomii społecznej w stronę podmiotów spełniających wymienione wyżej kryteria ekonomiczne, gdyż grupą docelową działania są podmioty ekonomii

¹⁸ Za: <http://www.bytomskateka.pl/viewtopic.php?p=5217&sid=49c74c5f025c5271bba8e5c7b0414d8a>,
dostęp: 28.04.2012 r.

społecznej prowadzące działalność gospodarczą. Łączna alokacja finansowa na lata 2012-2013 wynosi 7 502 437 EUR.

W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet I. Zatrudnienie i integracja społeczna, Działanie 1.2 Wsparcie systemowe instytucji promocji i integracji społecznej od lipca 2009 r. do grudnia 2013 r. realizowany jest projekt **„Zintegrowany System Wsparcia Ekonomii Społecznej”** (projekt 1.19). Projekt realizowany jest w partnerstwie CRZL i siedmiu organizacji (Fundacja Pomocy Wzajemnej Barka, Fundacja Fundusz Współpracy, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Instytut Spraw Publicznych, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, UNDP oraz Związek Lustracyjny Spółdzielni Pracy).

Jednym z jego elementów projektu było stworzenie pięciu Centrów Ekonomii Społecznej, obejmujących w sumie swym zasięgiem cały kraj. Centra te wspierają w założeniach i integrują lokalne i regionalne ośrodki wspierania ekonomii społecznej i spółdzielczości socjalnej.

Miasto Toruń, jak i całe województwo kujawsko-pomorskie, objęte jest zasięgiem Centrum Ekonomii Społecznej w Warszawie, prowadzonym przez Fundację Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych. Centrum oferuje szkolenia i doradztwo, integrację środowiska wspierającego podmioty ES, reprezentowanie interesów środowiska wspierającego ekonomię społeczną oraz promocję i informację dla OWES.

1.3.3.2. Poziom lokalny i regionalny

Relacje podmiotów ekonomii społecznej z samorządem (na poziomie gminnym, powiatowym bądź regionalnym) przybierać mogą w polskich warunkach przede wszystkim następujące formy:

- 1) Wsparcie powstawania podmiotów ES;
- 2) Wspieranie lub powierzanie podmiotom ekonomii społecznej realizacji zadań publicznych;
- 3) Zlecanie zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej na zasadzie ustawy Prawo zamówień publicznych;
- 4) Wsparcie pozafinansowe i tworzenie przez władze pozytywnego klimatu w stosunku do ekonomii społecznej.

Powyższe formy wsparcia opisane zostały poniżej.

Wspieranie powstawania podmiotów ES dzięki środkom publicznym

Wspieranie przez administrację regionalną i lokalną powstawania podmiotów ekonomii społecznej może odbywać się dzięki:

- środkom Funduszu Pracy na zakładanie lub przystępowanie do spółdzielni socjalnych (starosta powiatu);
- środkom PO KL na działania związane z ekonomią społeczną (samorząd województwa);

Środki Funduszu Pracy przydzielane są przez starostę powiatu, którego jednostką organizacyjną jest Powiatowy Urząd Pracy. Środki te mogą zostać przeznaczone dla członka-założyciela na założenie spółdzielni (nie więcej niż trzykrotne przeciętne wynagrodzenie na jedną osobę) lub też dla członka przystępującego do spółdzielni socjalnej po jej założeniu (nie więcej niż dwukrotne przeciętne wynagrodzenie na jedną osobę). Można je przeznaczyć m.in. na koszty pomocy prawnej, konsultacje i doradztwo, zakup środków trwałych, materiałów lub towarów, pozyskanie lokalu oraz opłatę wpisowego lub wkładu do spółdzielni socjalnej. Procedura przyznania dotacji trwa 30 dni od złożenia wniosku.

Samorząd Województwa poprzez Urząd Marszałkowski lub Wojewódzki Urząd Pracy (w przypadku województwa kujawsko-pomorskiego Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej) dysponuje środkami z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. W chwili obecnej (zgodnie ze Szczegółowym Opisem Priorytetów PO KL obowiązującym od 1 stycznia 2012 r.) środki wspierające powstawanie podmiotów ES na poziomie regionalnym są dostępne w ramach działań/poddziałań:

- Działanie 6.2. – „Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia”:
 - bezzwrotne wsparcie: przyznanie środków finansowych na rozwój przedsiębiorczości w formie spółdzielni lub spółdzielni socjalnej (o ile wszyscy członkowie są osobami, które rozpoczęły prowadzenie działalności w wyniku uczestnictwa w projekcie), do wysokości 20 tys.

zł na osobę oraz powiązane z nim działania szkoleniowe, doradcze i wsparcie pomostowe;

- zwrotne wsparcie w formie pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej w wysokości do 50 tys. zł na osobę wraz z doradztwem i szkoleniami;
- Poddziałanie 7.2.2 – „Wsparcie ekonomii społecznej”:
 - wsparcie na założenie spółdzielni socjalnej, przystąpienie do lub zatrudnienie w spółdzielni socjalnej poprzez zastosowanie w ramach projektu co najmniej dwóch z następujących instrumentów:
 - wsparcie szkoleniowe i doradztwo (indywidualne i grupowe) umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i/lub prowadzenia i/lub przystąpienia i/lub pracy w spółdzielni socjalnej, w tym szkolenia zawodowe potrzebne do pracy w spółdzielni socjalnej,
 - przyznanie środków finansowych dla spółdzielni socjalnej na założenie, przystąpienie do lub zatrudnienie w spółdzielni socjalnej – do wysokości 20 tys. zł na:
 - założyciela w przypadku spółdzielni socjalnych utworzonych przez osoby fizyczne;
 - osobę fizyczną przystępującą do spółdzielni socjalnej;
 - osobę zatrudnianą w spółdzielni socjalnej;
 - wsparcie pomostowe.

Wspieranie lub powierzanie podmiotom ekonomii społecznej realizacji zadań publicznych zgodnie z ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 2003 Nr 96 poz. 873 z późn. zm.) umożliwia zlecanie zadań publicznych przez administrację lokalną i regionalną następującym podmiotom ekonomii społecznej:

- organizacjom pozarządowym (niezależnie od prowadzenia przez nie działalności gospodarczej);
- spółdzielniom socjalnym;
- spółkom non-profit;

Wspieranie lub powierzanie zadań publicznych, których katalog jest określony w art. 4 ustawy, odbywa się na zasadzie otwartego konkursu ofert lub też, w przypadku zadania realizowanego w okresie nie dłuższym niż 90 dni i o wartości nieprzekraczającej kwoty 10 000 złotych, z pominięciem otwartego konkursu ofert.

Zlecanie zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej na zasadzie ustawy Prawo zamówień publicznych

Poza zlecaniem zadań w ramach Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie możliwe jest też zlecanie zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej zgodnie z ustawą Prawo zamówień publicznych. Pewne preferencje w tym zakresie wprowadzają tzw. klauzule społeczne. W 2009 r. w PZP zostały one wprowadzone jako szczególne ułatwienia dla instytucji, które zatrudniają osoby zagrożone wykluczeniem społecznym. Do klauzul tych należą:

- Art. 22 ust. 2 PZP, zgodnie z którym zamawiający może zastrzec w ogłoszeniu o zamówieniu, że o jego udzielenie mogą ubiegać się wyłącznie wykonawcy, u których ponad 50% zatrudnionych stanowią osoby niepełnosprawne (co może stanowić ułatwienie dla niektórych spółdzielni socjalnych lub spółdzielni inwalidów);
- Art. 29 ust. 4 PZP, zgodnie z którym zamawiający może w opisie przedmiotu zamówienia określić wymagania dotyczące m.in. zatrudnienia osób bezrobotnych, młodocianych, niepełnosprawnych i innych zagrożonych wykluczeniem społecznym zgodnie z ustawą o zatrudnieniu socjalnym przy realizacji zamówienia.

Wsparcie pozafinansowe, współpraca i promocja

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie umożliwia partycypację podmiotów ekonomii społecznej w procesie rządzenia oraz współpracę z administracją, obejmującą m.in.:

- wzajemne informowanie się o planowanych kierunkach działalności;
- konsultowania z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 (w tym spółdzielnie socjalne i spółki non-profit – przyp. CRSG) projektów aktów normatywnych w dziedzinach dotyczących działalności statutowej tych organizacji;
- konsultowania projektów aktów normatywnych dotyczących sfery zadań publicznych, o której mowa w art. 4, z radami działalności pożytku publicznego, w przypadku ich utworzenia przez właściwe jednostki samorządu terytorialnego;
- tworzenia wspólnych zespołów o charakterze doradczym i inicjatywnym, złożonych z przedstawicieli organizacji pozarządowych, podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 oraz przedstawicieli właściwych organów administracji publicznej;

Ponadto do pozafinansowego wsparcia podmiotów ekonomii społecznej przez administrację lokalną należy:

- udostępnianie przez samorząd budynku, lokalu lub działki;
- bezprzetargowe przekazanie nieruchomości organizacji, prowadzącej działalność na rzecz społeczności lokalnej;
- finansowanie usług lub doradztwa w zakresie finansowym, księgowym, ekonomicznym, prawnym i marketingowym dla spółdzielni socjalnych;
- współpraca przy realizacji wspólnych przedsięwzięć;
- wsparcie rzeczowe (np. udostępnienie sali, sprzętu biurowego etc.).

1.4. Ekonomia społeczna w Polsce w świetle badań

Badania ekonomii społecznej w Polsce mają charakter zróżnicowany i rozproszony przede wszystkim ze względu na brak jednolitości definicyjnej. Najczęściej są one realizowane w poszczególnych regionach w ramach projektów realizowanych na rzecz tego typu podmiotów, choć w ostatnich latach uformowały się dwie istotne grupy badaczy ekonomii społecznej: jedna z nich skupia się wokół Stowarzyszenia Klon/Jawor, a druga – wokół Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

W 2011 r. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zleciło szeroko zakrojone **badanie spółdzielni socjalnych**. Wg jego wyników, obecnie funkcjonuje w Polsce 447 spółdzielni socjalnych. Liczba ich wzrosła od 2008 r. niemal dziesięciokrotnie, co wskazuje na prawdziwy *boom* na tego typu działalność. Najczęściej opierają się one w swojej działalności na osobach bezrobotnych, czasem także – niepełnosprawnych. Najczęściej ich działania związane są z wszelkiego rodzaju usługami dla ludności, w tym z usługami z zakresu „dom i ogród” (43% badanych), usługami budowlanymi, (33,3%) oraz gastronomią - 27,9%.

Wg **badania organizacji pozarządowych GUS**, w 2011 r. w Polsce funkcjonowało 95 870 stowarzyszeń i organizacji społecznych oraz 13 617 fundacji. Liczba zarówno jednych, jak i drugich wzrosła w 2011 r. w porównaniu do 2010 r. Szczególnie szybko rośnie liczba fundacji (najszybciej w województwach podlaskim, opolskim i lubuskim). Liczba stowarzyszeń i organizacji społecznych najszybciej wzrastała w woj. woj. dolnośląskim i zachodniopomorskim (vide tabela 2).

Tabela 2. Liczba organizacji pozarządowych w latach 2010-2011 wg województw

Jednostka terytorialna	fundacje		wzrost 2010-2011	stowarzyszenia i organizacje społeczne		wzrost 2010- 2011
	2010	2011		2010	2011	
DOLNOŚLĄSKIE	1002	1139	13,7%	7249	7631	5,3%
KUJAWSKO- POMORSKIE	455	509	11,9%	4732	4886	3,3%
LUBELSKIE	498	555	11,4%	5603	5809	3,7%
LUBUSKIE	172	199	15,7%	2643	2754	4,2%
ŁÓDZKIE	681	746	9,5%	5967	6174	3,5%
MAŁOPOLSKIE *	1085	1172	8,0%	7852	8220	4,7%
MAZOWIECKIE	4641	4994	7,6%	12749	13261	4,0%
OPOLSKIE	120	139	15,8%	2600	2691	3,5%
PODKARPACKIE *	256	277	8,2%	5610	5822	3,8%
PODLASKIE	213	248	16,4%	2924	3025	3,5%
POMORSKIE	787	883	12,2%	5378	5599	4,1%
ŚLĄSKIE *	884	954	7,9%	8395	8706	3,7%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	203	208	2,5%	3022	3131	3,6%
WARMIŃSKO- MAZURSKIE	263	286	8,7%	4072	4248	4,3%
WIELKOPOLSKIE	831	911	9,6%	8882	9321	4,9%
ZACHODNIOPOMORSKIE	353	397	12,5%	4366	4592	5,2%
POLSKA	12444	13617	9,4%	92044	95870	4,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

W województwie kujawsko-pomorskim istotnie wzrosła liczba fundacji (o 11,9%), natomiast wzrost liczby stowarzyszeń i organizacji społecznych z roku 2010 na 2011 był najniższy w Polsce (3,3%).

Raport Stowarzyszenia Klon/Jawor z 2008 r. pt. „**Od trzeciego sektora do przedsiębiorczości społecznej – wyniki badań ekonomii społecznej w Polsce**” wskazuje, iż najwięcej organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców znajduje się w województwach mazowieckim i pomorskim – woj. kujawsko-pomorskie wraz z łódzkim, podkarpackim, świętokrzyskim, śląskim i

opolskim znalazło się w grupie o najniższej liczbie stowarzyszeń i fundacji na 10 tys. mieszkańców.

W badaniach T.Schimanka z 2009 r. wskazano na liczbę 48 zakładów aktywności zawodowej, 50 centrów integracji społecznej oraz 300 klubów integracji społecznej¹⁹.

Podmioty ekonomii społecznej wskazują jednak w swojej działalności na szereg istotnych barier i problemów tych podmiotów. Należą do nich m.in.:

- **trudności z pozyskaniem zadań zleconych przez administrację publiczną;**
- **brak wiedzy na temat ekonomii społecznej i zrozumienia dla jej działania w administracji publicznej;**
- trudności z pozyskaniem zleceń na rynku komercyjnym;
- problemy z płynnością finansową;
- negatywny wizerunek ekonomii społecznej w społeczeństwie;
- brak własnego kapitału i trudności w pozyskaniu kapitału zewnętrznego;
- brak doświadczenia biznesowego;
- obwarowania administracyjne i prawne;
- uzależnienie od grantodawców i ich priorytetów;
- opory natury etycznej wobec prowadzenia działalności gospodarczej²⁰.

¹⁹ Schimanek T., „Rekomendacje dotyczące poszukiwania skutecznych metod zapewnienia trwałości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej w projektach innowacyjnych Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki”, 2010.

²⁰ Na podst. (m.in.): Giza-Poleszczuk A., Hausner J. (red.) – „Ekonomia społeczna w Polsce: osiągnięcia, bariery rozwoju i potencjał w świetle wyników badań” – 2008; Gumkowska M. – „Organizacje pozarządowe jako partner administracji publicznej” – 2006, Schimanek T., „Rekomendacje dotyczące poszukiwania skutecznych metod zapewnienia trwałości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej w projektach innowacyjnych Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki”, 2010, Rymsza A., Bariery rozwoju przedsiębiorczości społecznej w Polsce w świetle kultury organizacyjnej III sektora, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, 2006.

1.5. Poziom regionalny i lokalny (miasto Toruń w perspektywie wojewódzkiej)

1.5.1. Kontekst: sytuacja społeczno-zawodowa w mieście Toruniu

1.5.1.1. Diagnoza społeczna miasta Torunia

Ekonomia społeczna jest jednym ze sposobów radzenia sobie z trudnościami społeczno-zawodowymi. Sytuacja społeczna w Mieście Toruniu została zdiagnozowana w ramach Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych miasta na lata 2006-2013. Jak twierdzą twórcy diagnozy, nie występują problemy specyficzne dla tego miasta, choć niektóre z nich kumulują się w sposób szczególny na wybranych osiedlach. Do wymienionych problemów należały przede wszystkim:

- a) problemy wynikające ze struktury demograficznej:
 - a. starzenie się lokalnej społeczności;
 - b. niepełnosprawność;
- b) problemy rodzinne, w tym:
 - a. brak bezpieczeństwa ekonomicznego;
 - b. bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych;
 - c. wzrost demoralizacji młodzieży;
 - d. wzrost liczby dzieci pozostających na utrzymaniu rodziców;
- c) problemy związane z wykluczeniem społecznym:
 - a. ubóstwo i bezdomność;
 - b. bezrobocie;
 - c. uzależnienia.

Diagnoza do „Strategii rozwoju Torunia do 2020” wymienia rejony miasta dotknięte w sposób szczególny problemami społecznymi. Należą do nich: Stare Miasto, Bydgoskie Przedmieście, Podgórz oraz Jakubskie Przedmieście.

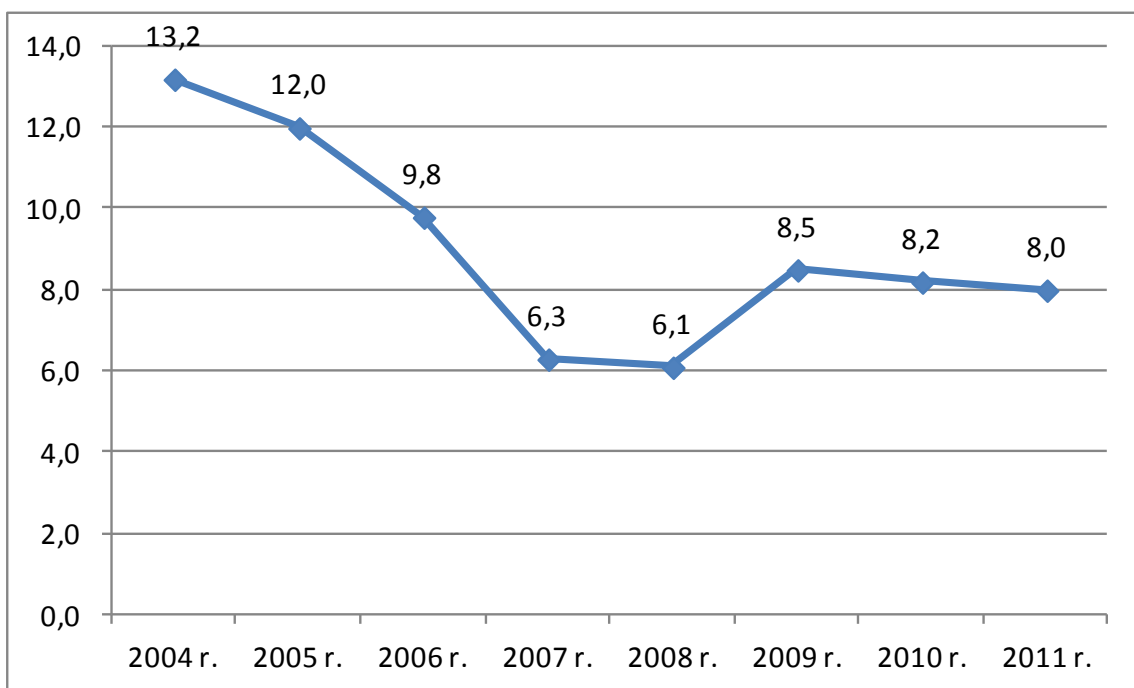
„Ocena stanu miasta Torunia” (2011) wskazuje, iż w 2010 r. 6281 rodzin zostało objętych pomocą MOPR ze względu na trudną sytuację życiową spowodowaną najczęściej:

- bezrobociem (2894 rodziny);
- niepełnosprawnością (1186 rodzin)

1.5.1.2. Rynek pracy województwa kujawsko-pomorskiego – informacje ogólne

W lutym 2012 r. w Powiatowym Urzędzie Pracy w Toruniu zarejestrowanych było 8651 osób bezrobotnych, z czego 52,6% (4550 osób) stanowiły kobiety. Stopa bezrobocia w lutym 2012 r. w mieście Toruniu wyniosła 9,2%, czyli o 0,2 punkta procentowego więcej niż w tym samym miesiącu w 2011 r. Kształtowanie się stopy bezrobocia w mieście Toruniu w latach 2006-2011 przedstawia rys.1.

Rysunek 1. Kształtowanie się stopy bezrobocia w mieście Toruniu na przestrzeni lat 2004-2011 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Toruniu

Wyraźnie widoczny jest spadek stopy bezrobocia od 2004 r. do 2008 r. po czym jej gwałtowny wzrost. Od 2009 r. zaobserwowano znów niewielki spadek, jednak wstępne prognozy wskazują, że rok może zakończyć się bezrobociem na wyższym poziomie niż w 2011 r.

86% bezrobotnych w Toruniu to osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy (7456 osób). Najważniejszymi grupami są tu osoby bez wykształcenia średniego (4627 osób, czyli ponad połowa całej grupy), długotrwale bezrobotni (3440 osób) oraz osoby powyżej 50 roku życia (2212 osób) – ten ostatni wynik wskazuje na problemy związane ze starzeniem się lokalnej społeczności, wskazane także w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych.

W lutym 2012 r. w PUP Miasta Torunia zarejestrowanych było 695 niepełnosprawnych bezrobotnych, w tym 326 kobiet.

Na tle pozostałych powiatów województwa kujawsko-pomorskiego powiat M.Toruń wyróżnia się stosunkowo niską stopą bezrobocia – wyższą jedynie od stopy bezrobocia w powiecie M.Bydgoszczy (tabela 3).

Tabela 3. Stopa bezrobocia w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego w lutym 2012 (%)

Powiat	luty
	2012
Powiat m.Bydgoszcz	8,5
Powiat m.Toruń	9,2
Powiat bydgoski	13,7
Powiat świecki	18,6
Powiat toruński	19,6
Powiat m.Włocławek	20,6
Powiat rypiński	20,9
Powiat tucholski	21,1
Powiat mogileński	21,4
Powiat aleksandrowski	22,6
Powiat wąbrzeski	22,7
Powiat inowrocławski	23,0
Powiat m.Grudziądz	23,4
Powiat żniński	24,0
Powiat nakielski	24,2
Powiat golubsko-dobrzyński	24,3
Powiat radziejowski	24,5
Powiat chełmiński	25,2
Powiat sępoleński	26,0
Powiat włocławski	28,1
Powiat grudziądzki	28,7
Powiat lipnowski	29,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Toruniu

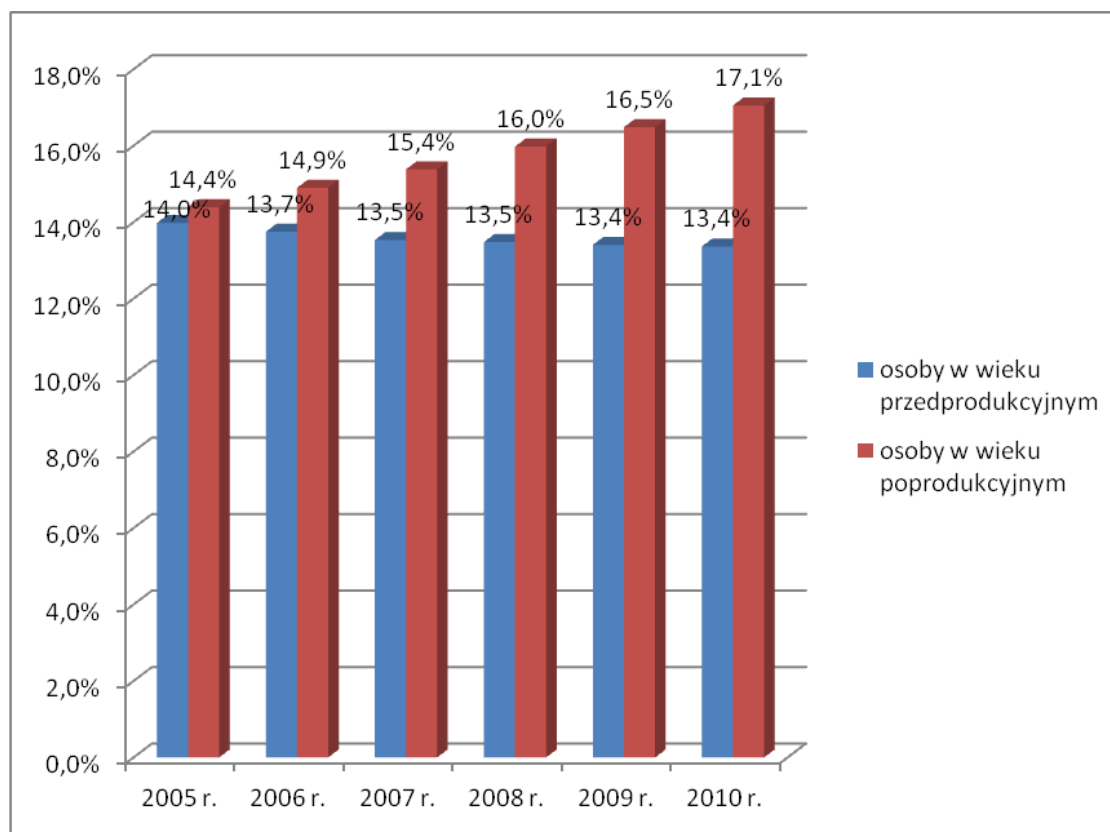
1.5.1.3. Demografia: osoby młode oraz seniorzy

Szczególnie predysponowane do aktywizacji w ramach podmiotów ekonomii społecznej są te grupy, które mają największe problemy w wejściu na rynek pracy. Do grup tych przede wszystkim należą osoby młode – do 25 roku życia oraz osoby w wieku poprodukcyjnym – 60 lat i więcej (kobiety) oraz 65 lat i więcej (kobiety). Analiza sytuacji tych grup przedstawiona jest poniżej.

W kontekście planowanych zmian ustawy emerytalnej, przede wszystkim podwyższenia wieku emerytalnego, istotne są zmiany demograficzne i proces starzenia się społeczności. W mieście Toruniu procesy te następują stosunkowo

szybko. Grupa osób w wieku przedprodukcyjnym – 14 lat i mniej – maleje sukcesywnie w latach 2005-2010. W 2005 r. w Toruniu zamieszkiwało 29 081 osób z tej grupy, zaś w 2010 – niemal o 2 tysiące mniej (27 441). Bardzo intensywnie rośnie natomiast liczebność grupy w wieku poprodukcyjnym – w 2005 r. były to 29 943 osoby, zaś w 2010 r. – już 35 014 osób. Udział obu tych grup w ogólnej liczbie mieszkańców Torunia przedstawia rys. 2.

Rysunek 2. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców miasta Torunia w latach 2005-2010

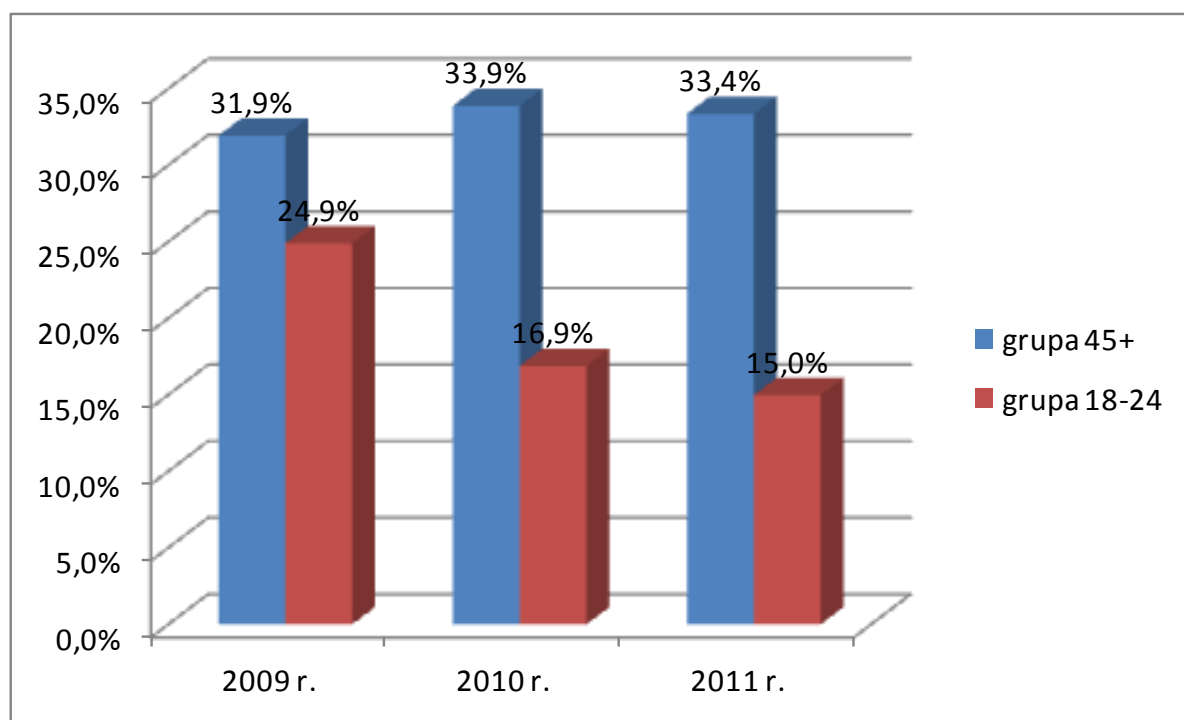
źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Pośród osób bezrobotnych, grupa seniorów została ustawowo wyróżniona jako jedna ze znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy. Dostępne w PUP w Toruniu dane pozwalają określić udział grupy osób powyżej 45 roku życia. W ciągu

ostatnich trzech lat grupa ta stanowiła około 1/3 łącznej liczby osób zarejestrowanych jako bezrobotne. Wzrost odnotowano na przełomie lat 2009 i 2010.

W latach 2009-2011 istotnie spadł natomiast odsetek osób młodych (do 24 roku życia) zarejestrowanych jako bezrobotne (vide rys. 2). Mimo to, grupy wiekowe 18-24 i 45+ pozostają największymi grupami bezrobotnych w mieście.

Rysunek 3. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców miasta Torunia w latach 2005-2010

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Toruniu

Autorzy raportu PUP w Toruniu „Analiza młodych osób na toruńskim rynku pracy” wskazują, iż „problem bezrobocia dotyczący młodych ludzi startujących na rynku pracy jest dużym zagrożeniem ze względu na bariery, które stawia w przyszłym funkcjonowaniu zawodowym (...) Często przyczyną trudności z wejściem na rynek pracy jest nieodpowiednie wykształcenie”. Alternatywą dla jednej i drugiej grupy mogą być działania w podmiotach ekonomii społecznej. Wymaga to jednakże odpowiedniej formy promocji tego typu działalności, tak aby nie kojarzyła się ona ze wspieraniem osób słabo wykształconych czy dotkniętych patologiami społecznymi.

1.5.1.4. Struktura przedsiębiorczości w mieście Toruniu

Centrum Obsługi Inwestora województwa kujawsko-pomorskiego z siedzibą w Toruniu wskazuje na następujące kluczowe sektory dla województwa:

- odnawialne źródła energii;
- sektor BPO (usługi outsourcingowe);
- sektor chemiczny;
- sektor elektromaszynowy;
- sektor spożywczy;
- sektor high-tech (elektroniczny).

Z powyższych sektorów szczególnym miejscem do rozwoju ekonomii społecznej wydaje się sektor spożywczy (w powiązaniu przede wszystkim z wyrobem i dystrybucją produktów lokalnych i regionalnych) oraz sektor BPO. Pozostałe sektory w większości przypadków wymagają większych nakładów finansowych i zasobów ludzkich.

Diagnoza przedstawiona w „Planie wspierania rozwoju przedsiębiorczości Miasta Torunia” nie wskazuje na istnienie specyficznych, kluczowych branż, które stanowiłyby podstawę gospodarki miasta. Wspomina się tam co prawda o branży włókienniczej i poligraficznej jako dominujących, jednak nie jest to uznane za dobrą stronę miasta ze względu na fakt, iż chodzi tu o dominację kilku dużych podmiotów, które sukcesywnie przenoszone są poza teren miasta.

Wg danych BDL GUS, podobnie jak w większości innych miast, dominujące pod względem liczby podmiotów gospodarczych sekcje PKD 2007 dla miasta Torunia (wg danych za rok 2009) to sekcja G – handel hurtowy i detaliczny oraz naprawa pojazdów samochodowych, oraz sekcja F – budownictwo. W Toruniu istotna jest także sekcja M – działalność profesjonalna, naukowa i techniczna.

Przeanalizowano dane dotyczące dynamiki powstawania/likwidacji podmiotów gospodarczych w mieście Toruniu za ostatnie trzy lata. Z analizy tej wynika, iż rozwój branży handlowej jest stosunkowo wolniejszy, niż branży przemysłowej i usługowej. Branżą, w której powstało najwięcej przedsiębiorstw, jest działalność w zakresie

usług administrowania i wspomagająca, a następnie działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, budownictwo i działalność związana z obsługą rynku nieruchomości. Spadła natomiast liczba przedsiębiorstw transportowych, handlowych oraz finansowo-ubezpieczeniowych.

Zwłaszcza w przypadku przedsiębiorstw działających w zakresie usług administrowania (np. usługi komunalne) oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (w tym np. reklama, badania rynku i opinii publicznej) możliwy jest rozwój podmiotów ekonomii społecznej

SEKCJA	NAZWA SEKCJI	2009	2010	2011	ZMIANA 2009-2011
A	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	123	136	136	13
C	przetwórstwo przemysłowe	1923	2032	2035	112
F	budownictwo	2278	2358	2400	122
G	handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	6089	6254	6068	-21
H	transport i gospodarka magazynowa	1765	1758	1680	-85
I	działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	667	708	731	64
J	informacja i komunikacja	628	664	714	86
K	działalność finansowa i ubezpieczeniowa	1134	1098	1077	-57
L	działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	930	1000	1052	122
M	działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	2423	2560	2598	175
N	działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspomagająca	534	611	745	211
P	edukacja	446	489	brak danych	brak danych
Q	opieka zdrowotna i pomoc społeczna	1343	1435	brak danych	brak danych
R	działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	558	579	brak danych	brak danych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

1.5.2. Dokumenty strategiczne

Mimo iż dokumentach strategicznych województwa kujawsko-pomorskiego oraz Miasta Torunia stosunkowo rzadko pojawiają się wzmianki na temat ekonomii lub przedsiębiorczości społecznej, można uznać, że zawierają one szereg działań bezpośrednio związanych z tego typu działalnością.

1.5.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020 wskazuje na silne strony gospodarki regionu. Należą do nich między innymi wielobranżowy charakter gospodarki oraz korzystne warunki do rozwoju turystyki i rolnictwa ekologicznego. Obie te branże stanowią szansę na rozwój podmiotów ekonomii społecznej. Jednocześnie wskazuje się na niewystarczająco wypromowaną i zbyt słabo zróżnicowaną ofertę turystyczną, którą tego typu podmioty mogłyby rozwijać.

Strategia zawiera także działanie, które bezpośrednio związane jest z działalnością ES – jest to **Działanie 3.2. Budowa kapitału społecznego** w ramach priorytetowego obszaru działań 3 – „Rozwój zasobów ludzkich”. Działanie to ma na celu m.in. zachęcanie mieszkańców regionu do tworzenia i funkcjonowania w tzw. „instytucjach życia obywatelskiego”, jak również do samoorganizowania się w organizacjach pozarządowych. Działanie 3.2 podzielone jest na dwa poddziałania. W opisie **poddziałania 3.2.1. – „Wspieranie rozwoju sektora organizacji pozarządowych”** wskazuje się na konieczność rozwoju wspierania tego sektora przez administrację: „Obecna aktywność organizacji sektora pozarządowego w województwie kujawsko-pomorskim, podejmujących rozliczne inicjatywy o charakterze społecznym, skutecznie uzupełniające działania administracji w realizacji zadań publicznych wskazują, że sektor ten, zakres jego aktywności winny rozwijać się, stawać się coraz bardziej znaczącym partnerem debaty publicznej, w szerokim zakresie świadczyć usługi publiczne, tym bardziej, że w szeregu dziedzin jest w tym zakresie skuteczniejszy aniżeli administracja”²¹. Z kolei poddziałanie 3.2.2. – „Budowa partnerstwa publiczno-społecznego” dotyczy przede wszystkim partycypacji

²¹ Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2020, str. 41.

partnerskiej NGO's w procesie rządzenia: „Celowe będą przedsięwzięcia ukierunkowane na budowanie partnerskich relacji między organizacjami pozarządowymi i administracją publiczną, na stworzenie w regionie efektywnego systemu partnerskiego współdziałania tych organizacji z administracją w opracowaniu i realizacji zadań publicznych, zwłaszcza w zakresie działalności pożytku publicznego”²².

1.5.2.2. Strategia rozwoju Miasta Torunia

W **Strategii Rozwoju Miasta Torunia do 2020 roku**, podobnie jak w strategii województwa, wskazuje się na bogate dziedzictwo kulturowe miasta i potencjał turystyczny. Z drugiej strony jako słabo rozwinięty oceniony został lokalny system pomocy wzajemnej (sąsiedzkiej) oraz pogłębiające się różnicowanie mieszkańców na tle ekonomicznym. Jest to pole do promocji ekonomii społecznej, łączącej w sobie działania powiązane z wzajemną pomocą (np. poprzez redystrybucję części zysków na rzecz aktywizacji członków spółdzielni socjalnej) z działaniami mającymi cel stricte ekonomiczny.

W strategii wskazane są wyzwania społeczne, przede wszystkim związane z postępującym zróżnicowaniem dochodów mieszkańców miasta, bezrobociem oraz rozluźnieniem zasad współżycia społecznego. W ramach Celu Strategicznego 1 – „Toruń bezpiecznym miastem społeczności aktywnej i zdrowej” funkcjonują cele operacyjne po części związane z ekonomią społeczną, a przede wszystkim **cel operacyjny 1.1. – „Rozwój licznych i aktywnych organizacji pozarządowych oraz ich działalności”**. Cel ten, zdaniem twórców Strategii, polega „na dążeniu (...) do maksymalizacji liczby przedsięwzięć realizowanych na zewnątrz struktur samorządowych i ograniczania tych realizowanych samodzielnie”²³ – i dalej: „Jednym z ważniejszych obszarów dla tego typu działań jest wsparcie trzeciego sektora realizującego zadania w zakresie rozwoju zasobów ludzkich”²⁴. Cel ten stanowi więc bezpośredni punkt odniesienia dla podmiotów ekonomii społecznej. Do priorytetowych instrumentów jego realizacji należą:

²² Tamże.

²³ Strategia rozwoju Torunia do 2020 r., str. 37

²⁴ Tamże.

- Przekazywanie jak największej liczby zadań o charakterze publicznym i użyteczności publicznej organizacjom pozarządowym;
- Tworzenie mechanizmu wsparcia lokalowego organizacji pozarządowych (system konkursowy);
- Tworzenie sieci współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi, a instytucjami publicznymi oraz przedsiębiorstwami (m.in. poprzez Toruńskie Forum Organizacji Pozarządowych, Zespół Konsultacyjny oraz tematyczne grupy robocze);
- Stworzenie jasnego i czytelnego systemu konsultacji i współpracy gminy z trzecim sektorem;
- Utworzenie sprawnego systemu przepływu informacji, opartego o nowoczesne techniki teleinformatyczne dotyczącego przedsięwzięć realizowanych przez organizacje oraz działań gminy w odniesieniu do trzeciego sektora²⁵.

1.5.2.3. Plan wspierania rozwoju przedsiębiorczości Miasta Torunia

Wspominany powyżej „Plan wspierania rozwoju przedsiębiorczości Miasta Torunia” wskazuje, iż polityka Miasta wobec MŚP powinna cechować się realizowaniem projektów wspierających wzrost zatrudnienia w tej grupie, a także promowaniem wśród młodzieży i absolwentów samozatrudnienia. Wpisuje się w to promocja zarówno spółdzielczości socjalnej, jak i ekonomicznie zorientowanego III sektora. Wskazuje się bowiem dalej, iż do wysokich wartości MSP należy „Potencjał dla budowania kapitału społecznego”²⁶.

Także w dalszej części dokumentu wspomniana jest konieczność kreowania klimatu społecznego sprzyjającego rozwojowi przedsiębiorstw. Jednocześnie występuje problem skoncentrowania się wskaźników rozwojowych na sektorze dużych przedsiębiorstw z branż włókienniczej i poligraficznej, przy jednoczesnej wysokiej zdolności do tworzenia miejsc pracy w działach: handel i naprawy, budownictwo oraz

²⁵ Tamże, str. 38.

²⁶ Plan wspierania rozwoju przedsiębiorczości Miasta Torunia, Urząd Miasta Torunia, str. 8, za: www.torun.eboi.eu, dostęp 4.05.2012 r.

obsługa nieruchomości. Działania na rzecz ekonomii społecznej mogą pomóc w przesunięciu akcentu na małą i średnią przedsiębiorczość o charakterze usługowym.

1.5.2.4. Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla Miasta Torunia

Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla Miasta Torunia na lata 2006-2013 wskazuje na problemy i potrzeby, które mogą zostać rozwiązane dzięki rozwojowi ekonomii społecznej. Jako istotne problemy wskazano tu (str. 16) **niepełnosprawność i starzenie się lokalnej społeczności**. Spółdzielnie socjalne i spółdzielnie inwalidów mogą stanowić odpowiedź na pierwszy wymieniony problem, natomiast miejscem dla seniorów mogą stać się ekonomicznie zorientowane organizacje pozarządowe.

Dokument w sposób bezpośredni posługuje się określeniem „Ekonomia społeczna”. W ramach celu strategicznego nr 2 – „Aktywizacja i integracja grup zagrożonych wykluczeniem społecznym” realizowany jest cel operacyjny 2.2- „Rozwój różnych form ekonomii społecznej, celem przywrócenia możliwości zatrudnienia osobom zagrożonym wykluczeniem lub podlegającym wykluczeniu społecznemu”. Sformułowano dla tego celu także następujące kierunki działań:

2.2.1. Aktywna współpraca z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami (np. spółdzielniami mieszkaniowymi, ZGM) na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu.

2.2.2. Rozszerzenie form zatrudnienia socjalnego realizowanego przez CIS i KIS oraz innych projektów dla osób zagrożonych i wykluczonych społecznie m.in. spółdzielnie socjalne i zatrudnienie wspierane.

2.2.3. Pozyskiwanie partnerów i budowa projektów umożliwiających rozwój infrastruktury ekonomii społecznej.

2.2.4. Realizacja form zatrudnienia czasowego poprzez prace społecznie użyteczne i prace interwencyjne²⁷.

²⁷ Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Torunia na lata 2006-2013 (załącznik do uchwały nr 985/06 Rady Miasta Torunia z dnia 6 kwietnia 2006 r.), str. 28.

1.5.2.5. Program Działań Miasta Torunia na rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2006 – 2013

Uchwalony w 2006 r. **Program Działań Miasta Torunia na rzecz Osób Niepełnosprawnych** ma na celu „określenie potrzeb i perspektywicznych kierunków działań umożliwiających stwarzanie osobom niepełnosprawnym warunków do samodzielnego i czynnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób niepełnosprawnych i ich rodzin poprzez poprawę warunków wyrównywania szans osób niepełnosprawnych oraz kształtowanie pozytywnych postaw społecznych wobec niepełnosprawności”²⁸. Problemem, na którym mogą odpowiadać działania związane z ekonomią społeczną, jest niekorzystny status ekonomiczny osób niepełnosprawnych oraz ich mała aktywność zawodowa. Wskazywano także na brak Zakładów Aktywności Zawodowej, natomiast brakuje w dokumencie odwołań do ekonomii społecznej jako takiej (był on tworzony w 2006 r., kiedy ekonomia społeczna w Polsce była stosunkowo mało znana).

Działania związane z ekonomią społeczną zdają się wpisywać przede wszystkim w cel strategiczny nr 4 Programu – „Zwiększanie osobom niepełnosprawnym dostępu do samodzielnego, pełnego oraz czynnego uczestnictwa w życiu zawodowym - rozwijanie zróżnicowanych form rehabilitacji zawodowej”. Jednakże cel ten jak dotąd zawiera jedynie dwa cele operacyjne, związane z korzystaniem osób niepełnosprawnych z poradnictwa zawodowego i szkoleń. Przemiany ostatnich lat i nacisk na ekonomię społeczną w dokumentach unijnych wskazują na potrzebę aktualizacji Programu.

Natomiast celem, w który ekonomia społeczna wpisuje się faktycznie, jest cel strategiczny nr 5 – „Zwiększanie osobom niepełnosprawnym dostępu do zatrudnienia lub prowadzenia działalności gospodarczej zgodnie z ich możliwościami i kwalifikacjami”, obejmujący cele operacyjne 5.1 – „Pozyskiwanie dodatkowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych” oraz 5.2 – „Utrzymanie możliwie największej liczby istniejących miejsc pracy utworzonych, przystosowanych lub wyposażonych przez pracodawców dla osób niepełnosprawnych oraz **utworzonych przez same osoby niepełnosprawne w formie indywidualnej działalności gospodarczej**”.

²⁸ Program Działań Miasta Torunia na rzecz Osób Niepełnosprawnych, Toruń 2006, str. 8.

1.5.2.6. Kujawsko-Pomorski Program na rzecz Ekonomii Społecznej

W chwili obecnej (kwiecień 2012 r.) prowadzone są prace nad opracowaniem Kujawsko-Pomorskiego Programu na rzecz Ekonomii Społecznej. Program ma na celu:

- koordynację regionalnej polityki na rzecz ekonomii społecznej,
- określenie mechanizmów współpracy samorządu województwa i samorządów lokalnych z podmiotami ekonomii społecznej;
- określenie wizji rozwoju ekonomii społecznej w regionie.

Do stworzenia Programu powołany zostanie zespół, składający się z przedstawicieli Urzędu Marszałkowskiego (inicjator powstania programu), ROPS, instytucji pomocy społecznej, instytucji rynku pracy, ośrodków wsparcia ekonomii społecznej, organizacji pozarządowych etc.

Program będzie miał na celu także optymalne wykorzystanie funduszy europejskich z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki oraz w ramach nowego okresu programowania 2014-2020.

W świetle powstawania tego dokumentu, rekomendowane jest uzgodnienie „Toruńskiego programu współpracy instytucji ekonomii społecznej z administracją lokalną” z „Kujawsko-Pomorskim Programem na rzecz Ekonomii Społecznej”.

1.5.3. Wspieranie i współpraca z podmiotami ekonomii społecznej przez Gminę Miasto Toruń

Niniejszy podrozdział dotyczy podmiotów ekonomii społecznej rozumianych szeroko (tak, jak definiuje je Program Operacyjny Kapitał Ludzki). Jak dotąd nie istnieje bowiem wydzielona komórka, ani też procedury działania Gminy Miasta Torunia (dalej: GMT) skierowane *stricte* do podmiotów ekonomii społecznej rozumianych jako podmioty wykonujące działalność gospodarczą. Funkcjonuje w mieście Toruniu natomiast współpraca z organizacjami pozarządowymi (poprzez stanowisko Pełnomocnika Prezydenta Miasta Torunia ds. NGO).

1.5.3.1. Wieloletni Program Współpracy Gminy Miasta Toruń z organizacjami pozarządowymi

W 2010 r. uchwalono „**Wieloletni Program Współpracy Gminy Miasta Toruń z organizacjami pozarządowymi**”. Nie zawiera on jednak specyficznych sformułowań związanych z sektorem ekonomii społecznej; odnosi się przede wszystkim do organizacji pozarządowych jako takich. Program określa obszary, zasady i formy wzajemnej współpracy. Do form współpracy finansowej należą wg programu powierzanie lub wspieranie wykonywania zadań publicznych zgodnie z Ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, natomiast współpraca niefinansowa obejmuje:

- 1) wspieranie NGO w poszukiwaniu środków finansowych z innych źródeł niż budżet Gminy Miasta Toruń, poprzez działalność informacyjną;
- 2) pomoc w nawiązywaniu kontaktów z organizacjami o podobnym charakterze w miastach partnerskich;
- 2a) wspieranie inicjatywy lokalnej na zasadach określonych w Rozdziale 2a ustawy;
- 3) utworzeniu serwisu informacyjnego na stronach internetowych Urzędu Miasta Torunia zawierającego bazę danych o organizacjach pozarządowych realizujących zadania publiczne, informacje o konkursach na zadania publiczne, które będą realizowane w danym roku wraz z podaniem wysokości środków przeznaczonych z budżetu na realizację tych zadań oraz inne ważne informacje dla organizacji pozarządowych;
- 4) utworzenie bazy adresów organizacji pozarządowych, poprzez którą przekazywane będą informacje z biura Koordynatora;
- 5) konsultowanie projektów aktów prawa miejscowego w dziedzinach dotyczących działalności statutowej organizacji pozarządowych (wraz ze szczegółowym określeniem trybu tych konsultacji)²⁹.

²⁹ „Wieloletni Program Współpracy Gminy Miasta Toruń z organizacjami pozarządowymi” - Załącznik nr 3 do uchwały Nr 892/10 Rady Miasta Torunia z dnia 30 września 2010 r., ss. 5-6.

1.5.3.2. Realizacja Programów Współpracy Gminy Miasta Toruń z organizacjami pozarządowymi w ostatnich latach 2007-2011

Poza Wieloletnim Programem Współpracy GMT z organizacjami pozarządowymi, na podstawie art. 5a ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, co roku Rada Miasta Torunia uchwała roczny program współpracy z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego (w tym z podmiotami ES).

Do 2009 r. z obu tych programów przedstawiane były osobne sprawozdania. Od 2010 r. sprawozdanie z Wieloletniego Programu Współpracy Gminy Miasta Toruń z organizacjami pozarządowymi przedstawiane jest w formie sprawozdania z Roczno Programu Współpracy Gminy Miasta Toruń z organizacjami pozarządowymi.

Realizacja działań na rzecz organizacji pozarządowych rozwijała się z roku na rok na przestrzeni lat 2007-2010 r. Sprawozdanie za 2011 r. nie jest jeszcze dostępne na stronie internetowej.

Podsumowanie tych działań przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Podsumowanie realizacji programów GMT dla organizacji pozarządowych w latach 2007-2011

Rok	Wsparcie finansowe	Wsparcie pozafinansowe
2007	Łączna kwota: 5 818 433,20 zł. Liczba projektów – 328. Najwięcej dotacji udzieliły wydziały: Sportu i Rekreacji, Zdrowia i Polityki Społecznej oraz Kultury.	Stosowanie obniżonych stawek czynszu za lokale. Organizacja IV Toruńskiego Forum Organizacji Pozarządowych. Powołanie Tematycznych Grup Roboczych konsultujących politykę miast wobec NGO.
2008	Łączna kwota: 6 621 478,00 zł. Liczba projektów – 359. Najwięcej dotacji udzieliły wydziały: Sportu i Turystyki, Zdrowia i Polityki Społecznej oraz Kultury.	Działanie zespołu konsultacyjnego ds. współpracy z NGO i tematycznych grup roboczych. Organizacja V Toruńskiego Forum Organizacji Pozarządowych. Stosowanie obniżonych stawek czynszu za lokale. Upominki o charakterze okolicznościowym.
2009	Łączna kwota: 7 842 676,47 zł. Liczba projektów – 401. Najwięcej dotacji udzieliły wydziały: Sportu i Turystyki, Kultury, Zdrowia i Polityki Społecznej.	Działanie zespołu konsultacyjnego ds. współpracy z NGO i tematycznych grup roboczych. Organizacja VI Toruńskiego Forum Organizacji Pozarządowych. Stosowanie obniżonych stawek czynszu za lokale.
2010	Łączna kwota: 8 017 854,00 zł. Liczba projektów – 421. Najwięcej dotacji udzieliły wydziały: Sportu i Turystyki, Kultury, Zdrowia i Polityki Społecznej.	Działanie zespołu konsultacyjnego ds. współpracy z NGO i tematycznych grup roboczych. Organizacja VII Toruńskiego Forum Organizacji Pozarządowych. Stosowanie obniżonych stawek czynszu za lokale.

źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Torunia

Analiza sprawozdań wskazuje, iż w latach 2007-2010 GMT zasadniczo nie realizowała działań mających na celu bezpośrednie wsparcie ekonomii społecznej. Wyniki konkursów dotacyjnych wskazują, iż środki wydatkowane są przede wszystkim na działania sportowe (np. szkolenia i obozy dla dzieci i młodzieży, zawody i turnieje); kulturalne (festiwale – np. Międzynarodowy Festiwal Filmowy TOFFIFEST, imprezy, wydawnictwa) oraz związane z profilaktyką uzależnień (programy edukacyjno-terapeutyczne itp.). Duża część działań, zwłaszcza sportowych, skierowana jest do dzieci i młodzieży. Aktualny sposób przyznawania dotacji (wynikający z regulacji krajowych) w niewielkim stopniu może zatem przyczynić się do wspierania podmiotów ekonomii społecznej, które przede wszystkim potrzebują wsparcia umożliwiającego utrzymanie się na rynku w pierwszym okresie działalności i rozwój działalności.

Gmina Miasto Toruń otrzymała także certyfikat „Przyjazny Samorząd 2010” w ramach monitoringu współpracy między samorządem terytorialnym a organizacjami pozarządowymi.

1.5.3.3. Inne formy wspierania ES przez miasto

Do innych form wspierania organizacji pozarządowych przez miasto należą:

- informowanie o innych źródłach finansowania (strona www.torun.pl);
- informowanie o możliwościach uczestnictwa w szkoleniach, konsultacjach, konferencjach itp;
- konsultacje społeczne aktów prawnych:
 - stworzony został projekt uchwały w sprawie określenia szczegółowych zasad i trybu przeprowadzania przez Radę Miasta Torunia oraz Prezydenta Miasta Torunia konsultacji społecznych z mieszkańcami Gminy Miasta Toruń; konsultacje wg projektu mogą być uruchamiane na skierowany do Prezydenta wniosek co najmniej 150 mieszkańców miasta;
- Toruńskie Forum Organizacji Pozarządowych (odbywa się co roku, przedstawiane są na nim najważniejsze informacje związane z organizacjami

pozarządowymi, jak również prezentowany jest stan współpracy administracji z organizacjami pozarządowymi).

Wynajem gminnych lokali użytkowych na rzecz organizacji pozarządowych

Specyficzną formą wsparcia jest wynajem gminnych lokali użytkowych na rzecz NGO. W Mieście Toruniu podstawową regulacją jest Zarządzenie nr 59 Prezydenta Miasta Torunia z dnia 29.02.2012 r. w sprawie ujednolicenia procedury postępowania dotyczącego wynajmu gminnych lokali użytkowych na rzecz organizacji pozarządowych. Z punktu widzenia niniejszego opracowania jest to istotna procedura, gdyż wg karty punktacji *de facto* na więcej punktów mogą liczyć te organizacje, które wpisują się w katalog działań PES. Do kryteriów punktowanych należą bowiem (pogrubione zostały te kryteria, które w większym stopniu spełniać mogą podmioty ES):

- **wkład własny NGO w remont lokalu;**
- właściwe rozliczanie udzielonych dotacji;
- **działalność statutowa (maksymalna liczba punktów za działalność związaną z pomocą społeczną, działalność charytatywną i działaniami na rzecz osób niepełnosprawnych);**
- ocena dotychczasowej współpracy NGO z GMT;
- oddziaływanie zrealizowanych projektów na GMT;
- wartości dla mieszkańców GMT wynikające z realizacji projektów NGO;
- projekty realizowane w innych miastach.

1.5.4. Ekonomia społeczna w województwie kujawsko-pomorskim i w mieście Toruniu w świetle badań

1.5.4.1. Charakterystyka podmiotów ekonomii społecznej w województwie kujawsko-pomorskim

W latach 2010-2011 przeprowadzone zostały dwa istotne badania ukazujące charakterystykę podmiotów ekonomii społecznej w województwie kujawsko-pomorskim. Pierwszy z nich to „Raport z badań podmiotów ekonomii społecznej” (RBP), którego autorem jest dr Małgorzata Zajdel, a który powstał w ramach projektu „Kujawsko-Pomorski Ośrodek Wspierania Ekonomii Społecznej”. Drugim z nich jest „Raport z kompleksowego badania sektora ekonomii społecznej w regionie kujawsko-pomorskim” (RKB) w ramach projektu systemowego ROPS w Toruniu pn. „Akademia Pomocy i Integracji Społecznej – Wsparcie kadr”, przygotowany przez firmę DGA SA.

W badaniu RBP pod uwagę brano organizacje określone wg szerokiej definicji ekonomii społecznej, a więc CIS, spółdzielnie socjalne, ZAZ, WTZ i wszystkie organizacje pozarządowe. Wg badania RBP, najczęstszą formą organizacyjną podmiotu ekonomii społecznej na terenie województwa kujawsko-pomorskiego było **stowarzyszenie** (54%). Najczęstszy zasięg działania tego typu podmiotów to zasięg **lokalny**. 90% badanych organizacji deklaruje **stałą współpracę** z innymi podmiotami lub organizacjami – świadczy to o potencjale społecznym instytucji ES. Co ciekawe, spośród wszystkich badanych podmiotów jedynie 17% prowadziło działalność gospodarczą, co po raz kolejny wskazuje na fakt, iż polski model ekonomii społecznej stawia przede wszystkim na kryteria społeczne takiej działalności, zaniedbując jednocześnie kryteria ekonomiczne.

Z nieformalnych informacji wynika, że głównie stowarzyszenia (54% badanych w populacji) nie prowadzą działalności gospodarczej z powodu obaw związanych z dodatkowymi formalnościami oraz braku odpowiedniej kadry do prowadzenia spraw księgowo-podatkowych³⁰.

Zdecydowana większość badanych podmiotów korzysta ze środków zewnętrznych na realizację swoich działań (środki gminne, środki UE itp.). Najczęstszym źródłem pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest samorząd lokalny i samorząd wojewódzki.

³⁰ Zajdel M., Raport z badań podmiotów ekonomii społecznej, Toruń 2010, str. 16.

Badane były też najważniejsze potrzeby organizacji. Najbardziej interesujące z punktu widzenia niniejszego badania wydają się potrzeby spółdzielni socjalnych, jako typowego podmiotu ekonomii społecznej, spełniającego także kryteria ekonomiczne. Należą do tych potrzeb przede wszystkim:

- **pozyskanie skutecznego menedżera**
- pozyskanie doradztwa prawnego
- **szkolenia z marketingu**
- wsparcie finansowe
- **pomoc w poszukiwaniu klientów**
- promocja w działalności spółdzielni
- pomoc od administracji publicznej
- pozyskanie środków na inwestycje³¹

Z powyższych potrzeb wynika, iż działające na rynku podmioty ekonomii społecznej potrzebują przede wszystkim wsparcia, które pomoże im utrzymać się na rynku, odnaleźć klientów i sprawnie zarządzać personelem oraz instytucją. W dużo mniejszym stopniu potrzebne im jest natomiast wsparcie na pojedyncze projekty.

Badanie wskazuje na **wysoką aktywność podmiotów ES w zakresie współpracy z administracją**. Ponad 60% badanych organizacji uczestniczyło przynajmniej raz w Wojewódzkim Forum Organizacji Pozarządowych organizowanym przez Kujawsko-Pomorski Urząd Marszałkowski, zaś niemal połowa brała udział w konsultacjach społecznych aktów normatywnych lub dokumentów strategicznych.

W ramach badania RKB przeprowadzono kompleksową analizę desk research dokumentów strategicznych, związanych z pomocą społeczną. Jak się okazuje, podmioty ekonomii społecznej brane najczęściej pod uwagę w Strategiach Rozwiązywania Problemów Społecznych w województwie kujawsko-pomorskim to KIS, CIS i ZAZ – dużo rzadziej są to *stricte* rynkowe formy działalności, takie jak spółdzielnie socjalne. Jedynie w trzech badanych SPRS pojawia się sformułowanie „ekonomia społeczna”.

³¹ Tamże, str. 20.

W ramach raportu RKB przedstawione są wyniki badania jakościowego i ilościowego podmiotów ES z województwa kujawsko-pomorskiego (CIS, KIS, ZAZ, spółdzielnie socjalne i organizacje pozarządowe prowadzące działalność odpłatną). Do istotnych wniosków z badania należą następujące informacje:

- najliczniejszą grupę respondentów – przedstawicieli podmiotów ES stanowiły osoby **w wieku 50-59 lat**, co wskazuje, iż jest to forma działania „przyjazna dla seniorów” i może stanowić miejsce do aktywizacji tych osób;
- dominującą metodą pracy wśród badanych ES są **działania projektowe** w ramach **otrzymanych z zewnątrz dotacji** (zwłaszcza z administracji samorządowej i rządowej), co stawia pod znakiem zapytania rynkowy charakter tych instytucji;
- badane podmioty **nie mają jednak na celu uniezależnienia się od dotacji** („Respondenci uważają, iż w momencie zaprzestania korzystania z dotacji, ich działania tracą sens misyjny, a stają się przedsiębiorstwem zorientowanym już tylko na zysk”³²);
- jedynie połowa organizacji ES **zatrudnia** jakichkolwiek pracowników;
- najczęściej występujące branże wśród podmiotów ES to branża szkoleniowa, doradztwo zawodowe i psychologiczne, branża edukacyjna, informatyczna, budowlana i opiekuńcza);
- do najważniejszych problemów w działalności organizacji należą:
 - rozbudowana biurokracja i nadmiernie skomplikowane formalności związane z korzystaniem ze środków grantodawców, sponsorów lub funduszy UE;
 - brak osób chętnych do zaangażowania wolontarystycznego;
 - niejasne reguły współpracy z administracją publiczną;
 - znużenie i wypalenie osób zaangażowanych w prace podmiotów ES.

Raport wskazuje też kilka rekomendacji, które mogą być istotne w ramach tworzenia programu współpracy między administracją miasta Torunia a PES, w tym:

³² Raport z kompleksowego badania sektora ekonomii społecznej w regionie kujawsko-pomorskim, PBS DGA SA, Toruń 2011, str. 66.

- włączenie podmiotów ES do tworzenia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych;
- stworzenie strategii rozwoju podmiotów ekonomii społecznej w województwie;
- przeprowadzenie działań informacyjnych i szkoleniowych skierowanych do pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w zakresie ekonomii społecznej.

1.5.4.2. Badanie potencjału organizacji pozarządowych województwa kujawsko-pomorskiego

W maju 2009 r. Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego przeprowadził badanie ankietowe na próbie 130 organizacji pozarządowych, współpracujących z Urzędem. W ramach badania zapytano organizacje m.in. o potencjał w zakresie ekonomicznym. Jak się okazało, jedynie 8,46% badanych organizacji prowadziło działalność gospodarczą, zaś 26,15% - statutową działalność odpłatną. Wyniki te potwierdzają stawianą kilkakrotnie hipotezę o stosunkowo niewielkim udziale podmiotów ekonomii społecznej sensu *stricto* (z punktu widzenia kryteriów ekonomicznych) w ogólnej liczbie organizacji pozarządowych.

Badanym organizacjom zadano także pytanie, czy zamierzają w przyszłości rozpocząć działalność gospodarczą. Jedynie 5% zadeklarowało zainteresowanie tego typu działalnością, zaś 19% stwierdziło, iż zastanawia się nad rozpoczęciem takiej działalności.

Większość organizacji wskazała, iż ma częste, regularne kontakty z samorządem lokalnym, rzadziej natomiast kontaktują się one z samorządem wojewódzkim. Najczęstszą formą współpracy NGO z samorządem okazało się uczestnictwo w otwartych konkursach ofert ogłaszanych przez samorząd (34% badanych) oraz w konsultacjach Rocznej Programu Współpracy (21%). Jedynie 22,5% badanych twierdzi jednak, iż ich organizacje miały wpływ na ostateczny kształt tego programu.

1.5.4.3. Badanie potrzeb lokalowych NGO w mieście Toruniu

W 2011 r. Urząd Miasta przeprowadził badanie dotyczące potrzeb lokalowych organizacji pozarządowych w mieście Toruniu. Badanie to wskazuje na kilka ważnych wniosków.

Po pierwsze, wśród organizacji biorących udział w badaniu jedynie 14,5% prowadzi działalność gospodarczą. Można na tej podstawie wnioskować, że stosunkowo podobny jest udział organizacji prowadzących działalność gospodarczą w ogólnej liczbie organizacji pozarządowych w Toruniu. Wskazuje to na fakt, iż większość NGO traktowanych wg definicji PO KL jako podmioty ekonomii społecznej *de facto* nie spełnia kryterium ekonomicznego związanego z działaniem rynkowym.

Większość organizacji pozarządowych wynajmuje na swe siedziby niewielkie lokale (do 20 m²). Polityka lokalowa GMT była przez organizacje najczęściej oceniana pozytywnie. Wśród problemów wskazywana była zbyt mała liczba lokali, które mogą zostać udostępnione NGO. Z zainteresowaniem spotkały się także plany utworzenia Centrum Wspierania Organizacji Pozarządowych, zwłaszcza jako punktu konsultacyjnego dla NGO, ale także jako możliwości korzystania z sali konferencyjnej lub nawiązywania współpracy z innymi NGO's.

1.5.5. Podmioty ekonomii społecznej w Toruniu

Stowarzyszenie „Klon/Jawor” prowadzi bazę organizacji ekonomii społecznej. Organizacje zapisują się do niej wprawdzie dobrowolnie, a dane często są nieaktualne, a jednak przedstawia ona pewien obraz struktury tych organizacji. I tak wg danych zebranych w bazie w dniu 15.04.2012 r. w Toruniu funkcjonowało:

- 985 organizacji pozarządowych (wg GUS na koniec 2011 r. – 184 fundacje i 701 stowarzyszeń i organizacji społecznych);
- 83 spółdzielnie (wg danych GUS na koniec 2011 r. – 96 spółdzielni);
- 1 spółdzielnia socjalna „Współpraca”;
- 1 centrum integracji społecznej (CISTOR);
- 1 towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych;

- 4 warsztaty terapii zajęciowej.

Ponadto w M. Toruniu nie funkcjonują zakłady aktywności zawodowej. Brak jednolitych danych na temat liczby spółek z o.o. non for profit (na pewno taką spółką jest Kujawsko-Pomorski Fundusz Pożyczkowy).

Bazę organizacji pozarządowych dla województwa kujawsko-pomorskiego prowadzi także Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, jednakże w bazie tej znajduje się jedynie 85 organizacji z M. Torunia. Baza podmiotów ES (ZAZ, WTZ, spółdzielnie socjalne) prowadzona jest w ramach „Latającej Akademii Ekonomii Społecznej” (Fundacja Gospodarcza Pro Europa), jednak znajdują się w niej tylko 3 WTZ z Torunia.

Urząd Miasta Torunia nie prowadzi ogólnodostępnej (w internecie) bazy miejscowych organizacji pozarządowych.

Analiza powyższej struktury, uzupełniona danymi jakościowymi, wskazuje, że Miasto Toruń jest miejscem, w którym ekonomia społeczna jest stosunkowo słabo rozwinięta. Podstawową formą podmiotu ekonomii społecznej jest organizacja pozarządowa (stowarzyszenie lub fundacja), a większość tego typu podmiotów nie prowadzi działalności odpłatnej. Mamy natomiast do czynienia z sytuacją, w której występują w mieście sprawne i wszechstronnie działające ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, w szczególności prowadzone przez CISTOR oraz Stowarzyszenie Tłok.

1.5.5.1. Profil gospodarczy wiodących przedsiębiorstw społecznych w Mieście Toruniu

Badanie przeprowadzone metodą kuli śnieżnej i analizy *desk research* wskazało na istnienie w mieście Toruniu stosunkowo niewielu podmiotów ekonomii społecznej sensu *stricte*, czyli utrzymujących się w znacznej mierze z działalności rynkowej. Funkcjonowała przez pewien czas spółdzielnia socjalna „Kopernik”, jednak obecnie jest ona w stanie likwidacji. Natomiast stworzony „Katalog produktów ES”, strona internetowa www.ekonomicznezakupy.pl jak i rozmowy przeprowadzone z przedstawicielami organizacji wspierających ekonomię społeczną w Toruniu wskazały na istnienie kilku kluczowych podmiotów, które posiadają jednoznaczny profil gospodarczy, będący podstawą ich działalności. Do podmiotów takich należą przede wszystkim:

- 1) Stowarzyszenie „Rodzina Inspiruje”. Jego działalność związana jest przede wszystkim z realizacją warsztatów dla rodziców („Mama w mieście” – cykliczne spotkania dla matek z Torunia, prowadzone przez stylistkę, wizażystkę, doradcę zawodowego itp.; Warsztaty dla rodziców („Szkoła Rodzica” – realizowane odpłatnie warsztaty umiejętności wychowawczych, warsztaty dotyczące przygotowania dzieci na przyjęcie rodzeństwa itp.), wsparcie okołoporodowe;
- 2) Toruńskie Stowarzyszenie Ekologiczne TILIA. Stowarzyszenie zajmuje się głównie działaniami edukacyjnymi na rzecz ekologii i ochrony środowiska. Organizuje także indywidualną i zbiorową turystykę na terenie Osady Leśnej Barbarka, gdzie posiada bazę noclegową, Szkołę Leśną, Park Linowy i inne atrakcje;
- 3) Toruńskie Towarzystwo Tradycji Morskich. Towarzystwo oferuje szkolenia na patent żeglarsza jachtowego, w których dotąd udział wzięło 500 osób.
- 4) Towarzystwo na rzecz Edukacji i Rozwoju STER – prowadzi m.in. dwujęzyczną szkołę podstawową z oddziałami przedszkolnymi.
- 5) Stowarzyszenie Teatr Piosenki. Ma ono w swojej ofercie przedstawienia teatralne, kabaretowe, koncerty, recitale, jak również działania związane z eventami i ze szkoleniami z zakresu emisji głosu, kultury żywego słowa, autoprezentacji, literatury itp.;
- 6) Stowarzyszenie Teatr Wiczy. Prezentuje niekonwencjonalne spektakle prezentowane zarówno na scenach, jak i w plenerze;
- 7) Fundacja Ducha. Działa w zakresie rehabilitacji naturalnej (rehabilitacja osób niepełnosprawnych poprzez kontakt z przyrodą, obozy terapeutyczne itp.). W jej ofercie znajduje się m.in. hipoterapia, terapia wspinaczkowa itp.
- 8) Fundacja „Feniks”. Fundacja ta realizuje działania na rzecz integracji osób niepełnosprawnych, zwłaszcza poprzez zajęcia integracyjne o charakterze artystycznym, organizuje też imprezy okolicznościowe, oferuje hipoterapię, jazdę konną dla pełnosprawnych, oferuje meble po renowacji itp.
- 9) Fundacja Pro Europa. Organizuje różnego rodzaju kursy (np. z zakresu języka migowego).

Analiza powyższych wiodących w Toruniu podmiotów ES wskazuje, iż najczęstszym rodzajem działalności będącej w ich odpłatnej ofercie jest **działalność szkoleniowa i**

edukacyjna. Część z nich wykonuje także działalność związaną z **kulturą, turystyką** oraz **ochroną środowiska**. Stosunkowo rzadko podmioty te sprzedają wytworzone przez siebie produkty – najczęściej mają charakter **usługowy**.

1.5.6. Istniejące projekty i modele wsparcia ekonomii społecznej w Toruniu

W ciągu ostatnich lat w Mieście Toruniu realizowano kilkanaście projektów na rzecz wsparcia ekonomii społecznej. Projekty te realizowały przede wszystkim następujące organizacje:

- CISTOR SPS;
- „Tłok”
- Fundacja Gospodarcza Pro Europa;
- Pomorska Fundacja Rozwoju, Kultury i Sztuki;
- Toruńskie Stowarzyszenie Ekologiczne „Tilia”/Europejskie Centrum Współpracy Młodzieży.

CISTOR SPS realizuje działania na rzecz ekonomii społecznej od wielu lat. Prowadzi Centrum Integracji Społecznej. Do 2009 r. prowadził Ośrodek Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej dofinansowany ze środków Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, którego działania obejmowały doradztwo, szkolenia, seminaria i punkt konsultacyjny, ale także konkurs grantowy dla spółdzielni socjalnych. Od 2009 do 2011 realizowany był w ramach działania 7.2.2 projekt „Centrum Ekonomii Społecznej”, którego działania obejmowały:

- szkolenia dla przedstawicieli PES;
- szkolenia dla instytucji rynku pracy, lokalnych władz oraz instytucji pomocy i integracji społecznej na temat partnerstw społecznych;
- promocję w mediach;
- prowadzenie Inkubatora Społecznej Przedsiębiorczości (wsparcie doradcze i coachingowe).

Obecnie CISTOR realizuje projekt wychodzący poza klasyczne ramy wsparcia dla ES – „Fundusz pożyczkowy ES”, który opisany jest bardziej szczegółowo w podrozdziale 4.6.1 oraz projekt PI-PWP – „Toruński program współpracy instytucji ekonomii społecznej z administracją lokalną jako szansa na stabilne funkcjonowanie PES”, w ramach którego powstaje niniejsze opracowanie.

Kujawsko-Pomorski Ośrodek Wsparcia Inicjatyw Pozarządowych „Tłok” zrealizował od 2006 r. szereg projektów na rzecz NGO. Do przedsięwzięć skierowanych w sposób szczególny do podmiotów ekonomii społecznej zaliczyć można:

- punkt konsultacyjny w województwie kujawsko-pomorskim w ramach projektu „W poszukiwaniu polskiego modelu Ekonomii Społecznej”;
- projekt „Strefa ekonomii społecznej” (seminaria lokalne, szkolenia, wizyty studyjne, upowszechnianie dobrych praktyk);
- prowadzenie Ośrodka Wsparcia Inicjatyw Ekonomii Społecznej (OWIES): szkolenia, wsparcie inkubacyjne, doradztwo, newsletter;
- Targi Ekonomii Społecznej w Toruniu (2010) – obejmujące podmioty ekonomii społecznej oraz małe i średnie przedsiębiorstwa z województwa kujawsko-pomorskiego; przedstawiono podczas nich dobre praktyki ES, wręczono wyróżnienia w konkursie „ Społecznie i ekonomicznie”.

W Toruniu funkcjonowała Latająca Akademia Ekonomii Społecznej realizowana przez Fundację Gospodarczą Pro Europa (przede wszystkim szkolenia, wizyty studyjne itp.). Głównym celem projektu jest wspieranie rozwoju oraz promowanie idei ekonomii społecznej poprzez bezpłatne szkolenia, doradztwo oraz platformę współpracy i wymiany informacji. Stworzone zostało forum internetowe dla wymiany informacji, jednak jak na razie (od lipca 2011) widnieje na nim łącznie jedynie kilkanaście wpisów.

Pomorska Fundacja Rozwoju, Kultury i Sztuki realizuje projekt „Regionalne Centrum Ekonomii Społecznej”. Regionalne Centrum wspiera podmioty ekonomii społecznej oraz osoby zainteresowane III sektorem z 16 powiatów województwa kujawsko-pomorskiego (w tym Torunia). W 10 powiatach objętych wsparciem zlokalizowane zostały punkty konsultacyjne. Otwarta została bezpłatna infolinia. Działania RCES obejmują przede wszystkim bezpłatne szkolenia tematyczne, usługi prawne, księgowe i promocyjne oraz wsparcie merytoryczne doświadczonych specjalistów.

Toruńskie Stowarzyszenie Ekologiczne „Tilia” oraz Europejskie Centrum Współpracy Młodzieży realizują obecnie projekt pn. „Promocja ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej”. Celem projektu jest rozwój sektora ekonomii społecznej w województwie kujawsko-pomorskim, przez wsparcie funkcjonowania 100 podmiotów ekonomii społecznej. Do działań podejmowanych w ramach projektu należą:

- uruchomienie i prowadzenie stałego Punktu Doradztwa Ekonomii Społecznej (doradztwo);
- szkolenia z zakresu ekonomii społecznej (z zakresu tworzenia i funkcjonowania podmiotów ES);
- szkolenia z zakresu zrównoważonego rozwoju i prowadzenia działalności ekologicznej przez podmioty ES;
- coaching/mentoring przy tworzeniu partnerstw lokalnych;
- wyjazdowe warsztaty partnerskie.

Projekt realizowany będzie do 31.12.2012 r.

1.5.6.1. Istniejące systemy wsparcia finansowego

W chwili obecnej w Mieście Toruniu nie funkcjonuje system wsparcia finansowego pozwalający na finansowanie działalności podmiotów ekonomii społecznej. Próbę stworzenia takiego systemu podejmuje obecnie CISTOR w ramach projektu innowacyjnego „Fundusz pożyczkowy ES”, realizowanego w ramach poddziałania 7.2.1 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Celem projektu jest wypracowanie nowego narzędzia wsparcia podmiotów ekonomii społecznej, które zwiększy ich stabilność – narzędzia pożyczkowego. Do czerwca 2012 r. opracowane zostaną procedury udzielania pożyczek. Pożyczkę otrzyma jednakże tylko jeden podmiot ekonomii społecznej z województwa kujawsko-pomorskiego. Wypracowany produkt będzie poddany modyfikacjom i następnie upowszechniany na terenie całego kraju.

2. Metodologia badania

2.1. Triangulacja metod i technik badawczych

W celu uzyskania wiarygodnych wyników badania i udzielenia wyczerpującej odpowiedzi na założone pytania kluczowe, niezbędne było przeprowadzenie wieloetapowego badania i połączenie w nim różnorodnych rodzajów danych oraz różnorodnych metod badawczych, tzn. zastosowanie triangulacji metodologicznej. Takie podejście umożliwia wieloaspektową obserwację i analizę przedmiotu badania, a w konsekwencji udzielenie odpowiedzi na poszczególne pytania badawcze z różnych punktów widzenia, które wzajemnie się uzupełniają i weryfikują. Zostanie zastosowana:

- **triangulacja źródeł danych** (pierwszy poziom triangulacji): przeanalizowane będą zarówno dokumenty zastane, takie jak strategiczne dokumenty regionalne i lokalne, akty prawne, dane statystyczne, wyniki prowadzonych badań i analiz, a także dane wywołane (wyniki badań ilościowych, wyniki badań jakościowych);
- **triangulacja metod badawczych** (drugi poziom triangulacji): łączenie różnych metod badawczych w badaniu tych samych zagadnień, co pozwoli na uchwycenie różnych aspektów badanego przedmiotu; podejście to pozwoli też wykorzystać mocne strony każdej metody przy wzajemnej neutralizacji ich słabości;
- **triangulacja perspektyw badawczych** (trzeci poziom triangulacji): badanie zostanie przeprowadzone przez Zespół Badawczy a nie przez jedną osobę, co pozwoli uzyskać bogatszy i bardziej wiarygodny obraz badanego przedmiotu.

W celu uzyskania pełnej i wiarygodnej odpowiedzi na postawione pytania kluczowe, planujemy wykorzystanie zarówno jakościowych jak i ilościowych metod badawczych.

2.2. Wykaz metod i technik badawczych

- analiza danych zastanych - desk research (DR);
- wspomagane komputerowo wywiady telefoniczne (CATI);
- pogłębione wywiady indywidualne (IDI).
- wywiad grupowy zogniskowany (FGI);

2.3. Analiza danych zastanych - desk research (DR)

2.3.1. Opis techniki badawczej

Desk research (DR), to technika badania – zwana również „gabinetową” – która obejmuje analizę danych zastanych:

- dokumentów;
- zasobów sieci Internet;
- materiałów graficznych;
- innych istotnych dla badania przedmiotów.

Analiza desk research, zwana też analizą danych zastanych, to metoda pozyskiwania wiedzy na temat interesującego problemu bez konieczności prowadzenia badań o charakterze terenowym, takich jak ankietowanie, wywiady pogłębione etc.

2.3.2. Sposób zastosowania techniki badawczej

Badaniu DR zostały poddane następujące materiały:

a) Strategiczne i wykonawcze dokumenty wspólnotowe:

- Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 19 lutego 2009 r. w sprawie gospodarki społecznej(2008/2250(INI))
- Strategia Europa 2020;
- Odnowiona strategia UE na lata 2011-2014 dotycząca społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw
- KOMUNIKAT KOMISJI Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej Budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym w Centrum społecznej gospodarki i społecznych innowacji
- Komunikat Komisji, Odnowiona strategia UE na lata 2011-2014 dotycząca społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, KOM(2011) 682
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie programu Unii Europejskiej na rzecz przemian i innowacji społecznych, KOM(2011) 609
- Reforma zasad UE dotyczących pomocy państwa w odniesieniu do usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym, KOM(2011) 146
- Komunikat Komisji, Akt o jednolitym rynku. Dwanaście dźwigni na rzecz pobudzania wzrostu gospodarczego i wzmocnienia zaufania. „Wspólnie na rzecz wzrostu gospodarczego”, KOM(2011) 206
- Komunikat Komisji, Platforma na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia, KOM(2011) 682
- Komunikat Komisji, Europejska platforma współpracy w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym, KOM(2010) 758
- Komunikat Komisji, Unia Innowacji, KOM(2010) 546
- Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, KOM(2010) 2020

- Europejska inicjatywa na rzecz rozwoju mikrokredytów dla wsparcia wzrostu gospodarczego i zatrudnienia, KOM(2007) 708
- b) Strategiczne dokumenty krajowe dot. ekonomii społecznej, w szczególności:
- Ustawa o spółdzielniach socjalnych;
 - Ustawa o zatrudnieniu socjalnym;
 - Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie;
 - Program Operacyjny Kapitał Ludzki;
 - Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013;
 - Długofalowa Polityka Rozwoju Ekonomii Społecznej (założenia)
 - System wsparcia Ośrodków Ekonomii Społecznej
 - Wytyczne dotyczące systemu pożyczkowego
- c) Strategiczne dokumenty regionalne, w szczególności:
- Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego;
 - Strategia Rozwoju Miasta Torunia do 2020 roku;
 - Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla miasta Torunia na lata 2006-2013;
 - Wieloletni Program Współpracy Gminy Miasta Toruń z organizacjami pozarządowymi;
 - Program Działania Miasta Torunia na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2006-2013;
- d) Istniejące opracowania w bezpośredni lub pośredni sposób wiążące się z tematem badania:
- a. Miasto Toruń, województwo kujawsko-pomorskie:

- i. Baza „Klon/Jawor” i baza prowadzona przez Miasto Toruń – analiza struktury podmiotów ekonomii społecznej z Miasta Torunia;
 - ii. „Raport z kompleksowego badania sektora ekonomii społecznej w regionie kujawsko-pomorskim”, w ramach projektu systemowego ROPS w Toruniu pn. „Akademia Pomocy i Integracji Społecznej – Wsparcie kadr”, PBS DGA SA 2011
 - iii. „Raport z badań podmiotów ekonomii społecznej”, dr Małgorzata Zajdel, w ramach projektu „Kujawsko-Pomorski Ośrodek Wspierania Ekonomii Społecznej”;
- b. Ogólnopolskie:
- i. Rymsza A. „Bariery rozwoju przedsiębiorczości społecznej w Polsce w świetle kultury organizacyjnej III sektora” – 2006;
 - ii. Łukaszuk C. – „Dobre praktyki z zakresu ekonomii społecznej” – 2009;
 - iii. Guć M. – „Ekonomia społeczna – szanse i zagrożenia rozwoju z perspektywy samorządu” – 2006;
 - iv. Giza-Poleszczuk A., Hausner J. (red.) – „Ekonomia społeczna w Polsce: osiągnięcia, bariery rozwoju i potencjał w świetle wyników badań” – 2008;
 - v. Gumkowska M. – „Organizacje pozarządowe jako partner administracji publicznej” – 2006.
 - vi. M. Ołdak, A. Trzeciecki Od koncepcji workfare do przedsiębiorczości społecznej. Polskie doświadczenia w latach 2003 – 2011, Poznań 2011

vii. Wyniki badania nt spółdzielczości socjalnej w Polsce, MPIPS
2011

viii. Wyniki konsultacji ustawy o przedsiębiorstwie społecznym.

e) Dobre praktyki (polskie i europejskie);

- polskie: identyfikacja na podstawie Atlasu Dobrych Praktyk Ekonomii Społecznej³³.
- dobre praktyki zlepszejpolki.pl oraz zachodniopomorska przedsiębiorczość społeczna i inne.,
- europejskie: identyfikacja na podstawie (m.in.): „Public Policies And Social Enterprises: A catalogue of good practices”³⁴

Wykonawca uwzględnił w prowadzonej analizie wszystkie wymienione dokumenty oraz przeprowadził kwerendę identyfikującą ew. dodatkowe dokumenty i opracowania użyteczne dla prawidłowej realizacji przedmiotowego badania. Identyfikacja dodatkowych źródeł danych i opracowań przeprowadzona została m.in. z wykorzystaniem **techniki doboru określanej mianem „kuli śniegowej” (snowball sampling)**, co oznacza, iż informacja o kolejnych źródłach danych pozyskiwana była poprzez wcześniejsze odnośniki i odsyłacze we wcześniej analizowanych dokumentach, opracowaniach i źródłach internetowych.

2.4. Wywiady telefoniczne CATI

2.4.1. Opis techniki badawczej

Ankietowanie CATI (Computer Assisted Telephone Interview) to technika badawcza, która polega na tym, że ankieter prowadzi z respondentem wywiad telefoniczny w oparciu o elektroniczny formularz, na którym odznacza odpowiedzi. Jest to technika mniej ich absorbująca, a tym samym zapewniająca wyższy zwrot – beneficjent

³³ www.ekonomiaspoleczna.pl

³⁴ <http://www.pase-project.eu/cms/images/stories/products/ANNEX2011.pdf>

poproszony o udzielenie odpowiedzi na kilka pytań z większym prawdopodobieństwem udzieli ich natychmiast telefonicznie, niż poświęci czas na wypełnienie otrzymanej ankiety. Jest też to jednocześnie technika znacznie szybsza w realizacji od wywiadu kwestionariuszowego face to face.

2.4.2. Sposób zastosowania techniki badawczej

Badaniem CATI zostały objęte podmioty ekonomii społecznej (podmioty o charakterze społecznym, które prowadzą działalność gospodarczą bądź działalność statutową odpłatną) z terenu miasta Torunia.

Badanie CATI od strony technicznej przeprowadziła Spółdzielnia Socjalna Studio Doozo.

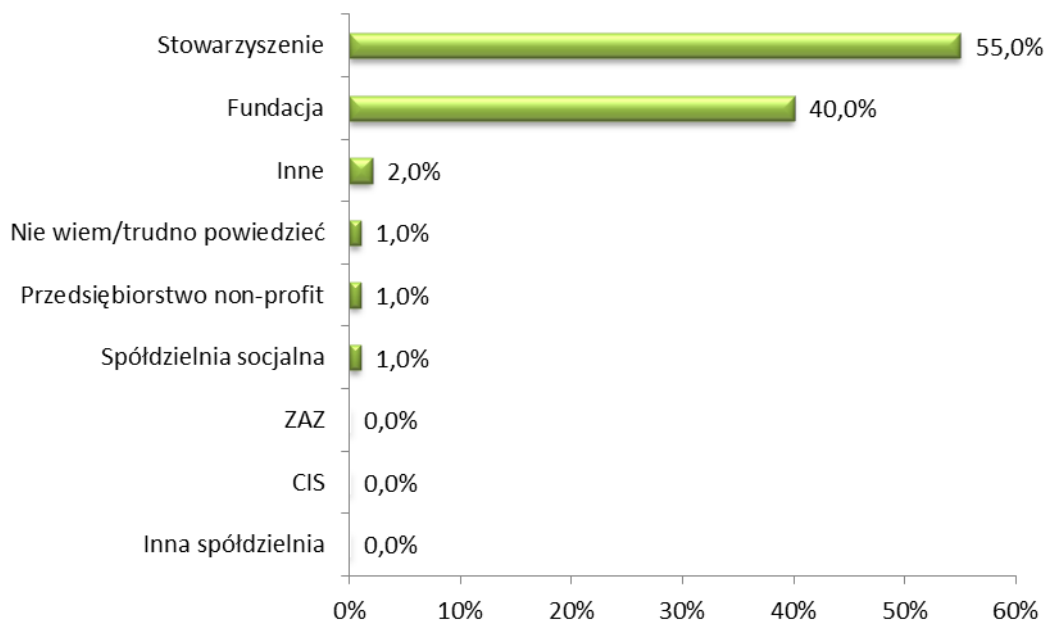
2.4.3. Dobór próby

Dobór próby do badania CATI miał charakter losowo-kwotowy. Ogółem przebadano 100 podmiotów ekonomii społecznej.

2.4.4. Charakterystyka przebadanych w ramach CATI podmiotów

Jak wynika z rysunku nr 1, większość przebadanych podmiotów ekonomii społecznej to stowarzyszenia (55%) i fundacje (40%).

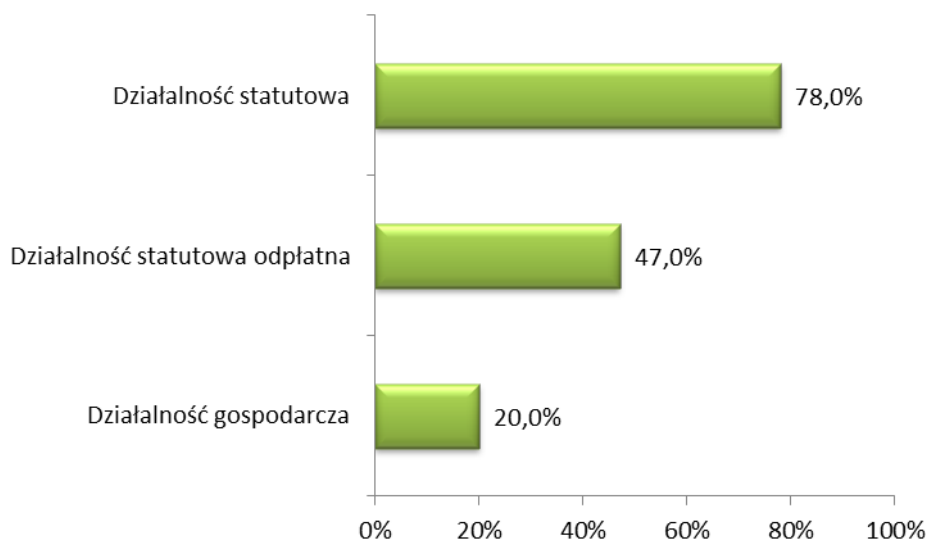
Rysunek 4. Typ podmiotu ekonomii społecznej

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSg 2012, n=100

Jeśli chodzi o rodzaj prowadzonej działalności, to – jak jest to przedstawione na rysunku nr 2 – 78% z badanych podmiotów prowadzi działalność statutową, działalność statutową odpłatną 47% a działalność gospodarczą 20%.

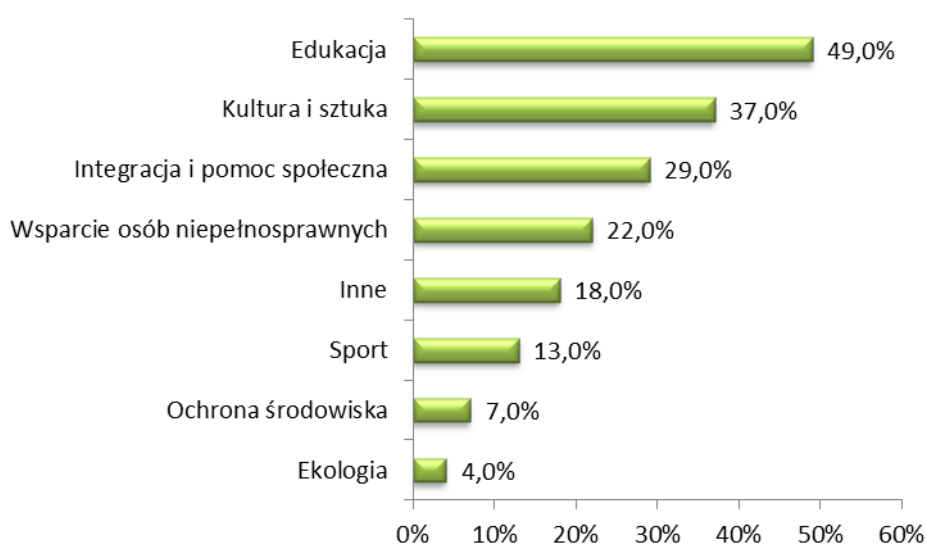
Rysunek 5. Rodzaj prowadzonej działalności

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Trzy główne obszary działalności badanych podmiotów ekonomii społecznej to: edukacja (49%), kultura i sztuka (37%) oraz integracja i pomoc społeczna (29%).

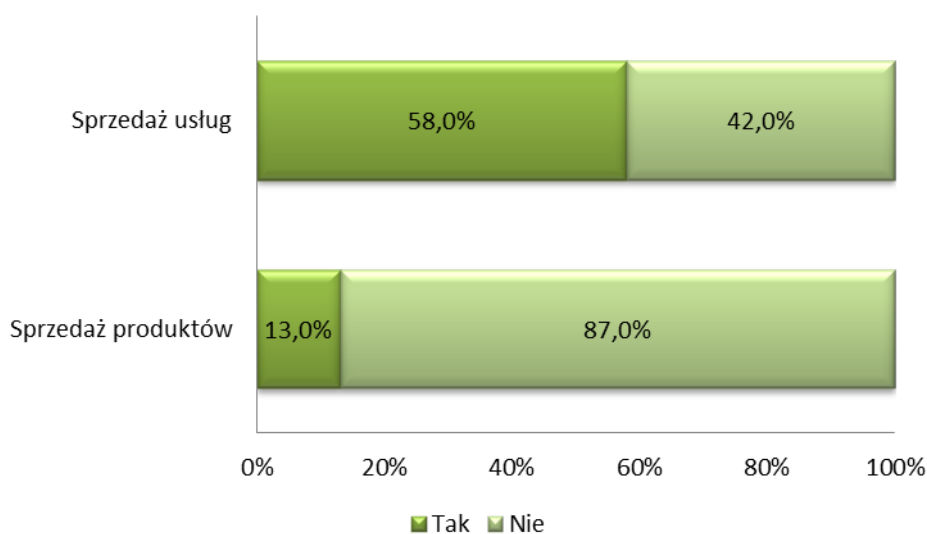
Rysunek 6. Główne obszary działalności

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Spośród badanych podmiotów ekonomii społecznej 58% zajmuje się sprzedażą usług, a 13% sprzedażą produktów.

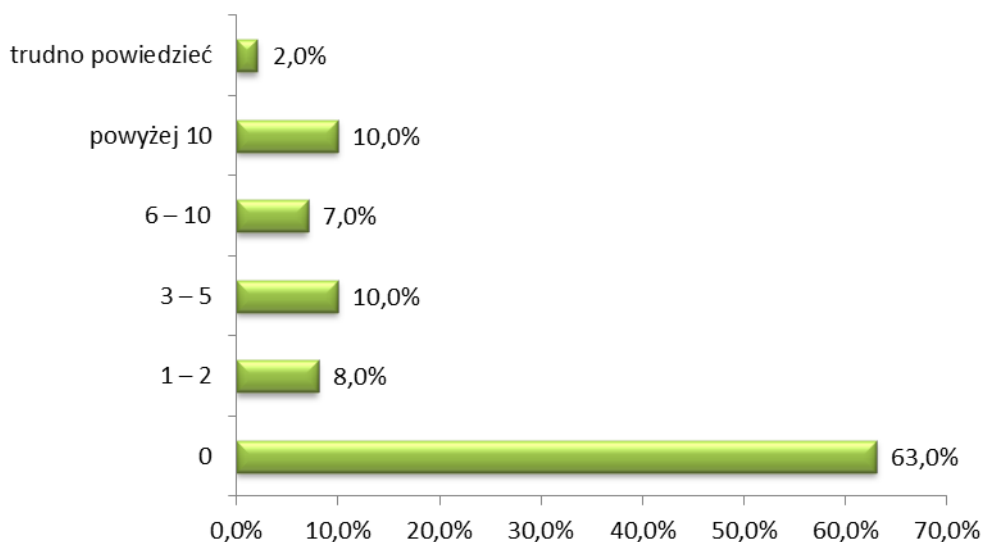
Rysunek 7. Sprzedaż produktów i usług przez badane podmioty ekonomii społecznej

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Większość badanych podmiotów ekonomii społecznej nikogo nie zatrudnia – 63%. Tylko 10% z nich zatrudnia więcej niż 10 osób.

Rysunek 8. Wielkość zatrudnienia badanych podmiotów ekonomii społecznej

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

2.5. Wywiady indywidualne (IDI)

2.5.1. Opis techniki badawczej

Wywiad pogłębiony IDI (ang. *in-depth* interview) to technika badawcza polegająca na prowadzeniu przez badacza rozmowy z respondentem na podstawie pisemnych dyspozycji. Temat rozmowy dotyczy oczywiście zagadnień związanych z przedmiotem badania. IDI to klasyczna technika badań jakościowych. Dysponując listą pytań badacz ma w trakcie rozmowy możliwość dopasowania przebiegu rozmowy do wiedzy i kompetencji respondenta, uzyskując pogłębione bądź uzupełniające informacje, rozszerzające obszar badawczy. Zastosowanie wywiadów pogłębionych pozwala na uzyskanie większej ilości informacji odnoszących się do poszczególnych pytań badawczych niż w przypadku innych technik badań

terenowych. Technika ta pozwala również na pozyskanie pogłębionych opinii respondentów.

2.5.2. Sposób zastosowania techniki badawczej

Badaniem IDI objęto następujące grupy respondentów:

- a) jednostki administracji lokalnej miasta Torunia (6 wywiadów);
- b) podmioty ekonomii społecznej z terenu miasta Torunia (6 wywiadów);

Łącznie zrealizowano 12 wywiadów.

2.5.3. Dobór próby

Dobór próby odbywał się na zasadzie celowej (wybrane zostały te osoby, które mają największy wpływ na współpracę z podmiotami ekonomii społecznej).

2.6. Wywiad grupowy zogniskowany (FGI)

2.6.1. Opis techniki badawczej

Wywiad grupowy moderowany (Focus Group Interview – FGI) to technika badawcza, w ramach której niewielka grupa osób badanych odpowiada na pytania zadawane przez moderatora (oparte na scenariuszu). Zaletą tej techniki polega na tym, że respondenci mogą wchodzić w interakcje między sobą, co pozwala badaczowi uzyskać pełniejszy obraz badanego problemu.

2.6.2. Sposób zastosowania techniki badawczej

Odbyły się 3 wywiady FGI.

W FGI wzięli udział:

- a) Wywiad 1 - jednostki administracji lokalnej miasta Torunia;
- b) Wywiad 2 - podmioty ekonomii społecznej (podmioty o charakterze społecznym, które prowadzą działalność gospodarczą bądź działalność statutową odpłatną) z terenu miasta Torunia;
- c) Wywiad 3 – przedstawiciele obu powyższych grup łącznie;

2.6.3. Dobór próby

Dobór celowy – w wywiadach grupowych wzięły udział osoby z wymienionych w pkt. 1.6.2 instytucji i podmiotów, zaangażowane we współpracę między podmiotami ekonomii społecznej a administracją publiczną.

3. Wyniki badania

W tej części raportu prezentujemy wyniki badań jakościowych i ilościowych. Nie są one prezentowane osobno, ale w formie zsyntetyzowanej – w taki sposób, by wzajemnie się dopełniały.

Wyniki podzielone są na 6 podrozdziałów, które dotyczą poszczególnych obszarów badawczych:

jakość współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu;

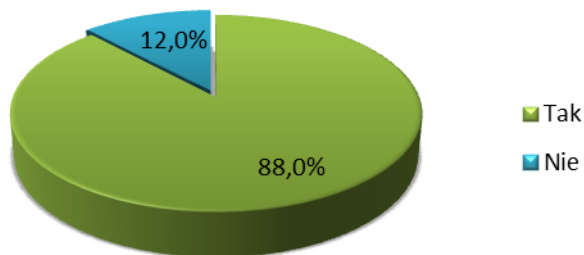
- poziom wzajemnego zaufania pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu;

- wzajemne oczekiwania podmiotów ekonomii społecznej i administracji lokalnej w Toruniu odnośnie wzajemnej współpracy;
- przyczyny trudności we współpracy pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu;
- poziom rozeznania pracowników administracji lokalnej w ofercie podmiotów ekonomii społecznej;
- poziom rozeznania we wzajemnych potrzebach administracji lokalnej i podmiotów ekonomii społecznej w Toruniu;
- poziom rozeznania pracowników administracji lokalnej w ofercie podmiotów ekonomii społecznej.

3.1. Jakość współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu

Rysunek 9 przedstawia ile badanych podmiotów ekonomii społecznej współpracuje z administracją lokalną w Toruniu.

Rysunek 9. Współpraca podmiotów ekonomii społecznej z administracją lokalną w Toruniu (na przestrzeni 3 ostatnich lat)

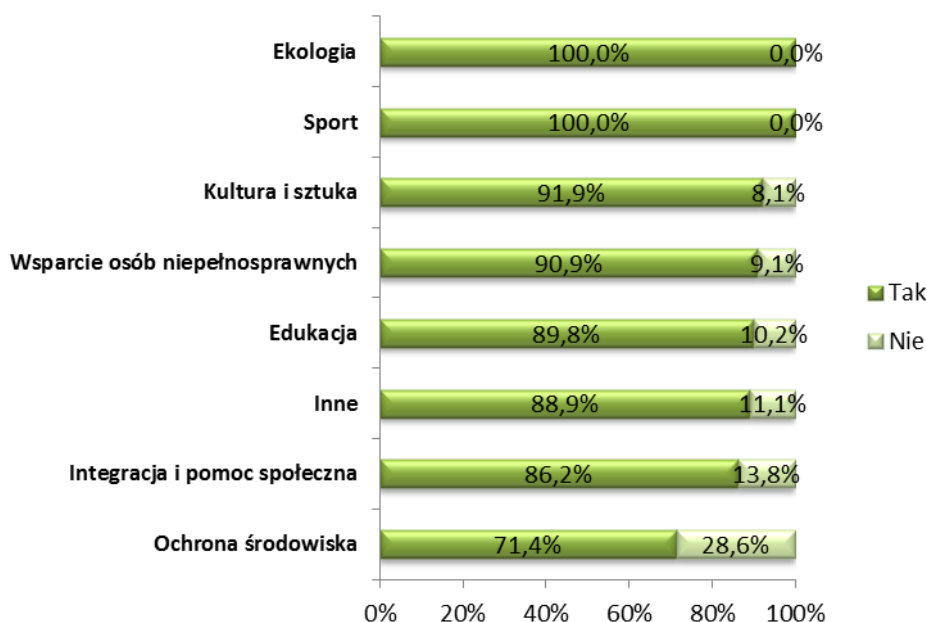

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Jak widać, współpracę na przestrzeni ostatnich trzech lat zadeklarowała zdecydowana większość badanych podmiotów – aż 88%.

Rysunek 10 przedstawia dane dotyczące współpracy przedsiębiorstw społecznych w podziale na obszary aktywności podmiotów ekonomii społecznej.

Rysunek 10. Współpraca a obszar działalności podmiotów ekonomii społecznej

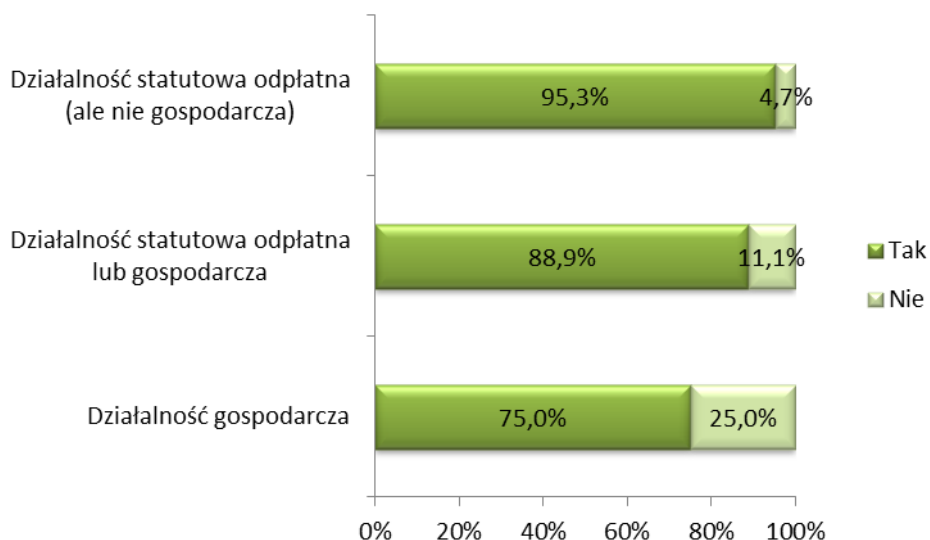

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Zdecydowania najwięcej – aż 100% ze wszystkich badanych podmiotów – przedsiębiorstw społecznych współpracujących z administracją lokalną działa w obszarze ekologii i sportu. Niewiele mniej – kolejno: 91,9% i 90,9% - to przedsiębiorstwa społeczne zajmujące się kulturą i sztuką oraz edukacją. Grupą badanych podmiotów, która najmniej współpracuje z administracją lokalną są podmioty działające w obszarze ochrony środowiska (71,4%).

Jeśli rozpatrywać współpracę toruńskich przedsiębiorstw społecznych (objętych badaniem) z administracją lokalną Torunia pod kątem rodzaju prowadzonej działalności, to prezentuje ją rysunek 11.

Rysunek 11. Współpraca a rodzaj działalności podmiotów ekonomii społecznej

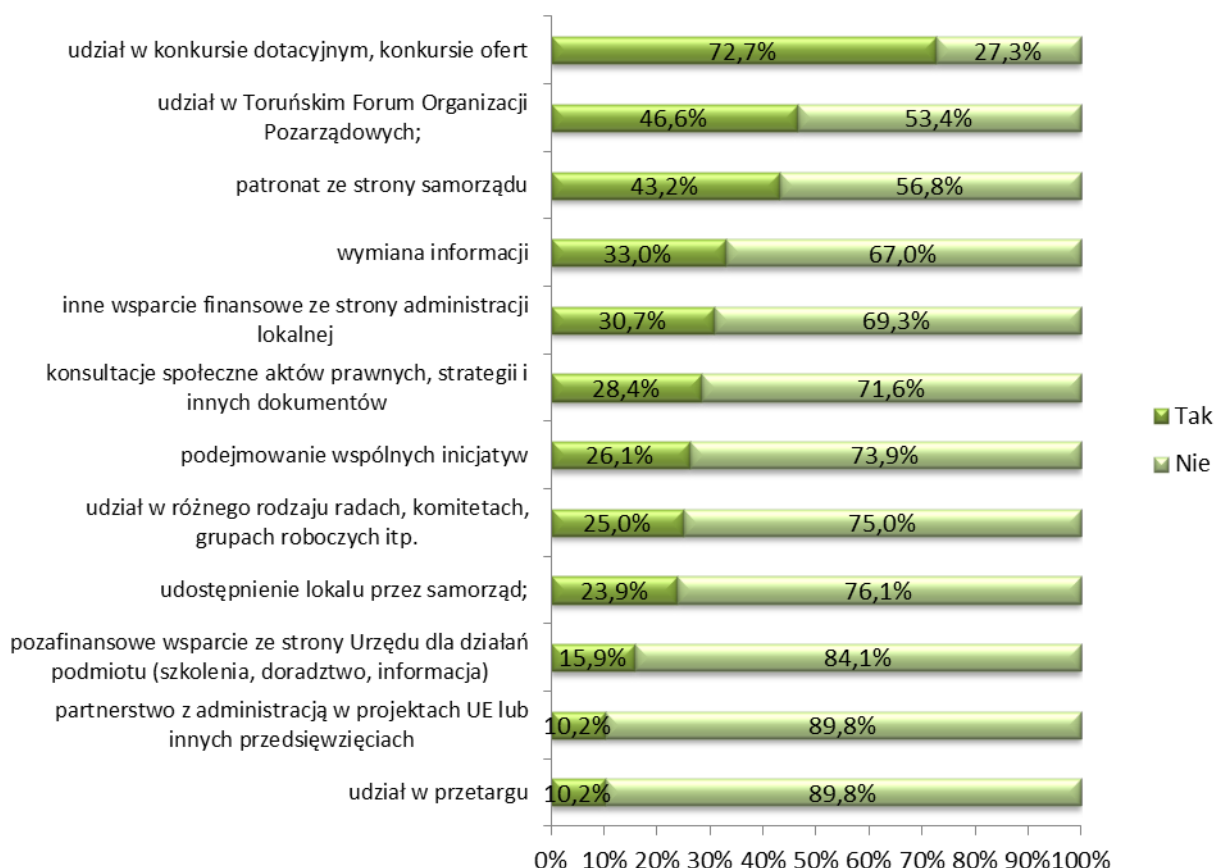

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Najwięcej podmiotów współpracujących z administracją lokalną prowadzi działalność statutową (ale nie gospodarczą) – 95,3%. Najmniej z badanych – przedsiębiorstwa społeczne prowadzące działalność gospodarczą (75%).

Rysunek 12 prezentuje zakresy współpracy badanych podmiotów ekonomii społecznej z administracją lokalną.

Rysunek 12. Zakresy współpracy podmiotów ekonomii społecznej z administracją lokalną w Toruniu

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=88

Zdecydowana większość badanych wskazała na udział w konkursach dotacyjnych i konkursach ofert – 72,7%. Aż o 26,1% mniej wskazało na udział w Toruńskim Forum Organizacji Pozarządowych. Należy zauważyć, że rodzaje współpracy opierające się na bardziej ścisłych relacjach i większej kooperacji, takie jak konsultacje aktów prawnych, podejmowanie wspólnych inicjatyw, czy udział w grupach roboczych angażują już zdecydowanie mniej podmiotów (kolejno: 28,4%, 26,1%, i 25%). Najmniejszym obszarem współpracy między przedsiębiorstwami społecznymi a samorządem jest partnerstwo w realizacji wspólnych projektów unijnych (lub innych

przedsięwzięciach) oraz udział podmiotów ekonomii społecznej w przetargach – tylko 10,2%.

Biorąc pod uwagę powyższe dane, można powiedzieć, że toruńskie podmioty ekonomii społecznej jeszcze w stosunkowo nikłym stopniu nastawione są na działania rynkowe. Zorientowane są głównie na pozyskiwanie środków na działalność statutową z samorządu. Zauważają to również pracownicy administracji lokalnej. Jedna z respondentek wywiadu pogłębionego – reprezentująca stronę samorządową - mówi:

To znaczy, ja nie chciałabym tutaj mówić źle o organizacjach pozarządowych, ale czasami mamy wrażenie [...] że – zainteresowanie jest najbardziej no, pozyskaniem tych środków finansowych. Oczywiście, samo działanie, przesłanie, to, co robią tam, jest oczywiście najważniejsze, ale jednak fakt, że jest jakaś grupa osób, która otrzymuje za tę pracę też jakieś tam wynagrodzenie, to czasami takie mieliśmy wrażenie, że jest tym najważniejszym elementem.

Dlatego należy podkreślić, że toruńskie podmioty ekonomii społecznej dotknięte są syndromem tzw. „grantozy”. Chodzi o to, że domagają się coraz większych kwot na dotacje, ale – jednocześnie - nie poszukują dodatkowych środków na funkcjonowanie w działalności gospodarczej czy funduszach zewnętrznych. Innymi słowy: nie ekonomizują się. Swoje trwanie uzależniają silnie od różnego rodzaju dotacji. Można się spodziewać, że w przypadku utracie zewnętrznego dofinansowania większość z nich musiałaby zaprzestać swojej działalności. Natomiast bez postępów w ekonomizacji podmiotów ekonomii społecznej trudno mówić o jakimkolwiek rozwoju przedsiębiorczości społecznej w Toruniu. Należy bowiem zauważyć, że sama realizacja przez podmioty projektów finansowanych nie przyczynia się do ich rozwoju ekonomicznego i infrastrukturalnego – nie pozwala na wygenerowanie zysku i jego reinwestycję w rozwój organizacji.

Jak zauważają uczestnicy badania, tak niski procent udziału podmiotów w przetargach może być determinowany jeszcze przez inne istotne czynniki. Niewiele agend administracji publicznej zawiera w przetargach klauzule społeczne, które zwiększają szanse podmiotów ekonomii społecznej. Co interesujące, przedstawiciele administracji publicznej nie potrafią wyjaśnić, dlaczego w przetargach nie stosują klauzul społecznych, bądź czynią to nader rzadko. Jeden z uczestników wywiadu grupowego mówi:

Trudno mi tak racjonalnie wskazać jakiś inny powód poza tym, że – może na to nie wpadliśmy, tak? Że nie pomyśleliśmy sobie, żeby w tym obszarze szukać, a może w zakresie zamówień, które – do których nie znalazłby się nikt.

Jednak sama stosowalność klauzul społecznych nie rozwiązuje – zdaniem przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej – problemu małego udziału przedsiębiorstw społecznych w przetargach. Barięrową bowiem jest nie tylko to, że administracja ich nie używa, ale to, że – jeśli nawet to robi – niewiele podmiotów ekonomii społecznej jest w stanie sprostać wymogom w nich określonym. Jedna z respondentek mówi:

No i raczej ciężko, bo trzeba mieć rekomendacje, trzeba mieć wadium, dajmy na to, itd. I organizacje tego nie mają. Nawet spółdzielnia tego nie ma. Już nie mówiąc o organizacji, ale spółdzielnie też nie mają obrotówki, którą mogą włożyć jako wadium na przykład. Tak więc – no, nie mają, trudno jest.

Kolejną sprawą związaną z udziałem przedsiębiorstw społecznych w przetargach jest kwestia ich konkurencyjności względem firm komercyjnych. Przedsiębiorcy społeczni podczas wywiadów grupowych podkreślali, że nie zawsze są w stanie konkurować cenowo z dużymi firmami rynkowymi. Jedna z uczestniczek wywiadu grupowego komentuje, odnosząc się do przykładu spółdzielni socjalnej produkującej materiały biurowe zatrudniającej osoby niepełnosprawne:

Usługa świadczona przez podmiot ekonomii społecznej nie zawsze jest tańsza. Biorąc pod uwagę to, że wykonują je osoby niepełnosprawne, bardzo dużo jest odpadu produkcyjnego. To, że ta teczka ma wyglądać dla mnie jako klienta tak, jak ja sobie życzę, to zanim dojdzie do tego, to może być co dziesiąta. Tak że ten koszt pracy niestety jest tutaj niejednokrotnie wyższy. Pracownicy pracują krócej, muszą mieć rehabilitanta, psychologa, szkolenia zawodowe [...]. Tak że te koszty pracy są bardzo wysokie. Tak że myślenie kategoriami, że podmiot ekonomii społecznej zawsze da najtańszą usługę, to – no, niestety nie da. I kiedy nie obowiązuje rozeznanie rynku, do którego nie mogę wprowadzić żadnego dodatkowego kryterium, wygrywa firma komercyjna.

W opinii respondentów badania jakościowego brak konkurencyjności cenowej pogłębia jeszcze jeden element – to, że często głównym, i jedynym kryterium wyboru danej oferty w przetargu, jest cena:

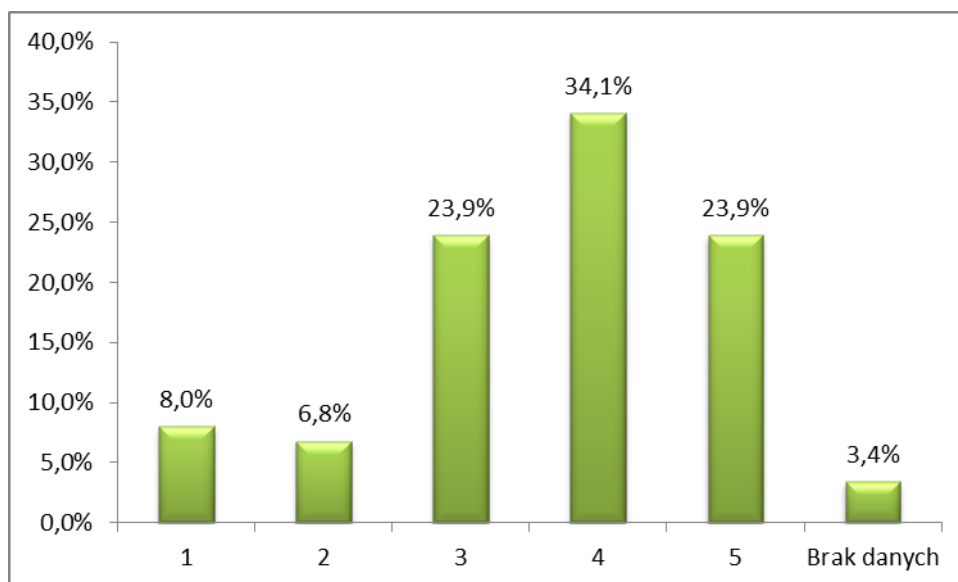
Ja myślę, że dalej [główną] bolączką w administracji jest to, że ciągle kryterium jest cena = 100%. Administracja boi się używać innych kryteriów, mimo że w Polsce jakby są [tego] przykłady, nawet w administracji. [...] No, u nas niestety ciągle się przekłada cena = 100%.

Splot tych warunków – w opinii przedsiębiorców społecznych – tworzy sytuację, w której podmioty ekonomii społecznej, jako potencjalni odbiorcy zleceń administracji publicznej, są bez szans w przetargach. W innej sytuacji są duże przedsiębiorstwa komercyjne, które mogą oferować realizację usług za niskie ceny, ponieważ mają odpowiednie rezerwy finansowe. Nie muszą również – w odróżnieniu od spółdzielni socjalnych – ponosić kosztów pracy związanych z psychologiem i innymi formami wsparcia dla pracowników. W odróżnieniu od wszystkich podmiotów ekonomii społecznej – nie tylko spółdzielni socjalnych – mają środki na to, by wnosić wadium, jeśli zamawiający go wymaga. I – jeśli jest to požądane w specyfikacji zamówienia –

dysponują odpowiednim zapleczem infrastrukturalnym i sprzętowym, które podmiot ekonomii społecznej – po ewentualnym wygraniu przetargu – musiałby dopiero sobie zapewnić (np. kupić). Zdaniem przedsiębiorców społecznych, jest więc tak, że często w przetargach są oni na straconej pozycji już w punkcie wyjścia.

W badaniu CATI pytano o ocenę współpracy między ich podmiotem a administracją lokalną. Wyniki przedstawia rysunek 13.

Rysunek 13. Ocena współpracy między jednostkowym podmiotem ekonomii społecznej a administracją lokalną (w skali od 1-bardzo źle do 5-bardzo dobrze)

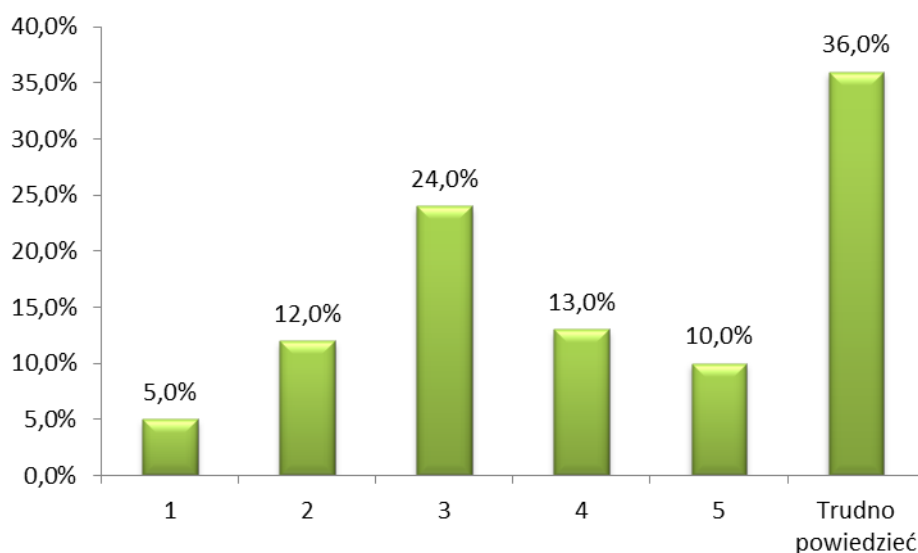

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=88

Jak widać powyżej, dominują oceny dobre (34,1%). Średnio i bardzo dobrze swoją współpracę z samorządem oceniło tyle samo respondentów – 23,9%.

W badaniu ilościowym pytano również respondentów o całokształt ocenę jakości dotychczasowej współpracy między administracją lokalną a przedsiębiorcami społecznymi. Wyniki przedstawia rysunek 14.

Rysunek 14. Ocena jakości dotychczasowej współpracy z administracją lokalną przez podmioty ekonomii społecznej (ogółem; w skali od 1-bardzo źle do 5-bardzo dobrze)

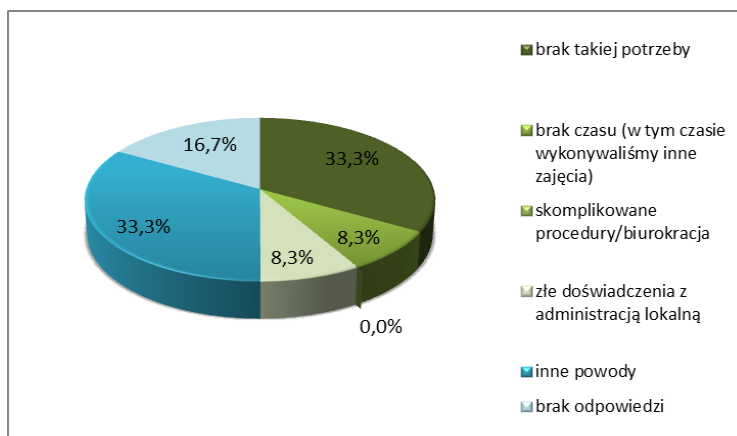

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Duża część respondentów – 24% - oceniła jakość współpracy na 3, co można odebrać jako ocenę średnią. Większość ankietowanych podmiotów w ogóle odmówiła zajęcia stanowiska w tej sprawie, odpowiadając „trudno powiedzieć” (36%). Respondenci uczestniczący w wywiadach pogłębionych również udzielali odpowiedzi wyważonych, dalekich od negatywnej oceny, ale również odległych od entuzjazmu.

Podmioty ekonomii społecznej, które nie podjęły w ostatnich trzech latach współpracy z administracją lokalną, pytano o przyczyny takiego stanu rzeczy. Wyniki zawiera rysunek 15.

Rysunek 15. Powody, dla których podmioty ekonomii społecznej nie podjęły w ostatnich 3 latach współpracy z administracją lokalną

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=12

33,3% ankietowanych nie wskazało na taką potrzebę. Taki sam procent badanych wskazał w odpowiedzi na „inne”. Należały do nich m.in.:

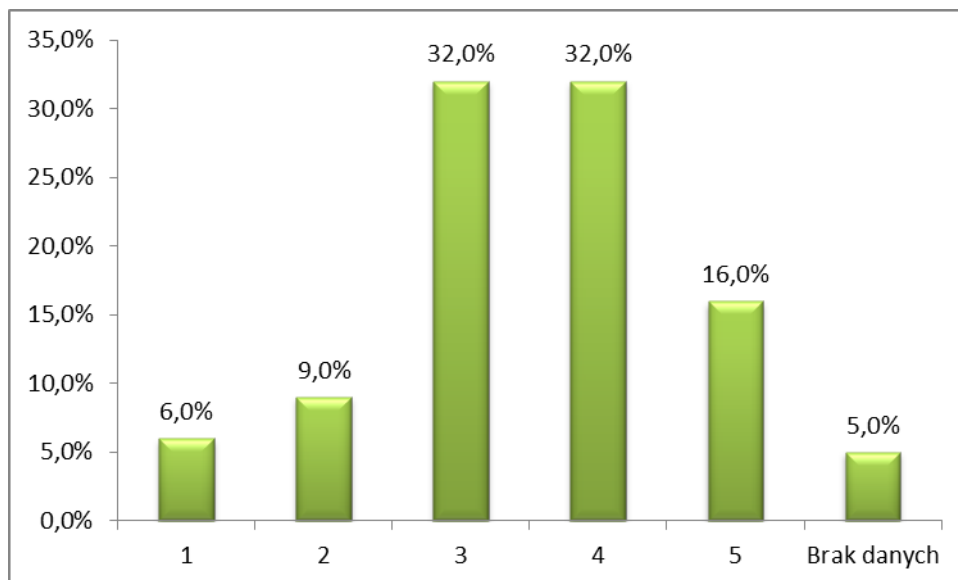
- współpraca z innymi samorządami (Bydgoszcz, Poznań);
- przekonanie o braku szans na otrzymanie środków finansowych;
- współpraca z inną organizacją, która już współpracuje z administracją.

Na złe doświadczenia z administracją lokalną wskazało 8,3% respondentów (nie dookreśliło jednak, jakie one miały charakter). Tyle samo wskazało na skomplikowane procedury i biurokrację ze strony urzędu.

3.2. Poziom wzajemnego zaufania pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu

Rysunek 16 przedstawia deklarowany przez toruńskie przedsiębiorstwa społeczne poziom zaufania do administracji lokalnej miasta Torunia.

Rysunek 16. Zaufanie podmiotów ekonomii społecznej do samorządu lokalnego miasta Torunia (od 1 – w ogóle nie darzę go zaufaniem do 5 – darzę go bardzo dużym zaufaniem)

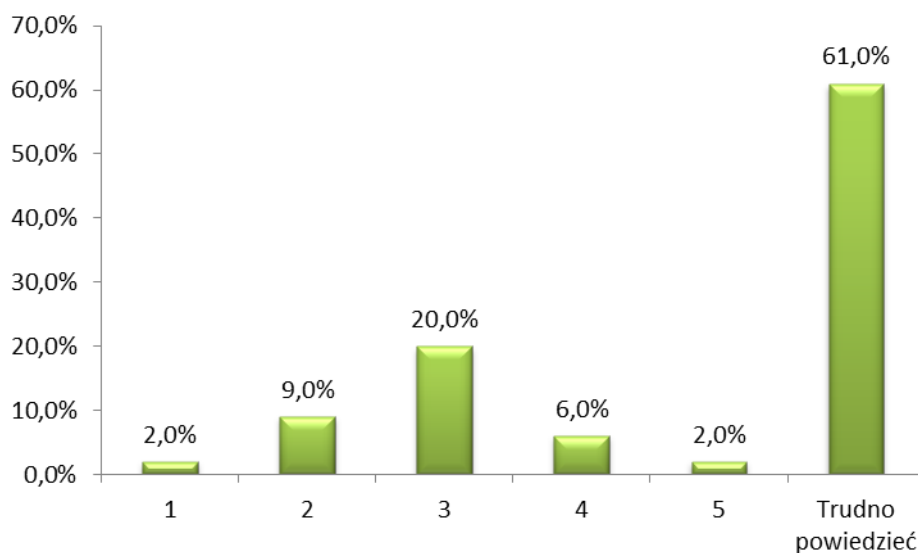

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Większość z nich określała poziom swojego zaufania jako średni i dobry – 32%.

Respondentów zapytano również o to, jaki ich zdaniem jest poziom zaufania innych podmiotów ekonomii społecznej do administracji lokalnej (rysunek 17).

Rysunek 17. Zaufanie innych podmiotów ekonomii społecznej do samorządu lokalnego miasta Torunia w ocenie przedsiębiorców społecznych (od 1 – w ogóle nie darzą zaufaniem do 5 – darzą bardzo dużym zaufaniem)

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Na odpowiedź „trudno powiedzieć” wskazało 61% badanych przedsiębiorców społecznych. Na ocenę „3”, co oznacza „średnio”, wskazało 20% respondentów. Powyższe dane należy interpretować jako brak wyraźnej opinii w tym temacie ze strony przedsiębiorstw społecznych.

Podczas badania przedsiębiorców społecznych pytano również o czynniki wpływające negatywnie na zaufanie przedsiębiorców społecznych do administracji lokalnej. Wyniki w tym obszarze zawiera rysunek 18.

Rysunek 18. Czynniki wpływające negatywnie na zaufanie podmiotów ekonomii społecznej wobec administracji lokalnej Miasta Torunia

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

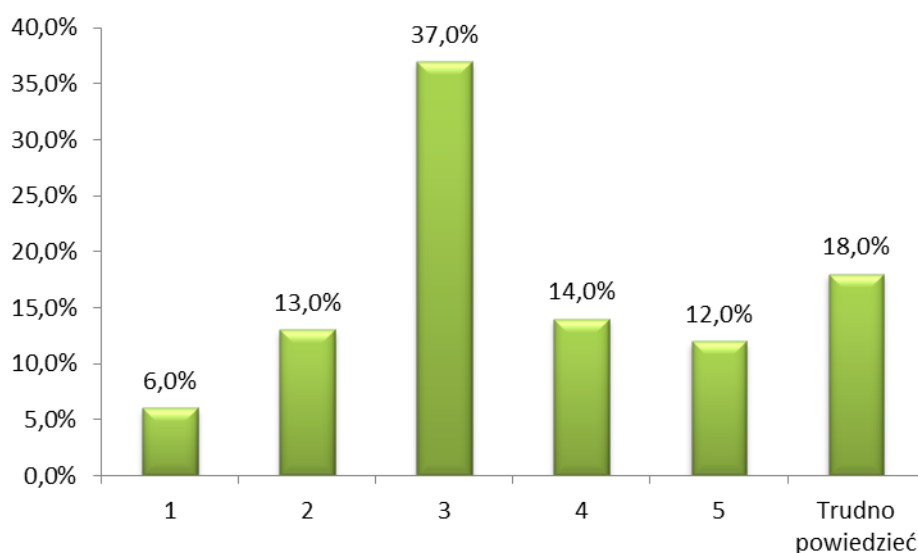
Na odpowiedź „inne” wskazało 30% respondentów, wybierając możliwość udzielenia odpowiedzi w trybie otwartym. Dominowały odpowiedzi wskazujące na kwestie związane z niejasnymi i nadto rozbudowanymi procedurami urzędowymi oraz brakami w komunikacji ze środowiskiem przedsiębiorców społecznych:

- *urząd pracuje na archaicznych zasadach;*
- *trudności w bezpośrednim kontakcie, procedury są zbyt długie;*
- *biurokratyzacja, chaos informacyjny;*
- *procedury, brak elastyczności;*
- *biurokracja, zbyt duża biurokracja;*
- *brak ujednoliconych procedur np. konkursowych, wolne przepływy środków finansowych;*
- *brak kontaktu;*
- *trudne rozmowy z administracją.*

Na nieklarowność komunikatów i informacji, które administracja lokalna kieruje do przedsiębiorców społecznych wskazało 25% respondentów.

Podmioty ekonomii społecznej pytano również o to, jaki – ich zdaniem – jest poziom zaufania do nich ze strony administracji lokalnej. Wyniki w tym zakresie przedstawia rysunek 19.

Rysunek 19. Zaufanie administracji lokalnej miasta Torunia do podmiotów ekonomii społecznej. (od 1 – w ogóle nie darzą zaufaniem do 5 – darzą bardzo dużym zaufaniem)

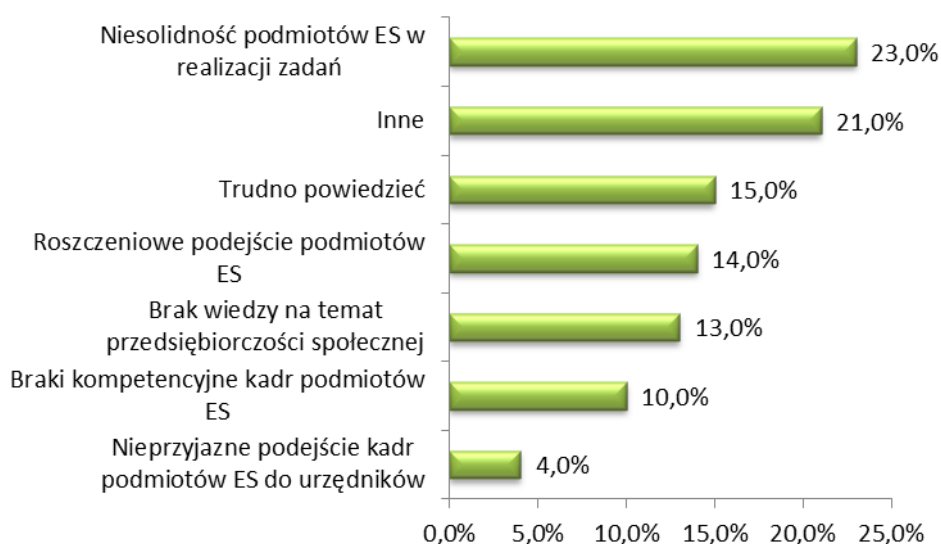

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Podobnie, jak w pytaniu o poziom zaufania przedsiębiorców społecznych do administracji lokalnej, dominują dwie odpowiedzi: wskazanie na „3” (czyli średni poziom zaufania) oraz „trudno powiedzieć” (18% odpowiedzi).

Przedsiębiorców społecznych zapytano również o to, jakie czynniki wpływają negatywnie na zaufanie administracji do nich. Wynika przedstawia rysunek 20.

Rysunek 20. Czynniki wpływające negatywnie na zaufanie administracji lokalnej do podmiotów ekonomii społecznej

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Interesujące jest to, że najwięcej wskazań (23%) padło na odpowiedź „niesolidność podmiotów ekonomii społecznej w realizacji zadań”. Wydaje się to świadczyć o krytycznej ocenie stopnia profesjonalizmu własnego sektora. Z kolei ci respondenci, którzy wybrali możliwość udzielenia odpowiedzi otwartej („inne”), wskazywali przede wszystkim na czynniki związane z brakiem komunikacji i niewiedzą administracji lokalnej o organizacjach:

- *nie są zorientowani co do niektórych organizacji;*
- *niedostosowanie się do działań organizacji;*
- *brak zrozumienia misji organizacji;*
- *brak świadomości;*
- *brak znajomości danej organizacji przez urzędników;*
- *brak dostatecznej wiedzy nt. danej organizacji;*
- *niejasności, złe przekazywane informacje.*

W toku badania jakościowego od respondentów uzyskano informacje, że jednym z czynników braku zaufania administracji lokalnej do podmiotów ekonomii społecznej (i

organizacji pozarządowych, które chcą prowadzić działalność gospodarczą) jest to, że te ostatnie chcą ekonomizować swoją działalność. Jeden z respondentów wywiadu grupowego mówi, że

bywają takie sytuacje, kiedy ktoś mówi: „No, jak to? Organizacja pozarządowa, a chce zarabiać pieniądze? To takie nieetyczne, takie niesmaczne, przecież ci ludzie powinni robić to za darmo”. I w związku z tym pojawia się ograniczone zaufanie. Bo skoro ktoś jest w organizacjach społecznych, albo pozarządowa, ale budzi skojarzenia ze społeczną. A tu pracuje i jeszcze mówi, że dostaje pensję. I teraz urząd miałby w ramach dotacji przekazać środki na zatrudnienie. To to wtedy może rodzić pewną nieufność: o co tu chodzi?

Co ciekawe – także zdaniem respondentów wywiadu grupowego – problem w łączeniu działalności ekonomicznej ze społeczną widzą też organizacje pozarządowe, czyli te podmioty, które mogłyby być przedsiębiorstwami społecznymi:

I też organizacje mają to do siebie, że kiedy robimy badania, to one też mówią, że według nich to branie pieniędzy jest nieetyczne. Istnieje dość spory odsetek tych organizacji. I to są te, które nie myślą o profesjonalizacji i będą robiły zawsze kopanie piłki pod słońce podczas majowego festynu. I świetnie, bo też i takie są potrzebne podmioty. Ale wydaje mi się, że też to może być taki obszar budzący wątpliwości właściwie – o co tu chodzi w tej organizacji. To w powiązaniu też z tym, że za mało jest tej świadomości na temat ekonomii społecznej. Że to może też być takie: dwa razem.

Należy podkreślić, że zarysowany powyżej problem jest jedną z najważniejszych barier mentalnych w rozwoju ekonomii społecznej w Toruniu. Zresztą nie tylko w Toruniu – wydaje się być to problemem ogólnopolskim. Dla wielu – w tym właśnie trzeciego sektora i administracji – wciąż czymś nieakceptowalnym jest łączenie działalności społecznej z ekonomiczną. Jest to często postrzegane jako zdrada „etosu społecznikowskiego”, zgodnie z którym aktywność *pro publico bono* powinna zawsze mieć charakter darmowy.

W kontekście kwestii zaufania administracji lokalnej do podmiotów ekonomii społecznej, istotne jest to, że przedstawiciele administracji publicznej – przynajmniej w tym zakresie, w jakim mieli do tej pory okazję współpracować - skłonni są traktować toruńskie podmioty ekonomii społecznej jako profesjonalistów. Podczas badania, żaden z przedstawicieli administracji nie wypowiedział się negatywnie o jakości produktów i usług świadczonych przez społecznych przedsiębiorców w Toruniu. Taka ocena niewątpliwie cieszy, można jednak mieć uzasadnione wątpliwości co do jej szczerości. Wynikają one z tego, że wiedza o podmiotach ekonomii społecznej jest u przedstawicieli administracji lokalnej dość skromna, stąd ferowane wyroki mogą być świadectwem ostrożnej „dyplomacji”. Można też przypuszczać, że niektórzy przedstawiciele administracji uogólniali swoje jednostkowe (pozytywne) doświadczenia z podmiotami ekonomii społecznej na całą tę grupę.

Należy dodać, że istotnym czynnikiem – obok jakości usługi/produktu - który wpływa na postrzeganie danego podmiotu ekonomii społecznej przed administrację lokalną jako profesjonalnego lub nie jest jego rzetelność w kwestiach formalnych (dotrzymywanie terminów, znajomość ścieżki urzędowej itp.). Jedna z respondentek wywiadu pogłębionego reprezentująca stronę administracji mówi:

I teraz jeszcze co chciałam powiedzieć, co jest problemem: jakość formalna. Już merytoryczna też często. Jakość formalna składanych ofert. Organizacje, no mówię, z całym szacunkiem, te sprawdzone fajnie pracują, ale oferty! To jest „kopiuj – wklej”, to jest taka niestaranność, nieczytanie dokładnie ogłoszeń. [...] Nie czytają umów. Jest problem z pewnymi sprawami związanymi z rozliczeniami, z realizacją.

Interesujące jest to, że więcej zastrzeżeń pod adresem profesjonalizmu toruńskich przedsiębiorstw społecznych mieli sami ich przedstawiciele. To oni byli skłonni oceniać go bardziej krytycznie, wskazując, że różne podmioty prezentują różny poziom profesjonalizmu. Jedna z respondentek wywiadu pogłębionego – reprezentująca środowisko przedsiębiorców społecznych – mówi:

Są takie, którym nie można nic zarzucić. Naprawdę ma się wrażenie, że jest się w komercyjnym przedsiębiorstwie, że: nic dodać, nic ująć. I bywają takie, że człowiek ma poczucie, że znajduje się w miejscu, [w którym] ludzie w ogóle nie rozumieją, że klient ma oczekiwania. Tak jakby nie do końca jest nakierowanie na klienta, tylko nakierowanie na to, że: fajnie jest, że my mamy pracę, my się reintegrujemy, my – wracamy do społeczeństwa. Natomiast klient to fajnie, że jest, bo nam zapłaci, natomiast już nie myślimy o jego potrzebach. A więc to jest bardzo zróżnicowane: od takich skrajnych przypadków, że jakby oczekiwania klienta to... Jeśli klient się zacznie bardzo dopominać, to zostaną zaspokojone, [aż po] bardzo profesjonalną obsługę.

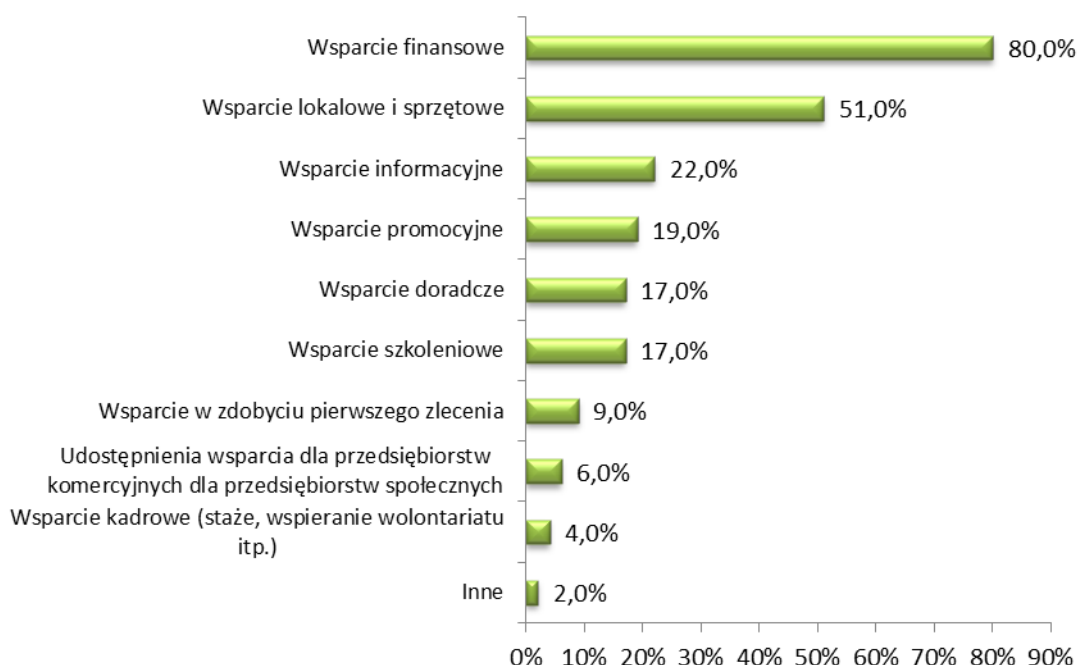
Na koniec warto dodać, że względnie silny – przede wszystkim wśród przedstawicieli administracji - jest trend, by identyfikować ekonomię społeczną ze spółdzielczością socjalną i, w konsekwencji, kojarzyć ją z grupami dotkniętymi wykluczeniem społecznym. Jest to – wydaje się to być istotnym spostrzeżeniem - czynnik ograniczający zaufanie do idei przedsiębiorczości społecznej. Wynika to z tego, że ta tendencja w postrzeganiu przedsiębiorczości społecznej stygmatyzuje ją jako aktywność gospodarczą prowadzoną tylko przez osoby wykluczone społecznie, głównie w obszarze prac prostych. Jedna z respondentek wywiadu grupowego mówi:

Mam poczucie, że też cały czas to są takie usługi z poziomu – no, wiecie – albo szklanego sufitu, albo lepkiej podłogi, dla kobiet. Czyli albo porządki, albo śmieci, albo mycie okien.

3.3. Wzajemne oczekiwania podmiotów ekonomii społecznej i administracji lokalnej w Toruniu odnośnie wzajemnej współpracy

W trakcie badania pytano respondentów podczas CATI o to, jakich form wsparcia oczekują od administracji lokalnej. Wyniki zawiera rysunek 21.

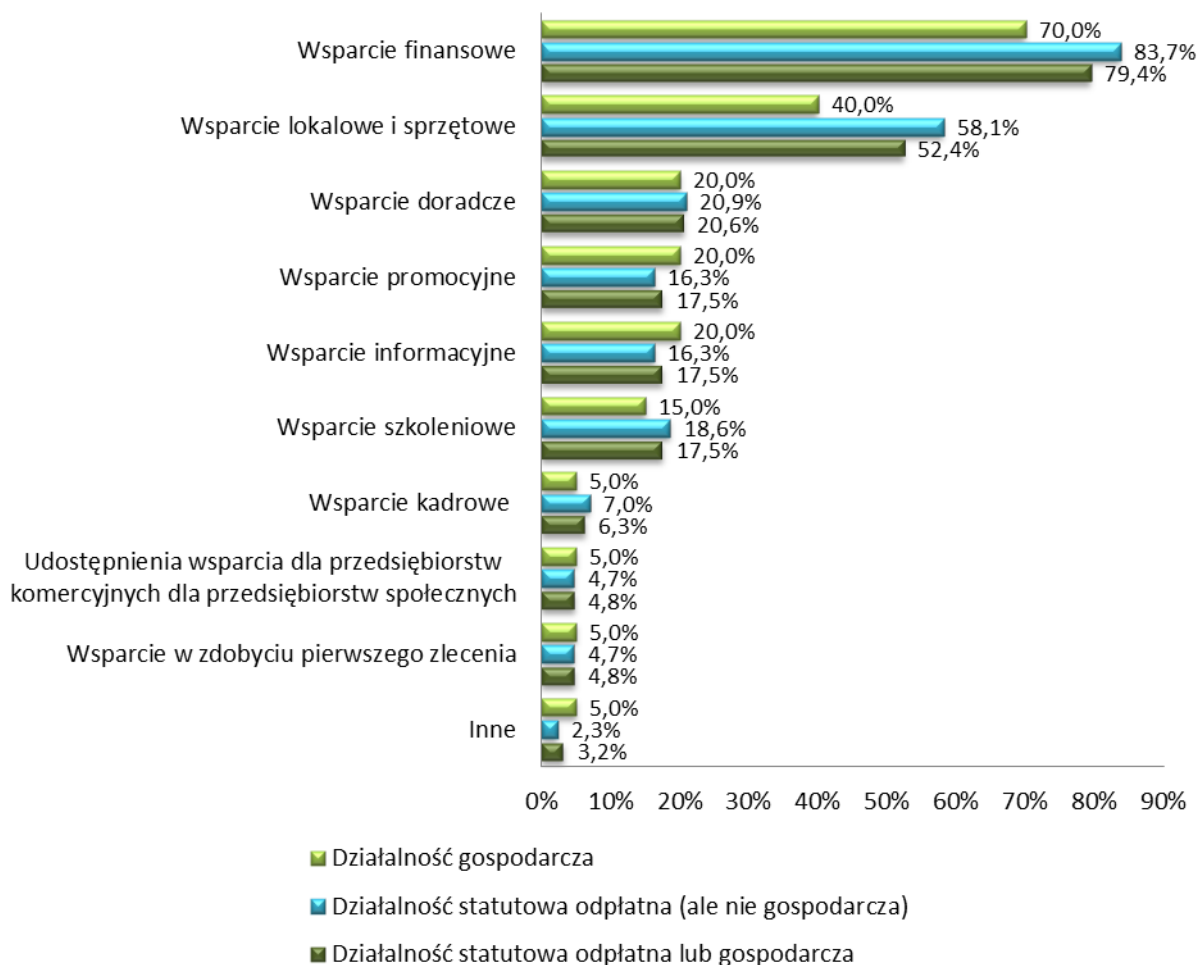
Rysunek 21. Oczekiwane formy wsparcia od samorządu lokalnego przez podmioty ekonomii społecznej

źródło: opracowanie własne badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Większość podmiotów ekonomii społecznej (80%) wskazywała na to, że potrzebne im jest wsparcie finansowe. Wskazywały tak wszystkie podmioty ekonomii społecznej, niezależnie od formy aktywności (rysunek 22):

Rysunek 22. Oczekiwane formy wsparcia od samorządu lokalnego przez podmioty ekonomii społecznej (w podziale na formy aktywności podmiotów)

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSg 2012, n=100

Należy zauważyć, że również te podmioty, które prowadzą działalność gospodarczą – a więc w największym stopniu spełniające model przedsiębiorstwa społecznego jako organizacji funkcjonującej na komercyjnym rynku - deklarowały „wsparcie finansowe” jako pierwszorzędną potrzebę. Można to odczytywać jako sygnał słabej kondycji ekonomicznej toruńskich podmiotów ekonomii społecznej. Zaświadcza to o tym, że – właśnie jak na podmioty mające funkcjonować na zasadach rynkowych – wciąż w małym (zbyt małym) stopniu są zekonomizowane. Innymi słowy, toruńskie

przedsiębiorstwa społeczne myślą o sobie raczej jak o „normalnych” organizacjach pozarządowych, które w Polsce nazbyt często dotknięte są chorobą „grantozy” – uzależnienia bieżącej działalności od posiadania środków publicznych. W tym kontekście znaczące jest również to, że stosunkowo niewielki procent podmiotów ekonomii społecznej (ogółem: 9%) oczekuje od administracji lokalnej wsparcia w zdobyciu pierwszego zlecenia, które pozwoliłoby mu zaistnieć na rynku.

Drugą z kolei najmocniej sygnalizowaną przez podmioty ekonomii społecznej potrzebą jest wsparcie lokalowe i sprzętowe. Jedna z respondentek wywiadu grupowego mówi:

No bo żeby ekonomia społeczna mogła się rozwijać, no to nie będzie się rozwijać, jeżeli nie ma zasobu [zaplecza] materialnego. A lokal jest jakby podstawą, pierwszym w ogóle elementem do przejścia w myślenie o rozwoju ekonomicznym. Pierwszym z takich infrastrukturalnych, bo organizacja ma pomysł. To nie chodzi o to, że ona nie ma pomysłu. Ona przeszła swoją drogę rozwoju, ma pomysł, ma produkt. Tylko gdzie ma go wytwarzać? I tu się pojawia pierwsza bariera w takim rozwoju.

Niemożliwym jest, zdaniem respondentów, by w Toruniu dokonywał się – rozpatrując problem niezależnie od wszystkich innych czynników – intensywny rozkwit przedsiębiorczości społecznej, jeśli podmioty nie będą miały dostępu do atrakcyjnych przestrzeni lokalowych. Tymczasem, skarżą się w badaniu jakościowym, że dostają one lokale w „ostatnim rzucie”. Przestrzenie, które są w dobrym stanie, są oferowane firmom komercyjnym. Przedsiębiorcy społeczni będący organizacjami pozarządowymi mogą wybierać spośród, które zostały, a które często są w złym stanie technicznym. Mogą np. być zagrzybione i/lub wymagające generalnego remontu, na który często podmiotu nie stać. Często ich ulokowanie nie jest atrakcyjne (poza ścisłym centrum, w obrębie którego poruszają się potencjalni klienci, np. turyści).

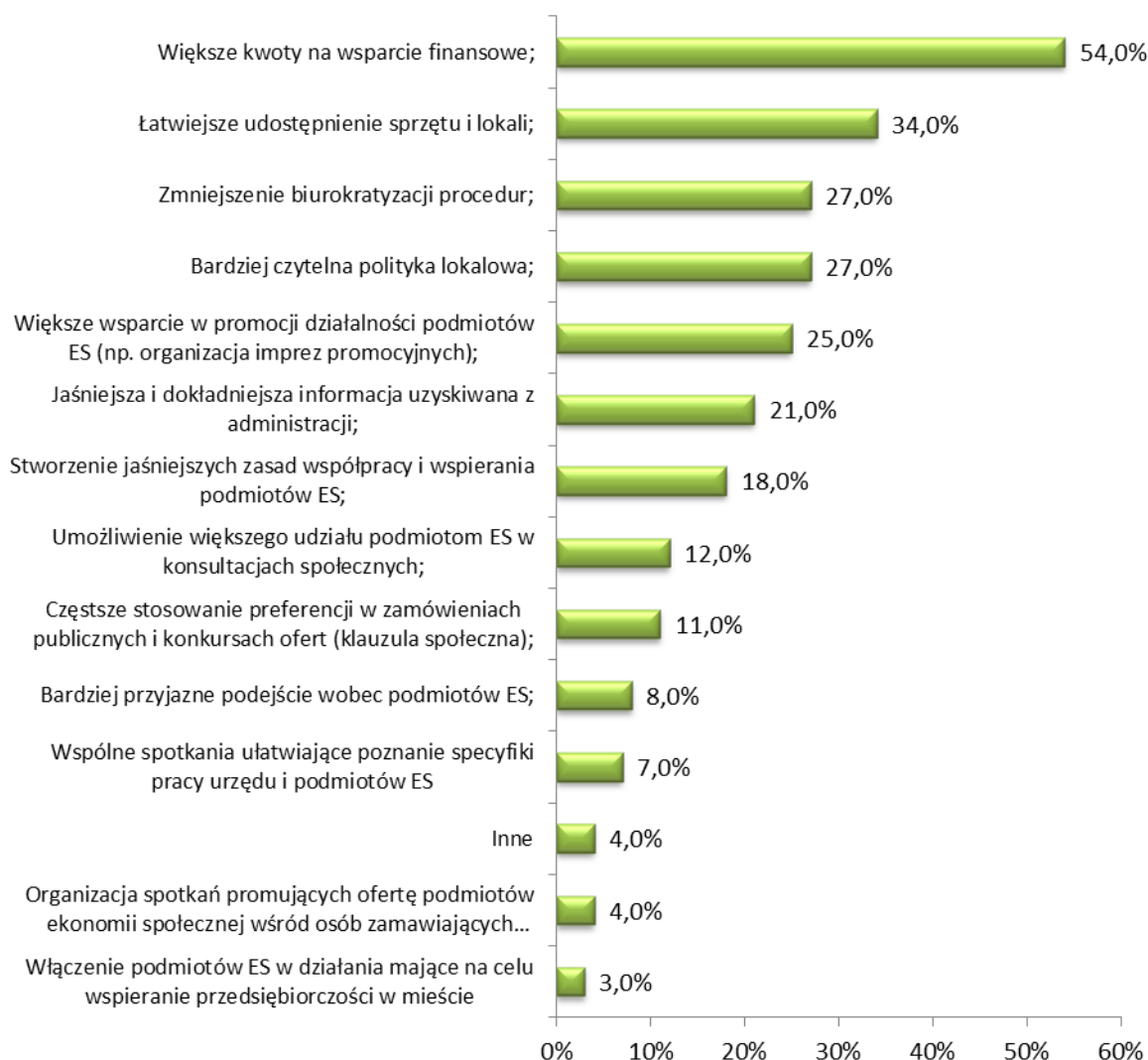
Warte odnotowania jest to, że przedstawiciele administracji lokalnej Torunia biorący udział w badaniu jakościowym nie potrafili wyeksplikować precyzyjnie swoich oczekiwań względem podmiotów ekonomii społecznej (choć wskazali na produkty i usługi, których zakupieniem od przedsiębiorstw społecznych byłiby zainteresowani – o tym w podrozdziale 1.6). Zdaje się to wynikać z tego, że toruńską administrację lokalną cechuje niski poziom wiedzy nie tylko o funkcjonujących w tym mieście podmiotach ekonomii społecznej, ale na temat ekonomii społecznej w ogóle. Znamienne jest to, że podczas badania mała część pytanych urzędników potrafiła wyeksplikować to, czym jest ekonomia społeczna. Znakomita większość nie rozróżniała w ogóle pomiędzy przedsiębiorstwem społecznym a organizacją

pozarządową. W takiej sytuacji również stopień rozeznania w potrzebach drugiej strony musi być niski.

Badanie jakościowe wykazało również, że podmioty ekonomii społecznej nie są zorientowane w potrzebach administracji publicznej, które mogłyby być przez nie zaspokojone. Zdaje się to wynikać przede wszystkim z klientelistycznego i biórczego stanowiska, jakie zajmują one względem samorządu.

Podczas badania CATI pytano również podmioty ekonomii społecznej o te obszary współpracy z administracją lokalną, które powinny ulec poprawie. Wyniki przedstawia rysunek 23.

Rysunek 23. Elementy współpracy podmiotów ekonomii społecznej z administracją miasta Torunia wymagające poprawy.

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSg 2012, n=100

Jak widać, znów dominują potrzeby finansowe i lokalowe (kolejno: 54% i 34%). Zaraz po nich lokuje się oczekiwanie zmniejszenia biurokratyzacji procedur związanych ze współpracą między podmiotami ekonomii społecznej i administracją lokalną. Natomiast zdecydowanie mniejszym zainteresowaniem cieszą się takie elementy współpracy, jak umożliwienie większego udziału przedsiębiorstwom społecznym w konsultacjach społecznych (12%), czy częstsze stosowanie klauzul społecznych

(11%), czyli te obszary współpracy, które zakładają intensywniejszy i bardziej partnerski kontakt (w tym ostatnim przypadku mający charakter ekonomiczny).

3.4. Przyczyny trudności we współpracy pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu

Przedsiębiorców społecznych w badaniu CATI pytano o najważniejsze przyczyny trudności w ich współpracy z administracją lokalną Torunia. Wyniki zawiera rysunek 24.

Rysunek 24. Najważniejsze przyczyny trudności we współpracy podmiotów ekonomii społecznej z administracją lokalną Torunia

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

W pierwszym rzędzie podmioty ekonomii społecznej wskazują na niewystarczające środki finansowe – 33% respondentów CATI. Poświadczą to stawianą już wcześniej w raporcie tezę o dominującej wśród toruńskich przedsiębiorstw społecznych „grantozie” – opieraniu swoich działań przede wszystkim na środkach publicznych i, w związku z tym, żądaniu ich nieustannego zwiększania. Co ciekawe, 18%

respondentów wskazało na brak partnerskiego traktowania przez administrację publiczną, jakby bez zrozumienia, że to właśnie „grantoza” jest jednym z czynników, które to partnerstwo czynią niemożliwym. Za inne istotne trudności uznano również niejasne procedury (28%), stereotypowe postrzeganie przedsiębiorczości społecznej (18%) i niejasną politykę lokalową (15%).

Również respondenci badania jakościowego wskazali na kilka obszarów trudności we współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną.

Pierwszą z nich jest wspominana już w raporcie niska wiedza administracji lokalnej czym jest przedsiębiorczość społeczna i na czym polega specyfika bycia podmiotem ekonomii społecznej. Jeden z respondentów tak komentuje brak kompetencji urzędniczej w tym zakresie:

Wydaje im się, że to jest taki podmiot, fajny, społeczny, że ludzie powinni pracować za darmo. No i tu nagle przychodzi organizacja i mówi, że za coś trzeba zapłacić. A to nie daj Boże, jeszcze chce zarabiać, a do tego jeszcze wziąć dotację – zupełnie na inny rodzaj działalności. Bo ma prawo prowadzić też działalność statutową inną niż nieodpłatną. Samorządy tego nie rozumieją.

Jak widać, w kontekście niewiedzy – rozumianej jako bariera we współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a samorządem – jawią się dwa inne związane z nią problemy, również sygnalizowane wcześniej. Po pierwsze, chodzi o to, że toruńska administracja lokalna raczej nie rozróżnia pomiędzy przedsiębiorstwem społecznym a organizacją pozarządową. Jak mówi jedna z urzędniczek podczas wywiadu pogłębionego:

Powiem szczerze, że nie bardzo różnicujemy [pojęcia]: organizacja pozarządowa a podmiot ekonomii. Dla nas to są organizacje pozarządowe, które merytorycznie prowadzą jakieś tam działania, a ten element ekonomii w zasadzie tutaj ma marginalne albo właściwie w ogóle nie ma znaczenia.

Po wtóre – o czym była już mowa w poprzednich podrozdziałach – samorząd niekiedy nieufnie zapatruje się na łączenie działalności społecznej z ekonomiczną, uznając, że są to dwa odrębne porządki, które nie powinny być ze sobą łączone. Jedna z respondentek wywiadu pogłębionego zauważa, że część toruńskich urzędników tak samo postrzega „zwykłych” przedsiębiorców i podmioty ekonomii społecznej, co jest przyczyną różnych trudności dla tych ostatnich:

Na przykład przez rok dużo pracy, energii włożyłam w to, żeby samorząd lokalny zrozumiał, że podmiot ekonomii społecznej ma prawo korzystać z zasobów – konkretnie chodzi o zasoby lokalowe – które są własnością miasta – gminy. Dotychczas był zapis w regulaminie wynajmowania w gminie lokali, że podmiot prowadzący działalność gospodarczą nie ma takiej możliwości. I przez rok słyszałam, że jest to niemożliwe, że istnieją jakieś zakazy, że to prawnie jest nie do zrobienia. No więc przez rok prosiłam o uporządkowanie tej sytuacji, o podstawę prawną itd. No i koniec końców, po roku wreszcie się okazało, że mogą, że nie ma przeciwwskazań. Więc to pokazuje, że świadomość jest bardzo niewielka. Utożsamiani są – jeżeli agencja prowadzi działalność gospodarczą – z

przedsiębiorcą. I że nie powinna mieć żadnych preferencji. Albo – w drugą stronę – zupełne niezrozumienie, jak organizacja może zarabiać pieniądze, że to jest takie nieetyczne.

Jednak – zdaniem respondentów badania jakościowego – trudności we współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną dotyczą, przede wszystkim, kwestii komunikacyjnych. Ten problem ma kilka wymiarów.

Pierwszym z nich, wskazywanym przez środowisko przedsiębiorców społecznych, jest nieco protekcyjny stosunek administracji do nich. Sprawia to, że nie są traktowani – jako podmioty ekonomiczne – z taką samą powagą, jak firmy komercyjne. Biorąc pod uwagę to, że administracja lokalna może być głównym zlecniodawcą dla podmiotów ekonomii społecznej, to wydaje się być to urzędniczą barierą mentalną, która w istotny sposób może wpływać na słabą dynamikę ekonomizacji organizacji pozarządowych. Respondent zauważa:

Mam wrażenie, że trochę pokutuje na poziomie urzędów, nawet tych, które są bardzo życzliwe sektorowi, pokutuje takie postrzeganie podmiotów pozarządowych jako takich organizacji, które skupiają albo hobbystów, albo tych, którzy wspierają – to znaczy jakby wyręczają państwo w tych sferach pomocowych, o których państwo zapomniało. [...] I to niejako powoduje, że traktuje się podmioty pozarządowe jako bardzo miłe, przyjemne, też powiedziałbym, pożyteczne też organizacje. Natomiast nie takiego partnera jak – przypuśćmy – w biznesie.

Kolejny wymiar problemu – deklarowany przez toruńskich przedsiębiorców społecznych - to kwestia braku otwartości na dialog ze strony administracji lokalnej. Samorząd przyzwyczajony jest raczej do informowania o swoich rozwiązaniach, aniżeli ich współtworzenia we współpracy z podmiotami ekonomii społecznej. Co prawda, są realizowane konsultacje społeczne, ale zawsze – jak mówią przedsiębiorcy społeczni – informuje się podmioty ekonomii społecznej, że to „tylko konsultacje”. Często przytaczanym podczas wywiadów pogłębionych i grupowych przykładem była kwestia wypracowania polityki lokalowej przez samorząd. Owszem, powstała ona jako odpowiedź na sygnały płynące ze środowiska organizacji pozarządowych (w tym: podmiotów ekonomii społecznej), ale do prac nad nią nie zaproszono przedstawicieli trzeciego sektora – za jej opracowanie odpowiadali tylko urzędnicy. W związku z tym, podmioty ekonomii społecznej mają (uzasadnione) poczucie, że istotne dla nich decyzje podejmuje się bez ich udziału. W tym kontekście, częste jest oczekiwanie trzeciego sektora, by konsultacje społeczne realizowane w Toruniu przyjęły bardziej partycypacyjny charakter, zakładający większy udział organizacji przedsiębiorców społecznych. Jedna z respondentek wywiadu pogłębionego komentuje tę praktykę samorządu:

Bo najczęściej jeśli już dochodzi do jakiegoś spotkania – na Forum, seminarium itd., to wtedy informujemy państwa, że tak jest i tak będzie. I wtedy albo państwo się w to wpisują, albo państwo się nie wpisują. Sam

pomysł konsultacji społecznych jest fantastyczny, natomiast no, wykorzystywany jest tylko do tych obligatoryjnych. Więc ja też mam świadomość, że to jest czasochłonne, kosztochłonne itd., że może nie o wszystkim da się rozmawiać w szybkim czasie, potem ta decyzyjność itd. Ale zdaje się, że to, że nie widzi się wspólnych celów, wynika trochę z takiej polityki informacyjnej: My cię dzisiaj informujemy, a ty – albo to kupujesz, albo tego nie kupujesz.

Ta sama respondentka skarży się jednak, że same podmioty ekonomii społecznej – jak się wydaje, z obawy – podczas spotkań z samorządem „nabierają wody w usta”:

Kiedy robimy spotkanie otwarte, kiedy rozmawiamy o polityce lokalowej, przychodzi dwadzieścia, nie wiem, trzydzieści organizacji z trzystu działających w mieście. „Nie będę kęsał ręki, która mnie karmi, nie powiem nic złego”...

Kolejnym obszarem barier komunikacyjnych deklarowanym przez przedsiębiorstwa społeczne jest – ich zdaniem – brak czytelnych procedur urzędowych dotyczących kontaktu z podmiotami ekonomii społecznej. Problem ten manifestuje się m.in. w taki sposób, że na odpowiedź na przesłane pismo do urzędu podmiot czeka długi czas, czasem bezskutecznie. Jedna z respondentek badania jakościowego mówi:

Może brak pewnej procedury dla mnie [...] jest barierą, tak. Bo chciałabym wiedzieć, że składam pismo i za dwa tygodnie dostanę na nie odpowiedź. Albo odpowiedź na temat tego, kiedy dostanę odpowiedź. To znaczy, nie ma spisanych i nazwanych procedur.

Sytuacja taka – brak standardów regulujących kontakty - zdaniem podmiotów ekonomii społecznej, skutkuje także tym, że w kontaktach urzędów z nimi zbyt dużą rolę odgrywa „czynnik ludzki”, tzn. ta relacja jest nadmiernie spersonalizowana, co może i – jak zdawały się sugerować w badaniu niektóre podmioty – czasem utrudniać współpracę, jeśli w relacji brak jest sympatii. Jeden z przedsiębiorców społecznych zauważa:

Bo tak naprawdę to, z kim są dobre relacje, a z kim niekoniecznie, to wynika z tego, z którym urzędnikiem będziemy mieli do czynienia. Bo to niestety wynika z braku pewnych standardów w polityce współpracy. Byłby standard, że urzędnik dla każdej organizacji jest zobowiązany dać taką a taką odpowiedź, w takim a takim terminie, w takim a takim zakresie, nie byłoby problemów. Natomiast to jest bardzo personalne.

Niektórzy urzędnicy będący respondentami badania jakościowego również byli skłonni traktować opisywaną wyżej relację jako problem w kontaktach z podmiotami ekonomii społecznej. Akcentowali jednak to, że problem komunikacyjny dotyczy, przede wszystkim, sytuacji, w których sprawa, z którą zwraca się dany podmiot dotyczy więcej niż jednego wydziału, bądź urzędu. Wtedy pojawia się trudność, gdyż nie wiadomo, który wydział/urząd ma udzielić odpowiedzi. Brak w tym obszarze wyraźnej procedury. Jeden z dyrektorów zauważa:

Najczęściej problem jest wtedy, gdy sprawa jest na styku, dotyczy dwóch wydziałów, urzędów, bo jeżeli ona jest czytelna, to wtedy nie ma problemu. Najgorzej gdy jest coś takiego pośrodku i wtedy nie wiadomo, kto ma to wziąć czy nie wziąć. Tu się problem zaczyna.

Warto odnotować, że oczekiwanie przez podmioty ekonomii społecznej większej proceduralizacji kontaktach z administracją lokalną nieco kontrastuje z ich generalnym niechętnym nastawieniem do procedur. Jak zauważa jedna z urzędniczek biorąca udział w badaniu jakościowym:

To znaczy, ciągle jeszcze funkcjonuje coś takiego, że procedury urzędnicze, że tak powiem, są traktowane przez organizacje negatywnie i jako coś, czym ich dręczymy jak gdyby, wymagając czegoś.

Należy zauważyć, że niechętny stosunek do procedur ze strony podmiotów ekonomii społecznej jest przez toruńską administrację lokalną traktowany jako główna bariera w komunikacji z nimi. Jeden z respondentów-urzędników mówi:

Mocno kuleją, w mojej ocenie – i to jest [...] problem – te sprawy rozliczeń finansowych. Bo to z reguły, no, musi tak czy tak zajmować się tym osoba profesjonalna, no i ta obsługa powinna być świadczona – nie wiem – przez podmiot jakiś zewnętrzny.

Przedsiębiorcy społeczni w trakcie badania skarżyli się również na jeszcze jedną barierę, która znacznie utrudnia współpracę. Chodzi o centralizację decyzji na poziomie urzędu. To znacznie spowalnia tok załatwiania wielu spraw i w ogóle kontakt. Respondent mówi:

Centralizacja decyzyjności u nas. [Fakt], że wszystko musi przejść przez [ręce] prezydenta, każdy rodzaj decyzji. W związku z tym pewne [sprawy], które można by załatwić szybciej, no, trwają bardzo długo. Bo wtedy każdy wydział, każdy urzędnik ma jakąś sprawę i zanim dotrze do prezydenta, to trochę trwa. To według mnie jest ogromna bariera w tej współpracy – to, że ona idzie tak powoli. Czyli innymi słowy, brak przekazywania uprawnień w dół. No bo uważam, że szef jednostki organizacyjnej powinien móc powiedzieć: „Dobrze, da się” lub: „Nie da się”. I tak też się dzieje, ale w sprawach – uważam – takich kluczowych, systemowych no, to musi iść przez prezydenta. A ten z kolei – jak mówię – zawalony liczbą spraw, no, nie bardzo ma na wszystko czas.

Respondenci podczas badania CATI mieli możliwość wskazania na dodatkowe obszary działań, które można by podjąć, by polepszyć współpracę (pyt. 16 i 21 w ankiecie). Zebrane odpowiedzi można uszeregować w następujące grupy:

a) administracja lokalna powinna:

- uprościć procedury i przepisy związane ze współpracą z podmiotami ekonomii społecznej;
- zwiększyć dostępność lokali dla przedsiębiorstw społecznych;
- udzielać większego wsparcia merytorycznego przedsiębiorstwom społecznym;
- bardziej pomagać w promocji przedsiębiorstwom społecznym;

- udzielać większego wsparcia finansowego przedsiębiorstwom społecznym (w tym: uprościć procedury z tym związane);
- być bardziej przychylna przedsiębiorstwom społecznym (w tym: traktować je bardziej partnersko i z większym zaufaniem);
- zwiększyć wiedzę o podmiotach ekonomii społecznej.

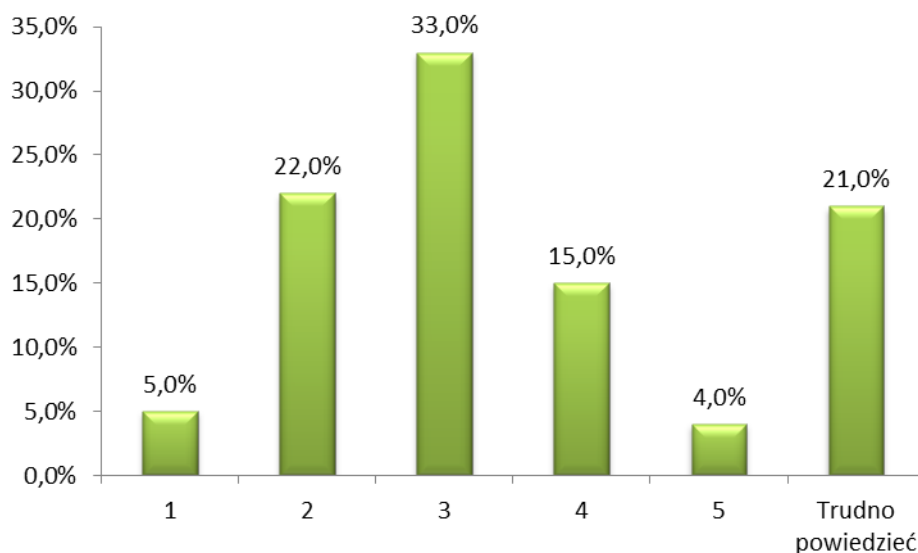
b) podmioty ekonomii społecznej powinny:

- intensywniej wymieniać informacje z administracją lokalną;
- lepiej precyzować i bardziej profesjonalizować ofertę produktów/usług;
- bardziej dbać o rzetelność w działaniu.

3.5. Poziom rozeznania we wzajemnych potrzebach administracji lokalnej i podmiotów ekonomii społecznej w Toruniu

W ramach CATI pytano toruńskich przedsiębiorców społecznych o poziom rozeznania administracji lokalnej w potrzebach ich sektora. Wyniki zawiera rysunek 25.

Rysunek 25. Poziom rozeznania administracji miasta w zakresie potrzeb sektora ekonomii społecznej (od 1 – bardzo słabo do 5 – bardzo dobrze)

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Jak widać powyżej, najwięcej wskazań padło na odpowiedź „3” (33%), co należy interpretować jako „ani dobrze, ani źle”. 21% respondentów odpowiedziało „trudno powiedzieć”.

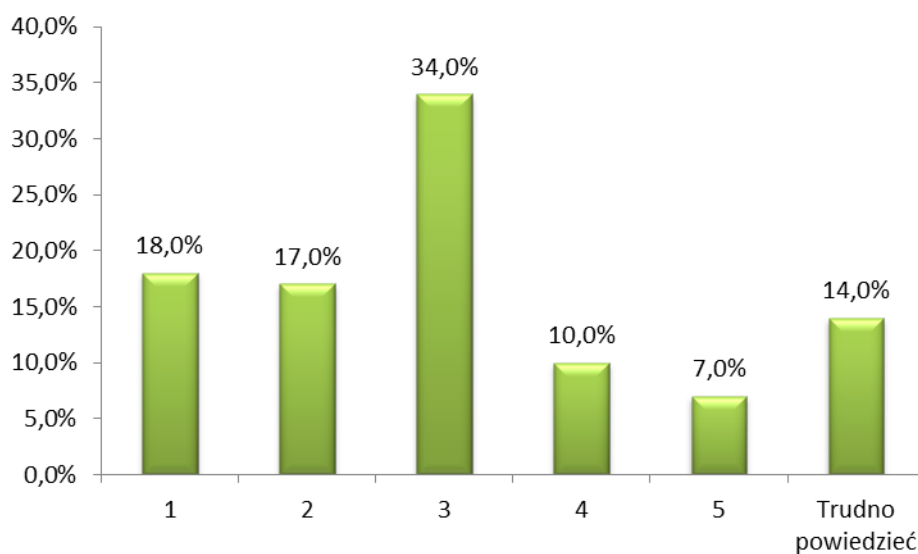
Podczas badania CATI pytano również przedsiębiorców społecznych o to, w jakim stopniu ich potrzeby są zaspokojone przez toruńską administrację lokalną. Pytano o następujące obszary:

- a. potrzeba wsparcia finansowego;
- b. potrzeba wsparcia szkoleniowego;
- c. potrzeba wsparcia doradczego;
- d. potrzeba wsparcia informacyjnego;
- e. potrzeba wsparcia promocyjnego;
- f. potrzeba wsparcia lokalowego i sprzętowego;
- g. potrzeba wsparcia kadrowego;
- h. potrzeba rozwoju przedsiębiorczości w podmiotach ekonomii społecznej.

Wyniki zawierają rysunki 26a-h.

Rysunek 26. Stopień zaspokojenia poszczególnych potrzeby podmiotów ekonomii społecznej przez administrację lokalną Torunia (od 1 – bardzo słabo do 5 – bardzo dobrze)

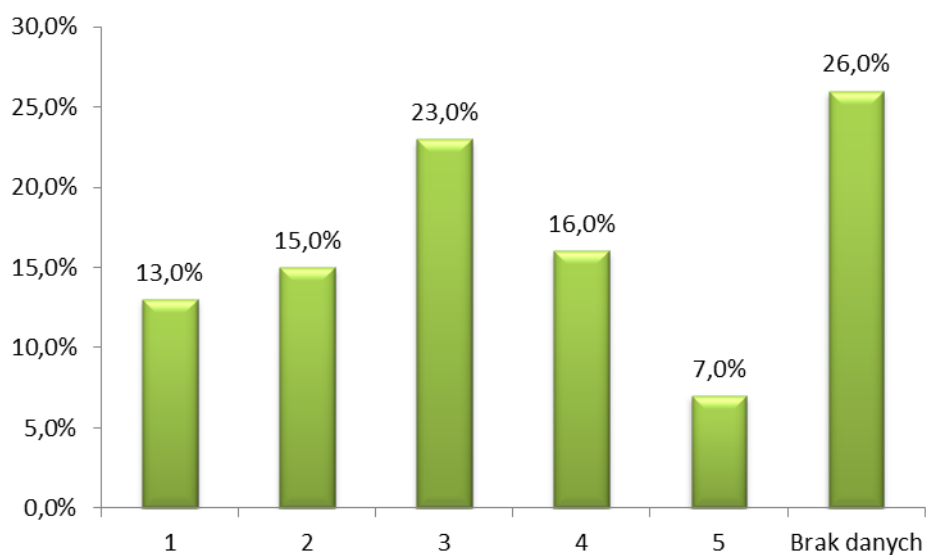
a. potrzeba wsparcia finansowego

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

W przypadku tego obszaru dominuje ocena „3”, czyli „średnio” („ani dobrze, ani źle”) – 34%.

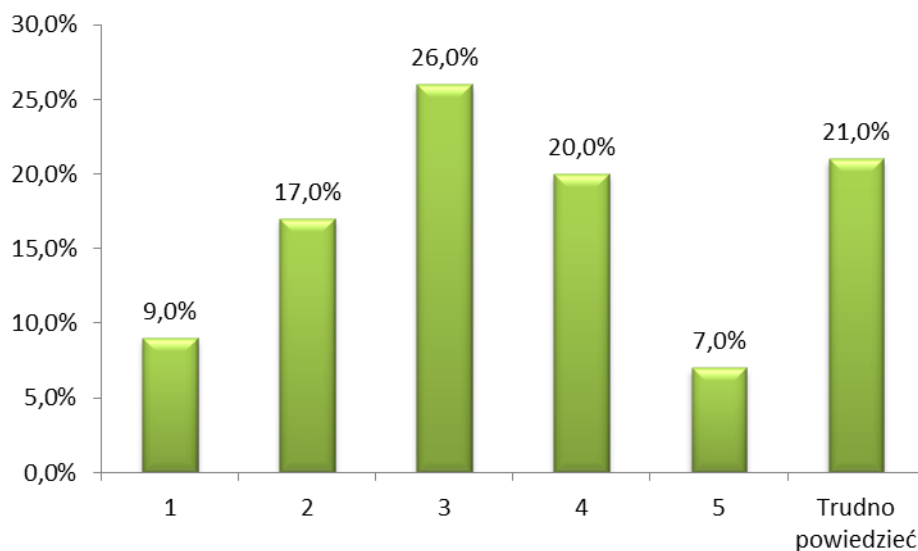
b. potrzeba wsparcia szkoleniowego

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Jeśli chodzi o potrzebę wsparcia szkoleniowego podmiotów ekonomii społecznej, to dominuje odpowiedź „trudno powiedzieć” – 26%.

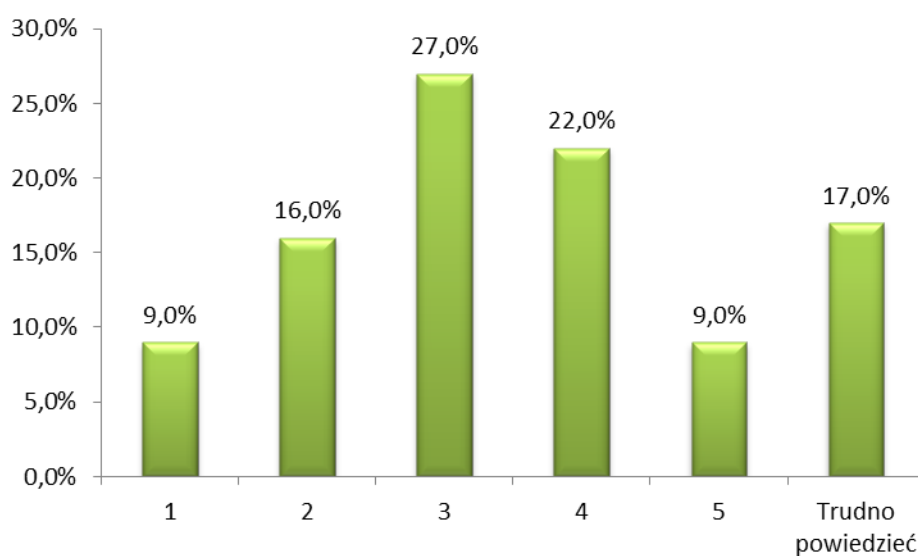
c. potrzeba wsparcia doradczego

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Jeśli chodzi o potrzebę wsparcia doradczego, to dominuje ocena „3” („ani dobrze, ani źle”).

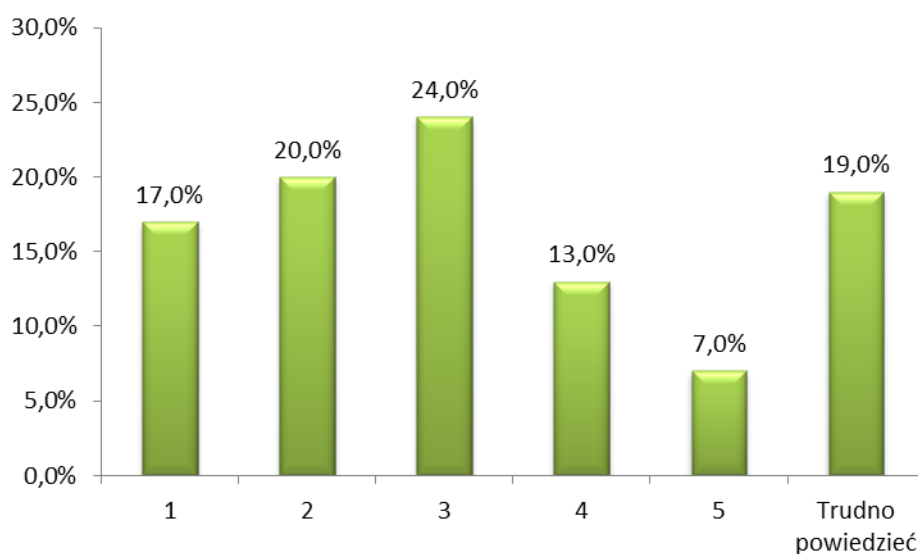
d. potrzeba wsparcia informacyjnego

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Podmioty ekonomii społecznej w większości (27%) oceniają stopień zaspokojenia potrzeby wsparcia informacyjnego przez administrację lokalną na „3”, czyli „średnio”.

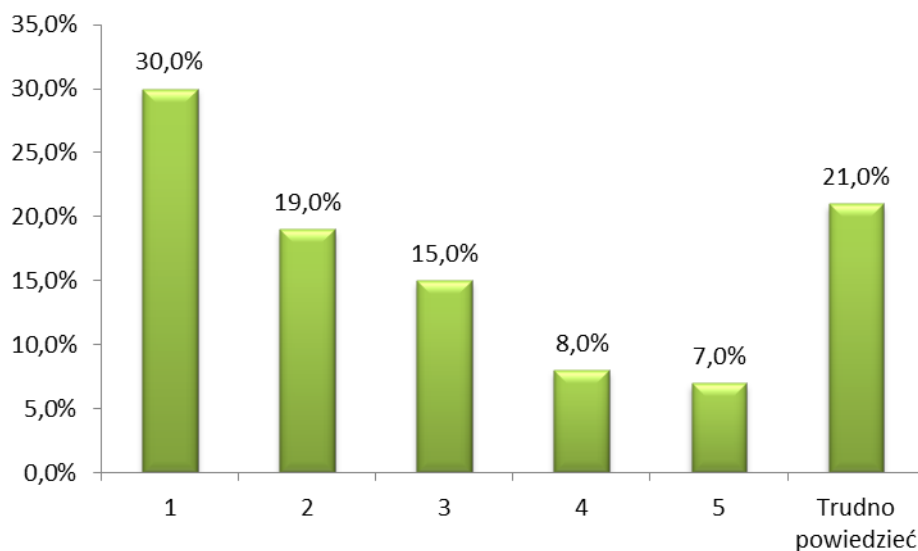
e. potrzeba wsparcia promocyjnego

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Podmioty ekonomii społecznej w większości (27%) oceniają stopień zaspokojenia potrzeby wsparcia promocyjnego przez administrację lokalną również na „3”.

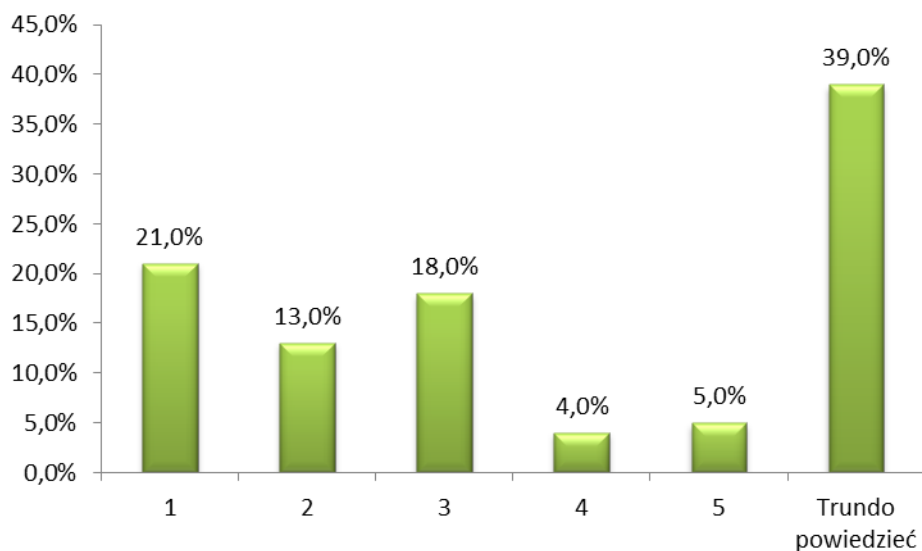
f. potrzeba wsparcia lokalowego i sprzętowego

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Większość podmiotów ekonomii społecznej (30%) ocenia stopień zaspokojenia potrzeby wsparcia lokalowego i sprzętowego przez administrację lokalną na „1”, czyli „bardzo źle”. Potwierdzają to również wyniki badania jakościowego. Jego uczestnicy wskazywali na trudności lokalowe jako na jedną z głównych trudności w rozwoju ekonomii społecznej w Toruniu.

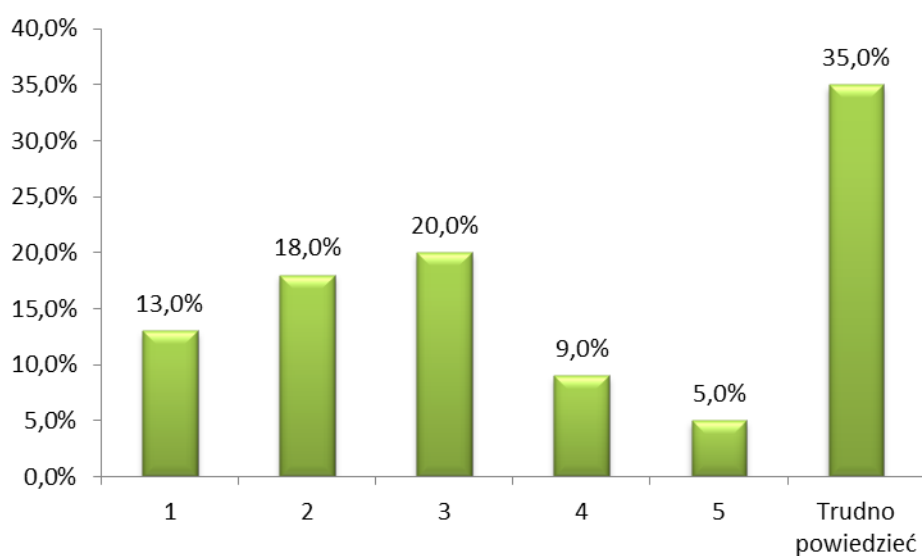
g. potrzeba wsparcia kadrowego

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Większość respondentów CATI nie ma zdania na temat stopnia zaspokojenia przez administrację lokalną potrzeby wsparcia kadrowego – 39%.

h. potrzeba rozwoju przedsiębiorczości w podmiotach ekonomii społecznej

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

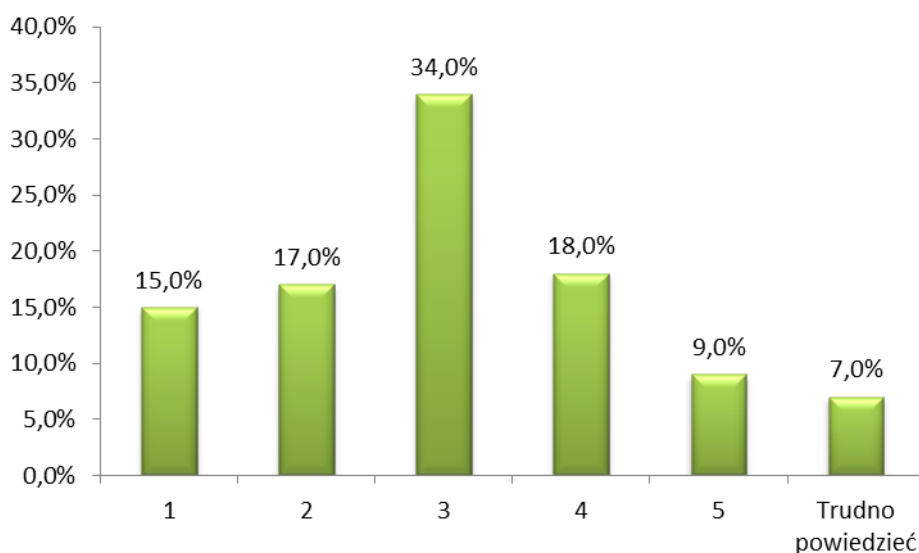
Większość respondentów CATI nie ma zdania na temat stopnia zaspokojenia przez administrację lokalną potrzeby rozwoju przedsiębiorczości w podmiotach ekonomii społecznej – 35%. Jest to ciekawe z tego powodu, że ten obszar jest kluczowy dla rozwoju ekonomii społecznej.

Jest interesujące, że przedstawiciele administracji lokalnej biorący udział w badaniu jakościowym nie potrafili skonkretyzować oczekiwań, które mieliby względem toruńskich przedsiębiorstw społecznych. Jak się wydaje, wynika to z ich niewielkiej wiedzy o tym sektorze oraz z niewielkiego zainteresowania jego działalnością.

3.6. Poziom rozeznania pracowników administracji lokalnej w ofercie podmiotów ekonomii społecznej

Przedsiębiorców społecznych w badaniu ankietowym pytano o to, czy – ich zdaniem – administracja lokalna posiada wiedzę na temat oferty ich podmiotu. Odpowiedzi przedstawia rysunek 27.

Rysunek 27. Wiedza administracji lokalnej Torunia nt. oferty danego podmiotu ekonomii społecznej (od 1 – bardzo słabo do 5 – bardzo dobrze)

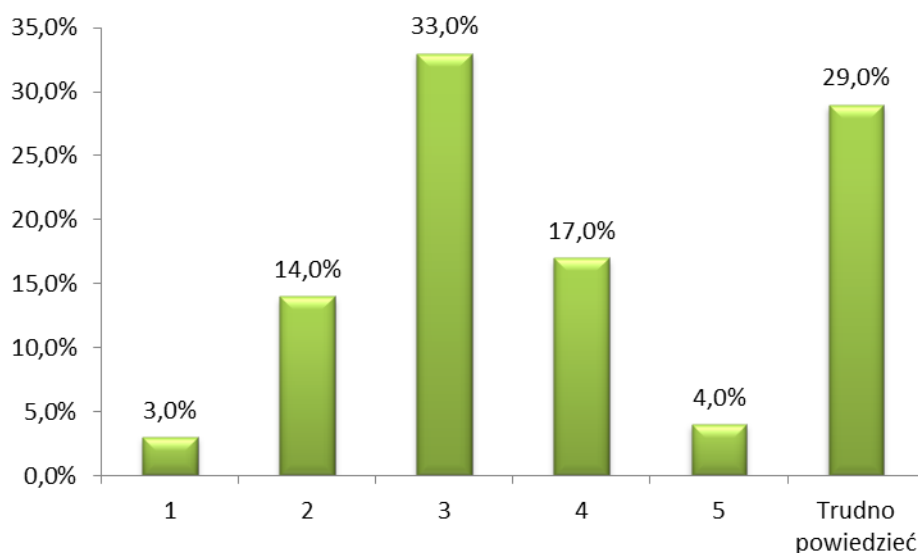

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Większość respondentów wskazała na odpowiedź „3” („średnio”) – 34%.

W trakcie badania CATI pytano przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej o ich ocenę wiedzy urzędników na temat aktualnej oferty wszystkich toruńskich przedsiębiorstw społecznych. Wyniki zawiera rysunek 28.

Rysunek 28. Wiedza urzędników nt. aktualnej oferty rynkowej podmiotów ekonomii społecznej w opinii przedsiębiorców społecznych (od 1 – bardzo słabo do 5 – bardzo dobrze)

źródło: opracowanie własne, badanie CATI organizacji pozarządowych, CRSG 2012, n=100

Jak widać, dominuje ocena średnia (33%). Niewiele mniej wskazań padło na odpowiedź „trudno powiedzieć” (29%).

Z kolei respondenci badania jakościowego reprezentujący środowisko przedsiębiorców społecznych bardzo krytycznie oceniali wiedzę administracji na temat oferty produktowej i usługowej toruńskich podmiotów ekonomii społecznej. Wskazywali również na to, że nie widzą zainteresowania tą ofertą ze strony administracji. Jednak wynika to po prostu z ich niewiedzy o toruńskim sektorze przedsiębiorczości społecznej, a nie z jako takiego braku zainteresowania. Jedna z respondentek mówi:

Myślę, że to nie tyle nie są nią zainteresowani. Bo zainteresowani to może by i byli, gdyby ją znali. A tak naprawdę nie znają.

Badanie jakościowe potwierdziło tezę o słabej orientacji administracji lokalnej o ofercie podmiotów ekonomii społecznej. Również dotychczas opracowane narzędzia promocji produktów i usług będących w ofercie toruńskich podmiotów ekonomii społecznej – portal ekonomicznezakupy.pl i folder „Katalog produktów ekonomii społecznej w województwie kujawsko-pomorskim” – nie są znane administracji, bądź są znane w zbyt małym stopniu.

Nie należy jednak winy doszukiwać się tylko i wyłącznie po stronie urzędników. Problem leży również w tym, że same podmioty ekonomii społecznej w nie dość dużym stopniu – zdaniem administracji – troszczą się o promocję swojej oferty.

Również zdaniem samych przedstawicieli przedsiębiorców społecznych, podmiotom tym – ujmując problem generalnie – brakuje kompetencji w obszarze PR i marketingu. Jeden z respondentów wywiadu indywidualnego mówi:

Bo jedyna szansa jest taka, ażeby używać tych samych narzędzi, których używa podmiot prywatny. Tak żeby móc gdzieś tam konkurować. Niestety, trzeba tą samą bronią walczyć, a potęgą reklamy jest, wiadomo, ogromna.

Pracownicy administracji skłonni byli zwracać uwagę na jeszcze jeden problem, który jest istotny. Mianowicie podmioty ekonomii społecznej – co również jest istotną barierą w procesie ich ekonomizacji – w małym stopniu interesują się tym, by odpowiedzieć na realne potrzeby rynku. Skupiają się głównie na realizacji własnych zainteresowań. Jeden z urzędników komentuje:

Często osoby, które chcą prowadzić podmiot ekonomii społecznej, poza fascynacją i zapalem, żeby realizować jakieś tam cele społeczne dzięki temu, czy na te cele też pozyskiwać środki z działalności – poza fascynacją, no, nic więcej, że tak powiem, nie reprezentują sobą. Ponieważ brak im przygotowania, tak jak mówiłem. Już nie mówię o prawnym czy księgowym, ale nawet marketingowym. Nie wiedzą nawet podstawowych rzeczy – jak wypromować siebie. No, a jednak do klienta się nie trafi, jeżeli się nie zbuduje oferty. Podstawowa rzecz to trzeba zbudować ofertę: co chce się sprzedawać i jak to ma wyglądać.

Mimo zasadniczej niewiedzy administracji lokalnej o ofercie toruńskich podmiotów ekonomii społecznej, badanie jakościowe pozwoliło na wskazanie obszarów usług i produktów, których zakupem byłaby ona zainteresowana.

Pierwszym z nich są usługi pocztowe. Agendy samorządowe prowadzą tak ogromną korespondencję, że – wedle deklaracji ich samych – przydałaby się im pomoc np. w jej dostarczeniu. Wykazywano również zapotrzebowanie na produkty biurowe, takie jak np. teczki, które są nieustannie potrzebne w codziennym funkcjonowaniu instytucji samorządowych. Respondenci ze strony administracji publicznej wskazywali również, że potrzebna byłaby szeroka oferta usług dotycząca obszaru pomocy społecznej. Wskazywali na:

- usługi transportowe (np. przewóz osób niepełnosprawnych);
- usługi opiekuńcze (opieka nad dziećmi, chorymi, osobami starszymi itp.);
- usługi pralnicze (np. dla domów opieki społecznej);
- usługi gastronomiczne (np. dla domów opieki społecznej);
- działania z obszaru rewitalizacji społecznej.

Ponadto, respondenci-urzędnicy wskazali jeszcze na kilka innych obszarów usług, których zakupem byłoby zainteresowani:

- catering;
- sprzątanie;
- pielęgnacja terenów zielonych;
- usługi remontowe.

Należy zauważyć, że toruńskie podmioty ekonomii społecznej odpowiadają na niewiele z wyżej artykułowanych potrzeb deklarowanych przez administrację publiczną: catering, usługi opiekuńcze w obszarze pomocy społecznej (opieka nad dziećmi i bezdomnymi kobietami realizowane przez Caritas), sprzątanie, pielęgnacja terenów zielonych i rewitalizacja społeczna.

Natomiast respondenci reprezentujący podmioty ekonomii społecznej wskazali jeszcze na dwie istotne nisze, które mogłyby znaleźć się w przestrzeni zainteresowania toruńskiej przedsiębiorczości społecznej. Pierwszą z nich jest turystyka i związane z nią tworzenie oraz sprzedaż produktów charakterystycznych, które mogłyby cieszyć się zainteresowaniem przyjezdnych. Jeden z respondentów mówi:

Nie wiem, mamy ulicę Szewską, Piekarską, dużo jest tych ulic „tematycznych” i tylko dać tylko przyzwolenie jakiejś organizacji: pójście na tę ulicę, dostaniecie tu lokal pod warunkiem że wystawicie tu produkt tematyczny związany z tym miejscem. I to się wszystkim opłaca, bo ci ludzie wiedzą, że ten produkt się sprzeda na tej ulicy, bo przyjdzie – nie wiem – utkać sobie coś tam, bo kiedyś tu była np. ulica Sukiennicza i tkactwo. I jeszcze można by przy okazji sprzedać dużo wytworów już nie związanych. Ale takiego myślenia całościowego – wydaje mi się – brakuje. [...] Ja widzę ogromny potencjał w tej turystyce.

Drugi obszar, który mógłby być zagospodarowany przez przedsiębiorców społecznych, to poradnictwo obywatelskie i prawne:

Na pewno obszar związany z poradnictwem obywatelskim i prawnym. [...] To jest coś, czego nie ma praktycznie. [...] Natomiast nie ma takich elementów, które dotyczyłyby nawet dostępu do dobrej jakości informacji i porady prawnej. [...] No, informacje prawne to jeszcze, ale poradnictwo – to nie.

4. Wnioski z badania

Tabela 6. Wnioski z badania w podziale na obszary badawcze

Obszar tematyczny, którego dotyczy wniosek	
I.p.	wniosek
Wnioski dotyczące kondycji przedsiębiorczości społecznej w Toruniu	
1.	Według zebranych w trakcie badania danych (stan na dzień 15.04.2012 r.) w Toruniu istnieją: • 985 organizacji pozarządowych (wg danych GUS na koniec 2011 r. – 184 fundacje i 701 stowarzyszeń i organizacji społecznych); • 83 spółdzielnie (wg danych GUS na koniec 2011 r. – 96 spółdzielni); • 1 spółdzielnia socjalna „Współpraca”; • 1 centrum integracji społecznej (CISTOR); • 1 towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych; • 4 warsztaty terapii zajęciowej.
2.	W Toruniu nie funkcjonują zakłady aktywności zawodowej. Brak jednolitych danych na temat liczby spółek z o.o. non for profit (na pewno taką spółką jest Kujawsko-Pomorski Fundusz Pożyczkowy oraz CISTOR Przedsiębiorstwo Społeczne). Istniejąca spółdzielnia socjalna „Współpraca” została zarejestrowana, ale nie prowadzi obecnie żadnej działalności.
3.	Miasto Toruń jest miejscem, w którym ekonomia społeczna jest stosunkowo słabo rozwinięta. Podstawową formą podmiotu ekonomii społecznej jest organizacja pozarządowa (stowarzyszenie lub fundacja), ale większość tego typu podmiotów nie prowadzi działalności gospodarczej lub odpłatnej statutowej. Natomiast podmioty ekonomii społecznej rozumiane jako podmioty prowadzące działalność gospodarczą i reinwestujące zyski w realizację celów o charakterze społecznym są w zdecydowanej mniejszości.
4.	W Toruniu realizowanych jest/było kilka projektów dotyczących wsparcia ekonomii społecznej: • Pomorska Fundacja Rozwoju, Kultury i Sztuki (projekt "Regionalne Centrum Ekonomii Społecznej"); • Toruńskie Stowarzyszenie Ekologiczne Tilia i Europejskie Centrum Współpracy Młodzieży (projekt „Promocja ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej”);

	- Fundacja Gospodarcza "Pro Europa" (projekt "Latająca Akademia Przedsiębiorczości Społecznej"); - CISTOR Stowarzyszenie Partnerstwo Społeczne (zakończone projekty "Ośrodek Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej" i "Centrum Wsparcia Ekonomii Społecznej"); - Stowarzyszenie Kujawsko-Pomorski Ośrodek Wsparcia Inicjatyw Pozarządowych TŁOK (projekt "Ośrodek Wsparcia Inicjatyw Ekonomii Społecznej").
5.	Toruńskie organizacje pozarządowe w bardzo ograniczonym stopniu wykorzystują swój potencjał do pozyskiwania środków na działalność statutową ze świadczenia odpłatnej działalności pożytku publicznego i/lub działalności gospodarczej. Uczestniczący w badaniu przedstawiciele organizacji pozarządowych podkreślali, że wiele organizacji obawia się włączania w obszar swojej działalności aspektów ekonomicznych.
6.	Nie wszyscy uczestniczący w badaniu przedstawiciele samorządu lokalnego i organizacji pozarządowych identyfikowali jednoznacznie obszar ekonomii społecznej i jego rynkową specyfikę. Bardzo często obszar ekonomii społecznej mylnie utożsamiany jest z szeroko rozumianym obszarem działalności organizacji pozarządowych.
Wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	
7.	Większość badanych podmiotów ekonomii społecznej (88% - CATI) współpracowała z różnymi jednostkami administracji publicznej w Toruniu. Analizując stopień współpracy wśród badanych podmiotów z uwagi na obszar działania najwięcej z nich działa w obszarze ekologii i sportu. Należy jednak zauważyć, że większość z tych przedsiębiorstw jest podmiotami ekonomii społecznej w takim sensie, w jakim określa je PO KL. Dlatego wśród tych wszystkich badanych podmiotów tylko niektóre z nich można w pełni określić mianem przedsiębiorstw społecznych – tzn. takich, które realizując cele społeczne prowadzą jednocześnie działalność gospodarczą, która umożliwia realizację tych celów.
8.	Wedle opinii respondentów badania jakościowego, współpraca z administracją lokalną najczęściej inicjowana jest przez podmioty ekonomii społecznej. Wynika to z tego, że administracja publiczna ma stosunkowo niewielką wiedzę na temat oferty przedsiębiorstw społecznych i – szerzej – organizacji pozarządowych.
9.	Przeważająca większość podmiotów ekonomii społecznej w Toruniu współpracuje z administracją lokalną. Jedynie 12% wszystkich badanych podmiotów nie nawiązuje takiej współpracy. Najwięcej podmiotów, które nie współpracują z administracją lokalną działa w obszarze ochrony środowiska. Z tych podmiotów, które można zakwalifikować jako przedsiębiorstwa

	społeczne bądź zbliżone do tej formy aktywności (podmioty prowadzące działalność gospodarczą lub statutową odpłatną), 11,1% nie współpracuje z administracją lokalną.
10.	Jedynie 26,1% podmiotów ekonomii społecznej biorących udział w badaniu deklaruje, że podejmuje wspólne inicjatywy z samorządem – zdecydowanie dominują relacje o biórczym i roszczeniowym charakterze. Tylko ¼ z badanych podmiotów angażuje się w konsultacje społeczne.
11.	Podmioty, które nie współpracują z administracją lokalną jako powód tej sytuacji podają najczęściej brak potrzeby takiej współpracy.
12.	Najczęstszą formą współpracy toruńskich podmiotów ekonomii społecznej z administracją publiczną jest udział w konkursie dotacyjnym bądź konkursie ofert. Natomiast tylko 10,2% badanych najbardziej aktywnych toruńskich podmiotów bierze udział w przetargach. Taka statystyka wskazuje na to, że toruńskie podmioty ekonomii społecznej jeszcze w stosunkowo nikłym stopniu nastawione są na działania rynkowe. Zorientowane są głównie na pozyskiwanie środków na działalność statutową z samorządu. Dlatego też częsty wśród nich jest syndrom tzw. „grantozy”: domagają się coraz większych kwot na dotacje, ale nie poszukują dodatkowych środków na funkcjonowanie w działalności gospodarczej czy funduszach zewnętrznych. Jak zauważają uczestnicy badania, tak niski procent udziału podmiotów w przetargach może być determinowany jeszcze przez dwa inne istotne czynniki: 1) niewiele agend administracji publicznej zawiera w przetargach klauzule społeczne, które zwiększają szanse podmiotów ekonomii społecznej; 2) niewiele podmiotów ekonomii społecznej jest w stanie sprostać wymogom określonym w przetargach. Warto zauważyć, że sama realizacja przez podmioty projektów finansowanych nie przyczynia się do ich rozwoju ekonomicznego i infrastrukturalnego – nie pozwala na wygenerowanie zysku i jego reinwestycję w rozwój organizacji.
13.	Uczestnicy w badaniu jakościowym przedstawiciele administracji lokalnej, którzy nie stosowali klauzul społecznych nie potrafili powiedzieć, dlaczego tego nie robią.
14.	Przedsiębiorcy społeczni podczas wywiadów grupowych podkreślali, że nie zawsze są w stanie konkurować cenowo z dużymi firmami rynkowymi. Wynika to, przede wszystkim, z samej specyfiki tych podmiotów, nie posiadania rezerw finansowych, braku zaplecza infrastrukturalnego i sprzętowego oraz tego, że często kryterium rozstrzygającym przy przetargach jest cena.
15.	Podmioty w badaniu ilościowym oceniły współpracę z administracją lokalną Torunia najczęściej dobrze (34,1%) i średnio (23,9%) lub bardzo dobrze (23,9%). Natomiast respondenci badania jakościowego byli bardziej powściągliwi, co najwyżej oceniając dotychczasową współpracę jako dobrą lub przeciętną. Pojawiały się również głosy bardzo krytyczne, bardzo negatywnie oceniające współpracę z administracją. Skarżono się na brak

	partnerskiego traktowania oraz próby pomniejszania udziału podmiotów ekonomii społecznej przez administrację podczas wspólnie realizowanych działań (ten ostatni zarzut dotyczy wspólnych działań z obszaru kultury).
16.	Podmioty ekonomii społecznej biorące udział w badaniu jakościowym prawie w ogóle nie różnicowały jakości współpracy z poszczególnymi agendami administracji publicznej. Zdaniem respondentów reprezentujących podmioty ekonomii społecznej, jakość współpracy poprawia się, gdy w strukturze danej instytucji istnieje wydzielona jednostka odpowiadająca za kontakt z organizacjami pozarządowymi i podmiotami ekonomii społecznej (jak w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Kujawsko-Pomorskiego).
17.	Żaden z respondentów nie był w stanie wskazać takiego przykładu kooperacji między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu, który mógłby być dobrą praktyką. Zdecydowanie łatwiej poszukiwać przykładów dobrych praktyk w regionie.
18.	Niewiele organizacji pozarządowych (w tym: podmiotów ekonomii społecznej) bierze udział w konsultacjach aktów prawnych i strategii dotyczących toruńskiego trzeciego sektora (28,4%). Uczestniczący w badaniu jakościowym przedstawiciele podmiotów ekonomii społecznej wskazywali, że istotna dla rozwoju ekonomii społecznej strategia lokalowa nie była konsultowana ze środowiskiem organizacji pozarządowych, co osłabia zaufanie NGO do administracji lokalnej. Przedstawiciele przedsiębiorstw społecznych wskazywali na to, że w konsultacjach ze strony administracji lokalnej stosowane są metody pasywne, np. zamieszczenie na stronie.
19.	W samorządowych dokumentach strategicznych ekonomia społeczna nie występuje wcale, bądź występuje jedynie w jednostkowym ujęciu: jako narzędzie rozwiązywania problemu wykluczenia społecznego mieszkańców. Zaświadcza to o małej świadomości administracji lokalnej korzyści i perspektyw, jakie roztacza przedsiębiorczość społeczna. Nie dostrzega się innych możliwości, jakie tkwią w ekonomii społecznej.
20.	Toruńskie podmioty ekonomii społecznej – rozpatrując zagadnienie ilościowo - są w małym stopniu partnerami toruńskiego samorządu przy realizacji zadań publicznych (26,1% badanych). Wynika to z małej współpracy pomiędzy tymi dwoma typami podmiotów i związanego z tym braku wzajemnej wiedzy o ofercie i potrzebach.
Wnioski dotyczące poziomu wzajemnego zaufania pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	
21.	Najczęściej poziom swój poziom zaufania do administracji lokalnej podmioty ekonomii społecznej kwalifikują jako średni bądź dobry. Takie uśrednione oceny w gruncie rzeczy niewiele mówią o rzeczywistym poziomie wzajemnego zaufania. Są raczej ostrożnymi ocenami wynikającymi z tego, że

	współpraca jest mało intensywna i w związku z tym niewiele wiadomo o wzajemnych nastawieniach tych dwóch grup.
22.	Na zaufanie podmiotów ekonomii społecznej do administracji publicznej – zdaniem przedsiębiorców społecznych - negatywnie wpływa nadmierna biurokracja, słaby przepływ informacji (i ich niejasność), archaiczne procedury i brak elastyczności oraz ograniczone kompetencje urzędników. Część z tych czynników – szczególnie te dotyczące formalnej strony kontaktów – wynikają z tego, że podmioty ekonomii społecznej i urzędnicy funkcjonują w „odrębnych światach” – środowiskach różniących się uwarunkowaniami formalno-prawnymi. Ich nieznajomość sprzyja wzajemnym oskarżeniom i wspomnianemu pogłębianiu nieufności.
23.	Czynniki wpływające negatywnie na zaufanie administracji lokalnej Miasta Torunia do podmiotów ekonomii społecznej to (w opinii przedsiębiorców społecznych), przede wszystkim, niesolidność podmiotów ekonomii społecznej w realizacji zadań. Wydaje się to świadczyć o krytycznej ocenie stopnia profesjonalizmu własnego sektora. Inne istotne czynniki to brakiem komunikacji i niewiedzą administracji lokalnej o organizacjach.
24.	Jedną z najważniejszych barier mentalnych w rozwoju ekonomii społecznej w Toruniu jest to, że dla wielu – zarówno dla trzeciego sektora i administracji – wciąż czymś nieakceptowalnym jest łączenie działalności społecznej z ekonomiczną. Jest to często postrzegane jako zdrada „etosu społecznikowskiego”, zgodnie z którym aktywność <i>pro publico bono</i> powinna zawsze mieć charakter darmowy. Badane organizacje wsparcia ekonomii społecznej i trzeciego sektora wskazywały na to, że jest to istotny powód, dla którego trudno przekonać organizacje pozarządowe - zarówno te istniejące od dłuższego czasu, jak i nowe - do ekonomizacji przynajmniej części swoich działań.
25.	Przedstawiciele administracji publicznej skłonni byli traktować podmioty ekonomii społecznej jako profesjonalistów, którzy próbują znaleźć swoje miejsce na rynku pracy. Można jednak mieć uzasadnione wątpliwości dotyczące szczerości tej oceny. Wynikają one z tego, że wiedza o podmiotach ekonomii społecznej jest u przedstawicieli administracji lokalnej dość skromna, stąd ferowane wyroki mogą być świadectwem ostrożnej „dyplomacji”. Można też przypuszczać, że niektórzy przedstawiciele administracji uogólniali swoje jednostkowe, pozytywne doświadczenia z podmiotami ekonomii społecznej na całą tę grupę.
26.	Istotnym czynnikiem – obok jakości usługi/produktu - który wpływa na postrzeganie danego podmiotu ekonomii społecznej przed administrację lokalną jako profesjonalnego lub nie jest jego rzetelność w kwestiach formalnych (dotrzymanie terminów, znajomość ścieżki urzędowej itp.).
27.	Przedstawiciele podmiotów ekonomii społecznej wskazywali na to, że różne podmioty prezentują różny poziom profesjonalizmu. Uczestnicy badania

	jakościowego oceniali je pod tym kątem dobrze, to jednak wskazywali, że zdarzają się podmioty, którym wiele brakuje pod tym względem.
28.	Względnie silny – przede wszystkim wśród przedstawicieli administracji - jest trend, by identyfikować ekonomię społeczną ze spółdzielczością socjalną i, w konsekwencji, kojarzyć ją z grupami dotkniętymi wykluczeniem społecznym. Jest to czynnik ograniczający zaufanie do idei przedsiębiorczości społecznej oraz stygmatyzując ją jako aktywność gospodarczą prowadzoną tylko przez osoby wykluczone społecznie, głównie w obszarze prac prostych
Wnioski dotyczące wzajemnych oczekiwań podmiotów ekonomii społecznej i administracji lokalnej w Toruniu odnośnie wzajemnej współpracy	
29.	W Toruniu administrację lokalną cechuje niski poziom wiedzy nie tylko o funkcjonujących w tym mieście podmiotach ekonomii społecznej, ale na temat ekonomii społecznej w ogóle. Znamienne jest to, że podczas badania jakościowego mała część pytaných urzędników potrafiła wyeksplikować to, czym jest ekonomia społeczna. Znakomita większość nie rozróżniała w ogóle pomiędzy przedsiębiorstwem społecznym a organizacją pozarządową. W takiej sytuacji również stopień rozeznania w potrzebach drugiej strony musi być niski.
30.	Większość podmiotów ekonomii społecznej (80%) wskazywała na to, że oczekują od samorządu głównie wsparcia finansowe. Również te podmioty, które prowadzą działalność gospodarczą – a więc w największym stopniu spełniające model przedsiębiorstwa społecznego jako organizacji funkcjonującej na komercyjnym rynku - deklarowały „wsparcie finansowe” jako pierwszorzędną potrzebę. Można to odczytywać jako sygnał słabej kondycji ekonomicznej toruńskich podmiotów ekonomii społecznej. Zaświadcza to o tym, że – właśnie jak na podmioty mające funkcjonować na zasadach rynkowych – wciąż w małym (zbyt małym) stopniu są zekonomizowane. Innymi słowy, toruńskie przedsiębiorstwa społeczne myślą o sobie raczej jak o „normalnych” organizacjach pozarządowych, które w Polsce nazbyt często dotknięte są chorobą „grantozy” – uzależnienia bieżącej działalności od posiadania środków publicznych.
31.	Drugą z kolei najmocniej sygnalizowaną przez podmioty ekonomii społecznej potrzebą jest wsparcie lokalowe i sprzętowe. Rzeczywiście, niemożliwym jest, by w Toruniu dokonywał się – rozpatrując problem niezależnie od wszystkich innych czynników – intensywny rozkwit przedsiębiorczości społecznej, jeśli podmioty nie będą miały dostępu do atrakcyjnych przestrzeni lokalowych. Obecne reguły udostępniania lokali w pierwszej kolejności preferują najemców będących przedsiębiorcami prywatnymi. Jak wynika z informacji przekazanych przez przedstawicieli organizacji pozarządowych, podmioty ekonomii społecznej otrzymują ofertę lokali jako ostatni. Poza tym, pozostawia ona wiele do życzenia: często są to przestrzenie zniszczone, wymagające

	poważnych remontów, oddalone od atrakcyjnego centrum miasta (w którym np. poruszają się turyści będący potencjalnymi odbiorcami towarów i usług) itp.
32.	Przedstawiciele administracji lokalnej Torunia nie potrafili wyeksplikować precyzyjnie swoich oczekiwań względem podmiotów ekonomii społecznej (choć wskazali na produkty i usługi, których zakupieniem od przedsiębiorstw społecznych byłiby zainteresowani).
33.	Przedstawiciele administracji samorządowej w ograniczonym stopniu dostrzegają korzyści związane z aspektem zatrudnieniowym przedsiębiorczości społecznej. Sektor ekonomii społecznej może być miejscem pracy dla wielu grup, które obecnie borykają się z trudnościami na rynku pracy. Jak wynika z diagnozy rynku pracy Torunia w szczególności dotyczy to osób bezrobotnych.
34.	Jak wynika z badania jakościowego, podmioty ekonomii społecznej nie są zorientowane w potrzebach administracji publicznej, które mogłyby być przez nie zaspokojone. Zdaje się to wynikać przede wszystkim z klientelistycznego i biorczego stanowiska, jakie zajmują one względem samorządu.
35.	Elementy współpracy administracji lokalnej z podmiotami ekonomii społecznej wymagające poprawy, to – zdaniem tych ostatnich – zwiększenie kwot na dofinansowanie i łatwiejszy dostęp do lokali.
36.	Podmioty ekonomii społecznej w ograniczonym stopniu postrzegają samorząd jako partnera czy gwaranta pierwszego zlecenia, które jest przepustką do zleceń rynkowych. Dominującą postawą jest „grantoza” – żądanie coraz większych ilości funduszy na działalność. Trudno więc mówić o tym, by samorząd był postrzegany przez te podmioty jako partner. Same podmioty – przyjmując postawę klientyzmu – nie widzą w sobie partnera.
Wnioski dotyczące przyczyn trudności we współpracy pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	
37.	Wedle przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej (badanych CATI) największe przyczyny trudności we współpracy z administracją lokalną to brak wystarczających środków finansowych przekazywanych przez administrację (objaw „grantozy”) i niejasne procedury. Jednocześnie, z badania jakościowego wynika, że polityka wydatkowania środków jest nakierowana na zaspokajanie potrzeb finansowych jak największej ilości podmiotów, co często może prowadzić do pogłębienia niedofinansowania działań.
38.	Zdaniem respondentów badania jakościowego – trudności we współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną dotyczą, przede wszystkim, kwestii komunikacyjnych. Ten problem ma kilka wymiarów, m.in.:

	• protekcyjny stosunek administracji do przedsiębiorców społecznych; • brak otwartości na dialog z podmiotami ekonomii społecznej ze strony administracji lokalnej; • brak czytelnych procedur urzędowych dotyczących kontaktu z podmiotami ekonomii społecznej.
39.	Respondenci badania jakościowego przyczyn trudności upatrywali również jeszcze w niskiej wiedzy administracji lokalnej czym jest przedsiębiorczość i nieufności samorządu do łączenia działalności społecznej z ekonomiczną i o centralizacji decyzji na poziomie samorządu.
40.	Respondenci badania CATI – podmioty ekonomii społecznej - wskazywali na następujące dodatkowe obszary działań, które mogłaby podjąć administracja lokalna, by polepszyć współpracę: • uprościć procedury i przepisy związane ze współpracą z podmiotami ekonomii społecznej; • zwiększyć dostępność lokali dla przedsiębiorstw społecznych; • udzielać większego wsparcia merytorycznego przedsiębiorstwom społecznym; • bardziej pomagać w promocji przedsiębiorstwom społecznym; • udzielać większego wsparcia finansowego przedsiębiorstwom społecznym (w tym: uprościć procedury z tym związane); • być bardziej przychylna przedsiębiorstwom społecznym (w tym: traktować je bardziej partnersko i z większym zaufaniem); zwiększyć wiedzę o podmiotach ekonomii społecznej.
41.	Respondenci badania CATI – podmioty ekonomii społecznej - wskazywali na następujące dodatkowe obszary działań, które mogłyby one podjąć, by polepszyć współpracę z administracją lokalną: • intensywniej wymieniać informacje z administracją lokalną; • lepiej precyzować i bardziej profesjonalizować ofertę produktów/usług; • bardziej dbać o rzetelność w działaniu.
Wnioski dotyczące poziom rozeznania we wzajemnych potrzebach obu stron	
42.	Zdaniem podmiotów ekonomii społecznej biorących udział w badaniu CATI stopień rozeznania ich potrzeb przez administrację publiczną jest średni.

43.	Przedsiębiorcy społeczni w badaniu CATI pytani o to, w jakim stopniu ich potrzeby są zaspokojone przez toruńską administrację lokalną, odpowiadali następująco: - w przypadku obszarów: • potrzeba wsparcia finansowego, • potrzeba wsparcia doradczego, • potrzeba wsparcia informacyjnego, • potrzeba wsparcia promocyjnego dominowała ocena średnia („ani dobrze, ani źle”). - w przypadku obszarów: • potrzeba rozwoju przedsiębiorczości w podmiotach ekonomii społecznej, • potrzeba wsparcia kadrowego, • potrzeba wsparcia szkoleniowego dominowała ocena „trudno powiedzieć”.
44.	Jako jednoznacznie nie zaspokojałą respondenci uznali tylko jedną potrzebę: wsparcia lokalowego i sprzętowego. Potwierdzają to również wyniki badania jakościowego. Jego uczestnicy wskazywali na trudności lokalowe jako na jedną z głównych trudności w rozwoju ekonomii społecznej w Toruniu.
45.	Przedstawiciele administracji lokalnej biorący udział w badaniu jakościowym nie potrafili skonkretyzować oczekiwań, które mieliby względem toruńskich przedsiębiorstw społecznych. Jak się wydaje, wynika to z ich niewielkiej wiedzy o tym sektorze oraz z niewielkiego zainteresowania jego działalnością.
Wnioski dotyczące poziom rozeznania pracowników administracji lokalnej w ofercie podmiotów ekonomii społecznej	
46.	Administracja lokalna posiada szcątkową wiedzę dotyczącą toruńskich podmiotów ekonomii społecznej, więc nie powinno dziwić, że nie jest również zorientowana w charakterze oferty większości z nich. Dlatego przedstawiciele administracji nie potrafili wskazać obszarów usług, w których oferta toruńskich podmiotów ekonomii społecznej jest mocna lub słaba.
47.	Istotnym faktem jest to, że działalność promocyjno-marketingowa toruńskich podmiotów ekonomii społecznej jest niewielka. W efekcie, trudno mówić o czytelności i przejrzystości ich oferty. Za małą wiedzę administracji publicznej o specyfice oferowanych przez nie produktów/usług są więc odpowiedzialne również same przedsiębiorstwa społeczne.
48.	Dotychczas opracowane narzędzia promocji produktów i usług będących w ofercie toruńskich podmiotów ekonomii społecznej – portal

	ekonomicznezakupy.pl i folder „Katalog produktów ekonomii społecznej w województwie kujawsko-pomorskim” – nie są znane, bądź są znane w zbyt małym stopniu, przedstawicielom administracji publicznej. Narzędzia te były/są w zbyt małym stopniu promowane wśród potencjalnych beneficjentów, do których zalicza się również administracja lokalna.
49.	Niektórzy przedstawiciele podmiotów ekonomii społecznej kwestionowali sensowność tworzenia drukowanych katalogów zawierających ofertę tego rodzaju przedsiębiorstw. Wskazywali, że jest to zdecydowanie zbyt archaiczna forma, która powinna być całkowicie zastąpiona przez rozbudowane katalogi elektroniczne. Cyfrowe bazy są bowiem łatwiej dostępne, mogą być również dynamiczniej aktualizowane a – przy odpowiednim zaprojektowaniu – również interaktywne (na wzór portali społecznościowych). Nie należy jednak traktować tego wniosku jako argumentu za rezygnacją z tworzenia katalogów drukowanych.
50.	W domenie publicznej funkcjonuje kilka baz – zarówno drukowanych, jak i cyfrowych – katalogujących istniejące podmioty ekonomii społecznej. Z punktu widzenia potencjalnego użytkownika trudno wskazać na bazę najbardziej kompletną. Podobne działania prowadzą do rozproszenia środków publicznych, co zmniejsza racjonalność ich wydatkowania.
51.	Respondenci badania jakościowego reprezentujący toruńską administrację publiczną wskazywali na następujące obszary usług/produktów, które chętnie kupowaliby od toruńskich podmiotów ekonomii społecznej: • usługi pocztowe; • produkty biurowe (teczki itp.); • usługi transportowe w obszarze pomocy społecznej (np. przewóz osób niepełnosprawnych); • usługi opiekuńcze w obszarze pomocy społecznej (opieka nad dziećmi, chorymi, osobami starszymi itp.); • usługi pralnicze; • gastronomia dla instytucji opieki społecznej; • działania z obszaru rewitalizacji społecznej; • catering; • sprzątanie; • pielęgnacja terenów zielonych; • usługi remontowe. Należy zauważyć, że toruńskie podmioty ekonomii społecznej odpowiadają na niewiele z wyżej artykułowanych potrzeb deklarowanych przez administrację publiczną: catering, usługi opiekuńcze w obszarze pomocy społecznej (opieka nad dziećmi i bezdomnymi kobietami realizowane przez Caritas), sprzątanie, pielęgnacja terenów zielonych i rewitalizacja społeczna. Jak wynika z desk research, szczególnym miejscem do rozwoju ekonomii społecznej wydaje się sektor spożywczy (w powiązaniu przede wszystkim z wyrobem i dystrybucją produktów lokalnych i regionalnych) oraz sektor BPO (usługi outsourcingowe).

44.	Podmioty ekonomii społecznej często nie są konkurencyjne względem komercyjnych firm. Nie musi to wcale wynikać z tego, że wykonują swoje usługi mniej profesjonalnie. Istotną przyczyną jest to, że nie dysponują takim zapleczem infrastrukturalnym, kadrowym, sprzętowym i innym, jak duże firmy, w szczególności te o ugruntowanej pozycji na rynku. W efekcie, cena, którą proponują podczas przetargów organizowanych przez administrację publiczną często jest wyższa od tej proponowanej przez podmioty gospodarcze niebędące podmiotami ekonomii społecznej. Przyjmując to - jak wskazywali przedstawiciele organizacji pozarządowych - że jedynym kryterium przy wielu przetargach jest kryterium ceny, to podmioty ekonomii społecznej nie mają w przetargach szans. Przedstawiciele tych podmiotów akcentowali, że ich szanse wzrosłyby, gdyby w kryteriach przetargowych istotną rolę odgrywały zapisy dotyczące konieczności realizacji przez oferentów celów społecznie użytecznych.
52.	Obszarem rynku, w którym na chwilę obecną oferta toruńskich podmiotów ekonomii społecznej jest najsilniejsza są szkolenia. Można tu więc mówić o konkurencji między podmiotami. W pozostałych przypadkach mamy do czynienia raczej z uzupełnianiem się oferty, aniżeli konkurencją. Na chwilę obecną – rozpatrywana globalnie - oferta toruńskich podmiotów ekonomii społecznej jest uboga i ich liczba podmiotów wciąż mała.
53.	Toruńskie podmioty ekonomii społecznej wcale lub w niewielkim stopniu sondują bieżące potrzeby rynku. Wynika to z niskiego stopnia ekonomizacji ich działalności. Członkowie podmiotów ekonomii społecznej częściej nastawieni są na realizację własnych zainteresowań, natomiast potrzeby potencjalnych odbiorców są traktowane jako drugorzędne.
54.	Prezydent – oraz inni przedstawiciele administracji lokalnej – są otwarci na podjęcie ryzyka tzw. „pierwszego zlecenia” dla nowopowstałego przedsiębiorstwa społecznego. Wydaje się jednak, że brak jest między nimi komunikacji w tym zakresie, tzn. urzędnicy kierujący poszczególnymi wydziałami/biurami nie wiedzą o dobrej woli prezydenta w tym zakresie.

źródło: opracowanie własne

5. Rekomendacje

Tabela 7. Rekomendacje

l.p.	rekomendacja	Obszar wniosków do którego odnosi się rekomendacja	adresat rekomendacji
1.	Należy strukturalnie oddzielać wsparcie dla podmiotów ekonomii społecznej od wsparcia dla organizacji pozarządowych. Wynika to z tego, że większość organizacji pozarządowych w ogóle nie jest zainteresowana prowadzeniem działalności gospodarczej, ale realizacją zainteresowań swoich członków i zarządów. Te organizacje pozarządowe, które są, bądź chcą być przedsiębiorstwami społecznymi stawiają sobie cele gospodarcze i – w związku z tym – specyfika ich działalności jest inna.	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	administracja lokalna
2.	Administracja lokalna nie powinna traktować przedsiębiorstw społecznych i firm komercyjnych na takich samych zasadach w zakresie dostępności do bazy lokalowej. Z uwagi na posiadany kapitał firmy są zwykle w dużo bardziej zamożne. Względem przedsiębiorstw społecznych powinny być w tym obszarze	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	administracja lokalna

	stosowane preferencje. Warta rozważenia jest propozycja, by pewną pulę atrakcyjnych lokali oferować tylko podmiotom ekonomii społecznej (tzn. wyłączyć je z dostępu dla podmiotów czysto komercyjnych).		
3.	Administracja i przedsiębiorstwa społeczne powinny zachęcać biznes – np. w ramach związków pracodawców – do współpracy z przedsiębiorstwami społecznymi. W szczególności – do kupowania ich usług. Powinny również tłumaczyć, że - z uwagi na niszowość działania podmiotów ekonomii społecznej – przedsiębiorstwa społeczne nie stanowią dla niego zagrożenia konkurencyjnego, ale atrakcyjnego partnera, na współpracy z którym można skorzystać. Z tego względu należy również zachęcać do wymiany know-how między tymi dwoma typami podmiotów gospodarczych.	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	administracja lokalna i podmioty ekonomii społecznej
4.	Należy edukować przedstawicieli administracji lokalnej w kwestii tego, czym jest przedsiębiorczość społeczna i – w szczególności – na czym polegają korzyści zeń płynące. Przy prezentowaniu tych ostatnich, należy zwracać uwagę na to, że w podmiotach ekonomii	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu wnioski dotyczące poziomu	administracja lokalna i podmioty ekonomii społecznej

	społecznej – w odróżnieniu od firm komercyjnych – istnieją odmienne zasady dystrybucji zysku z działalności gospodarczej. Przedsiębiorcy społeczni reinwestują je w działania o społecznym charakterze. W ten sposób przedsiębiorczość społeczna pełni nie tylko funkcję ekonomiczną (generowania zysków), ale również społeczną (w szerokim sensie – w zależności od specyfiki działalności danego przedsiębiorstwa społecznego), będącą odpowiedzią na istotne problemy społeczne. Zdecydowana większość firm komercyjnych – poza nielicznymi przykładami przedsiębiorstw prowadzących działalność CSR (<i>corporate social responsibility</i>) – w ogóle nie jest tym zainteresowana.	wzajemnego zaufania pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu wnioski dotyczące wzajemnych oczekiwań podmiotów ekonomii społecznej i administracji lokalnej w Toruniu odnośnie wzajemnej współpracy wnioski dotyczące przyczyn trudności we współpracy pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	
	Należy zwracać uwagę administracji również na to, że aktywizacja ekonomiczna jednego przedsiębiorstwa społecznego bądź podmiotu będącego „w drodze” do stanie się przedsiębiorstwem społecznym prowadzi do aktywizacji innych podmiotów i przedsiębiorstw, jako że pozostają one często względem siebie w sieciach współpracy.	wnioski dotyczące poziom rozeznania pracowników administracji lokalnej w ofercie podmiotów ekonomii społecznej	podmioty ekonomii społecznej
	Należy uświadamiać	wnioski dotyczące	podmioty ekonomii

5.	administracji publicznej korzyści płynące w przedsiębiorczości społecznej w kontekście bieżących problemów Torunia. Przykładem jest obecna sytuacja toruńskiej Starówki. Jeśli chodzi o produkty i usługi obecnie dominuje na niej oferta zestandaryzowana, którą można spotkać w każdym innym mieście. Przekazanie inicjatywy ekonomicznej w obrębie Starego Miasta przedsiębiorstwom społecznym daje stwarza szansę wygenerowania unikatowych oraz innowacyjnych produktów i usług, które tworzyłyby ożywczy „klimat” miejsca. Ponadto, przedsiębiorstwa oddziaływałyby również społecznie na otoczenie, pełniąc funkcję rewitalizacyjną, kulturo- i wspólnototwórczą.	jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu wnioski dotyczące poziom rozeznania pracowników administracji lokalnej w ofercie podmiotów ekonomii społecznej	społecznej
6.	Należy edukować w temacie przedsiębiorczości społecznej urzędników wszystkich szczebli. Efektywna realizacja zadań związanych ze wsparciem rozwoju ekonomii społecznej w Toruniu będzie możliwa tylko wtedy, gdy wszyscy pracownicy administracji – wyższego, średniego i niższego stopnia – będą posiadali nie tylko wiedzę o ekonomii społecznej, ale również zrozumienie dla niej i	wnioski dotyczące poziom rozeznania pracowników administracji lokalnej w ofercie podmiotów ekonomii społecznej	administracja lokalna

	świadomość ekonomiczno-społecznych korzyści zeń płynących.		
7.	Administracja lokalna powinna zachęcać organizacje pozarządowe do ekonomizacji swojej działalności i – tym samym – przekształcania się w przedsiębiorstwa społeczne. Należy to postrzegać jako działanie wymierzone w zjawisko tzw. „grantozy”, czyli uzależnienie ich działalności od finansów publicznych i roszczeniowość organizacji z tym związaną. Dlatego istotne jest przekonywanie trzeciego sektora, że jego ekonomizacja jest czymś pożądanym i – co istotne - nie wiąże się ze złamaniem etosu działania dla dobra społecznego. Istotną rolę informacyjną i promocyjną w tym zadaniu – przy współpracy z administracją – mają organizacje pozarządowe zajmujące się świadczeniem usług wsparcia dla NGO (np. inkubatory). Podobną kampanią informacyjną dotyczącą tego, że pobieranie opłat za działalność przedsiębiorstw społecznych jest czymś normalnym i pożądanym powinno się objąć również samą administrację, przedsiębiorców i wszystkich mieszkańców Torunia.	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	administracja lokalna
8.	Administracja publiczna powinna tworzyć programy	wnioski dotyczące jakości współpracy	administracja lokalna

	wspierające młode przedsiębiorstwa społeczne i ich zakładanie. Ważne jest, by przedsiębiorstwa społeczne były tworzone dla różnych grup osób, nie tylko wykluczonych społecznie: wchodzących na rynek pracy (absolwentów szkół i uczelni wyższych), schodzących z rynku pracy (kończących i przedłużających aktywność zawodową) i innych. System wsparcia powinien być zgodny z wytycznymi nowego okresu programowania funduszy unijnych oraz z (jeszcze nie zatwierdzoną) krajową Długofalową Polityką Rozwoju Ekonomii Społecznej. System ten powinien: • być ogólnodostępny – otwarty dla wszystkich zainteresowanych osób i podmiotów; • być ukierunkowany na różne grupy odbiorców – nie tylko na osoby wykluczone społecznie; • mieć jednego operatora; • być sproceduralizowany – powinny nim rządzić jasne i czytelne procedury dotyczące wszystkich aspektów jego funkcjonowania; • być rozliczany z efektywności	między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	
--	---	--	--

	zatrudnieniowej – kryterium jego sukcesu i efektywności powinno być to, do stworzenia ilu nowych miejsc pracy się przyczynił; • promować produkty i usługi tworzenie przez toruńskie przedsiębiorstwa społeczne; • być nakierowany nie tylko na tworzenie i wspieranie przedsiębiorstw społecznych w ich bieżącej działalności, ale również na promocję idei ekonomii społecznej i sieci partnerstw jej dotyczących.		
9.	W dokumentach miejskich dotyczących rewitalizacji miasta powinny znaleźć się zapisy mówiące o tym, że w działania z tego obszaru powinny być zaangażowane przedsiębiorstwa społeczne. Działania te powinny być prowadzone przy wykorzystaniu środków z inicjatywy „Jessica”. Te fundusze pozwalają bowiem na finansowanie działań z obszaru rewitalizacji infrastrukturalnej (również realizowane przez przedsiębiorstwa społeczne), jak i wymuszają tworzenie partnerstw podmiotów komercyjnych ze	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu wnioski dotyczące wzajemnych oczekiwań podmiotów ekonomii społecznej i administracji lokalnej w Toruniu odnośnie wzajemnej współpracy	administracja lokalna

	społecznymi.		
10.	Polityka lokalowa urzędu miasta dotycząca przedsiębiorstw społecznych powinna zawierać narzędzia umożliwiające monitoring sposobu, w jaki są one przez te podmioty wykorzystywane w różnych aspektach: intensywności, charakteru prowadzonych działań itd. W kryteriach przydziału lokali dla przedsiębiorstw społecznych powinny znajdować się wymogi dotyczące prowadzenia określonego profilu działalności na danym obszarze miasta – np. w dzielnicy X preferowana jest animacja czasu wolnego dzieci, a w dzielnicy Y pomoc osobom starszym. Kryteria, o których mowa wyżej, powinny być tworzone w oparciu o diagnozę strategiczną realizowaną przy wypracowywaniu polityki miejskiej dotyczącej rozwiązywania problemów społecznych miasta. Taka diagnoza powinna być realizowana na poziomie osiedli i wspólnot lokalnych. By zapewnić jak największą adekwatność kryteriów do istniejącej sytuacji na danym obszarze miasta, diagnozowane powinny być również zasoby (ludzkie, infrastrukturalne etc.) konkretnych fragmentów Torunia.	wnioski dotyczące poziomu wzajemnego zaufania pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu wnioski dotyczące poziom rozeznania we wzajemnych potrzebach obu stron	administracja lokalna

11.	Powinno się stworzyć system budowania zachęt dla przedsiębiorstw społecznych obejmujący m.in.: • możliwość wynajmu przez przedsiębiorstwa społeczne atrakcyjnych lokali w centrum miasta po preferencyjnych cenach; • wprowadzenie procedury do zamówień nie podlegających Prawu Zamówień Publicznych, zgodnie z którą administracja wysyła zawsze zapytanie dotyczące usługi z danego obszaru do przedsiębiorstwa społecznego funkcjonującego w tym obszarze (lista takich przedsiębiorstw powinna być stale aktualizowana).	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	administracja lokalna
12.	W ramach systemu budowania zachęt – warto wyróżnić to jako osobną rekomendację - powinna istnieć w Toruniu nagroda dla najlepszego przedsiębiorstwa społecznego za najlepszy produkt i/lub usługę. Może być ona przyznawana raz do roku.	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	administracja lokalna
13.	Należy stworzyć nowe formy kontaktu przedsiębiorstw społecznych z administracją	wnioski dotyczące jakości współpracy między	administracja lokalna i podmioty ekonomii społecznej

	lokalną uwzględniając bardziej aktywną rolę tych pierwszych. Obecnie istniejąca formy – jak doroczne forum organizacji pozarządowych – nie są w tym obszarze wystarczające, jako że zasadniczo pozycjonują przedsiębiorstwa społeczne w roli odbiorców komunikatów doń kierowanych, a nie równorzędnych partnerów dialogu. W tym kontekście istnieje konieczność wprowadzania form opartych na większej partycypacji przedsiębiorstw społecznych w tworzeniu przestrzeni współpracy z administracją lokalną. Ta uwaga tyczy się również obecnie funkcjonującej formy konsultacji społecznych, w ramach której przedsiębiorstwa społeczne nie mają poczucia. Być może pewnym rozwiązaniem byłby tu powrót do realizowanej wcześniej w Toruniu idei grup roboczych, ale – z uwagi na ich praktyczną słabość – należałoby przemyśleć formy aktywizacji podmiotów ekonomii społecznej, by intensywnie w nich uczestniczyły.	podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu wnioski dotyczące poziomu wzajemnego zaufania pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu wnioski dotyczące wzajemnych oczekiwań podmiotów ekonomii społecznej i administracji lokalnej w Toruniu odnośnie wzajemnej współpracy wnioski dotyczące przyczyn trudności we współpracy pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu wnioski dotyczące poziom rozeznania we wzajemnych potrzebach obu stron	
--	--	---	--

		wnioski dotyczące poziomu rozeznania pracowników administracji lokalnej w ofercie podmiotów ekonomii społecznej	
14.	Należy stworzyć system wsparcia pożyczkowego dla przedsiębiorstw społecznych, który pozwoliłby uzyskać im kredyty na działalność na preferencyjnych warunkach. Jest to ważne, jeśli weźmiemy pod uwagę to, że przedsiębiorstwa społeczne – szczególnie na samym początku ekonomicznej działalności – nie mają tak komfortowej sytuacji finansowej jak firmy komercyjne, za którymi często stoi duży kapitał.	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	administracja lokalna
15.	By wspierać rozwój ekonomii społecznej w Toruniu należy powołać federację przedsiębiorstw społecznych.	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	administracja lokalna i podmioty ekonomii społecznej
16.	Przedsiębiorstwa społeczne wraz z administracją lokalną powinny wypracować obszary współpracy, w ramach których te pierwsze mogłyby świadczyć swoje usługi. Jest to o tyle łatwe, że część z przedstawicieli administracji lokalnej już zadeklarowała, jakimi	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu wnioski dotyczące	administracja lokalna i podmioty ekonomii społecznej

	usługami byłyby zainteresowane instytucje, które reprezentują. Kluczowe byłoby tylko wypracowanie jakiejś formy wymiany informacji na temat potrzeb i oferty.	przyczyn trudności we współpracy pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu wnioski dotyczące poziom rozeznania we wzajemnych potrzebach obu stron wnioski dotyczące poziom rozeznania pracowników administracji lokalnej w ofercie podmiotów ekonomii społecznej	
17.	Biorąc pod uwagę obecne prace nad systemem wsparcia ekonomii społecznej, to – prawdopodobnie – w przyszłości będzie tylko jeden Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej na dany region Polski. W związku z tym istnieje potrzeba wyłonienia podmiotu lub konsorcjum podmiotów w Toruniu, który by pełnił – bądź pełniły - tę funkcję. Konieczne jest również określenie funkcji, które będzie pełnił oraz zasobów, którymi będzie dysponował.	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	administracja lokalna i podmioty ekonomii społecznej
18.	Administracja lokalna powinna zadbać o czytelność	wnioski dotyczące poziomu	administracja lokalna

	procedur w kontaktach z przedsiębiorstwami społecznymi (tyczy się to również procedur konkursowych: jawności umów, skonkretyzowania kryteriów itd.). Jeśli takie procedury nie istnieją, to powinny zostać opracowane.	wzajemnego zaufania pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu wnioski dotyczące przyczyn trudności we współpracy pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	
19.	Rekomendujemy organizację wyjazdów studyjnych dla toruńskich przedstawicieli przedsiębiorstw społecznych i administracji lokalnej. Ich celem powinno być poszukiwanie dobrych praktyk w zakresie współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją.	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	administracja lokalna i podmioty ekonomii społecznej
20.	Należy edukować przedsiębiorstwa społeczne, by dbały o czytelność swojej oferty produktowej/usługowej. Wiąże się to z koniecznością wsparcia ich w działaniach związanych z promocją, PR i marketingiem.	wnioski dotyczące poziom rozeznania pracowników administracji lokalnej w ofercie podmiotów ekonomii społecznej	administracja lokalna
21.	Urzędnicy odpowiedzialni za zamówienia publiczne powinni zaznajomić się z korzyściami płynącymi ze stosowania klauzul społecznych. Powinni również przejść szkolenia z	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją	administracja lokalna

	formalnych aspektów ich stosowania. Poszukiwanie dobrych praktyk w zakresie stosowania klauzul społecznych powinno być również jednym z celów wyjazdów studyjnych decydentów.	lokalną w Toruniu wnioski dotyczące poziom rozeznania pracowników administracji lokalnej w ofercie podmiotów ekonomii społecznej	
22.	Powinien być jeden portal internetowy katalogujący istniejące w Toruniu przedsiębiorstwa społeczne. Portal powinien mieć jednego operatora. Powinien być interaktywny – pozwalać podmiotom na budowanie swojego portfolio i poprzez to promować ich ofertę. Przed jego powstaniem powinno się przeprowadzić akcję informującą podmioty ekonomii społecznej i samorząd o zamiarze jego stworzenia. Portal mógłby być również jednym z narzędzi konsultacji decyzji samorządu z przedsiębiorcami społecznymi. Portal ten powinien mieć również cyklicznie wznawianą wersję drukowaną. Portal powinien w politykę i działania promocyjne miasta.	wnioski dotyczące poziom rozeznania pracowników administracji lokalnej w ofercie podmiotów ekonomii społecznej	administracja lokalna i podmioty ekonomii społecznej
23.	Przedsiębiorczość społeczną i jej narzędzia należy umieścić we wszystkich strategiach miejskich jako holistyczne narzędzie rozwoju społeczno-	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a	administracja lokalna

	gospodarczego Torunia.	administracją lokalną w Toruniu	
24.	Ekonomia społeczna powinna być wykorzystana w nowym okresie programowania jako narzędzi rozwoju społeczno-gospodarczego Torunia.	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	administracja lokalna
25.	Przedsiębiorstwa społeczne powinny w swojej ofercie prezentować zysk społeczny, co stanowić może istotny atut w ich konkurencji rynkowej z innymi podmiotami.	wnioski dotyczące poziom rozeznania pracowników administracji lokalnej w ofercie podmiotów ekonomii społecznej	podmioty ekonomii społecznej
26.	Ekonomia społeczna powinna być jednym z elementów nauczania przedsiębiorczości w szkołach, w szczególności w szkołach i ośrodkach dla osób niepełnosprawnych.	wnioski dotyczące kondycji przedsiębiorczości społecznej w Toruniu	administracja lokalna
27.	Rekomenduje się poszerzenie aktywności w ramach celu operacyjnego 1.1 - „Rozwój licznych i aktywnych organizacji pozarządowych oraz ich działalności” Strategii Rozwoju Miasta Torunia do 2020 roku o przedsiębiorstwa społeczne poprzez dopisanie do tytułu celu operacyjnego „i przedsiębiorstw społecznych” oraz w zakresie działań poprzez zlecanie zadań przedsiębiorstwom społecznym, generowanie miejsc pracy w ramach	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	administracja lokalna

	powstających przedsiębiorstw społecznych.		
28.	Rekomenduje się uzupełnieniu działań „Planu wspierania rozwoju przedsiębiorczości Miasta Torunia” o działania ukierunkowane na wspieranie powstawania i rozwoju przedsiębiorstw społecznych (doradztwo, udostępnienie lokali, działania promocyjne czy też tworzenie lub poszerzanie działania funduszy poręczeniowych a także wpisywanie działania przedsiębiorstw społecznych w plany rewitalizacyjne. Rekomenduje się również uzupełnienie planu o wskaźniki obejmujące powstawanie i działanie przedsiębiorstw społecznych a także ukazujące efekt zatrudnieniowy ich działalności. Plan rozwoju przedsiębiorczości powinien zawierać również udostępnienie instrumentów wsparcia dla tradycyjnych przedsiębiorców przedsiębiorcom społecznym (może to wiązać się ze szkoleniami i doradztwem dla osób dysponujących tymi instrumentami w zakresie przedsiębiorczości społecznej).	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	administracja lokalna
29.	Rekomendujemy w toku prac nad nową wersją dokumentu „Strategii rozwiązywania problemów społecznych dla Miasta Torunia” powołać zespół składający się z	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a	administracja lokalna

przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej oraz zewnętrznych ekspertów którzy wypracują założenia do możliwości wykorzystania ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej na wszystkich etapach procesu reintegracji społecznej mieszkańców Torunia. Rekomendacja horyzontalna – rekomendujemy również używanie w strategii terminu przedsiębiorstwo społeczne w odniesieniu do spółdzielni socjalnych oraz innych typów przedsiębiorstw społecznych które mogą uczestniczyć w procesie reintegracji społecznej. Ważne by strategia korespondowała z innymi strategiami i programami w zakresie rozwoju przedsiębiorczości społecznej. Rekomendujemy wykorzystanie przedsiębiorczości społecznej jako miejsca pracy dla osób wykluczonych albo zagrożonych wykluczeniem np. ludzie młodzi wchodzący na rynek pracy czy też kończący karierę zawodową oraz usługodawcy dostarczającego usługi w zakresie integracji i reintegracji społecznej i zawodowej oraz usługi rozwojowe dla społeczności	administracją lokalną w Toruniu	
--	--	--

	lokalnych.		
30.	Rekomenduje się aktualizację „Programu Działań Miasta Torunia na rzecz Osób Niepełnosprawnych” poprzez: • ukazanie przedsiębiorczości społecznej jako miejsca pracy dla osób niepełnosprawnych; • ukazanie przedsiębiorczości społecznej jako miejsca aktywności społecznej i gospodarczej tworzonego przez same osoby niepełnosprawne. • ukazanie przedsiębiorczości społecznej jako wykonawcy usług dla osób niepełnosprawnych i ich opiekunów. Ważne by w programie była ukazana rola różnego rodzaju przedsiębiorstw społecznych zarówno tych ukierunkowanych wprost do osób niepełnosprawnych jak ZAZ, oraz pozostałych otwartych dla wszystkich grup. Ważne jest również wpisanie w Program systemu zachęt do tworzenia miejsc pracy w przedsiębiorczości społecznej dla osób niepełnosprawnych.	wnioski dotyczące jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	administracja lokalna
31.	Należy dążyć do włączenia	wnioski dotyczące	administracja lokalna i

	przedstawicieli Toruńskich OWES-ów, administracji i przedstawicieli organizacji biznesowych do prac na rzecz "Kujawsko-Pomorskiego Programu na rzecz Ekonomii Społecznej". Jednocześnie przedstawiciele Ci powinni wypracować wspólną koncepcję oddziaływania przedsiębiorczości społecznej na Toruń. Należy dążyć również do równoważenia działań planowanych w ramach Programu, a ukierunkowanych na wsparcie przedsiębiorczości społecznej pomiędzy terenami wiejskimi i miejskimi.	jakości współpracy między podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu wnioski dotyczące poziomu wzajemnego zaufania pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a administracją lokalną w Toruniu	podmioty ekonomii społecznej
	Samorząd powinien partycypować w przyszłym okresie programowania w finansowaniu ośrodków wsparcia ekonomii społecznej. Będzie to gwarant większego zainteresowania samorządu losem ekonomii społecznej w Toruniu.	wnioski dotyczące kondycji przedsiębiorczości społecznej w Toruniu	administracja lokalna

6. Aneksy

6.1. Dobre praktyki (polskie i europejskie)

6.1.1. Dobre praktyki polskie

6.1.1.1. Miasto Gmina Gliwice jako przykład kompleksowego i nowoczesnego wspierania sektora NGO i ES

Miasto Gmina Gliwice zostało wybrane jako dobra praktyka ze względu na dwa czynniki: po pierwsze ze względu na porównywalną wielkość miasta, po drugie zaś – na kompleksowe podejście do realizacji działań na rzecz trzeciego sektora. W przypadku Miasta Gminy Gliwice Inkubator Społecznej Przedsiębiorczości stanowi część Gliwickiego Centrum Organizacji Pozarządowych (GCOP), które jest przykładem nowoczesnych i spójnych działań na rzecz III sektora. Choć duża część działań GCOP dotyczy organizacji pozarządowych jako takich, centrum może być przykładem efektywnego sposobu realizacji działań na rzecz przedsiębiorczości społecznej, tym bardziej, że – jak to już wskazywano – w warunkach polskich trudno jednoznacznie wydzielić jednostki wspierające jedynie działające na rynku organizacje III sektora.

Inkubator Społecznej Przedsiębiorczości w Gliwicach jest częścią sieci śląskich inkubatorów (pozostałe funkcjonują w Katowicach, Dąbrowie Górniczej, Jastrzębiu Zdroju, Tychach i Żorach). Projekt „Sieć Inkubatorów Ekonomii Społecznej” realizowany jest przez 6 samorządów ww. miast, co wskazuje na **wysoki poziom partnerskiej współpracy samorządów**. ISP w Gliwicach oferuje szereg usług na rzecz podmiotów ekonomii społecznej, a przede wszystkim:

- usługi doradcze (w tym „pierwsze kroki”, „pozyskiwanie funduszy”, „prawo”, „księgowość i „marketing”;
- usługi szkoleniowe („źródła finansowania działalności podmiotów ekonomii społecznej”, „przygotowanie i realizacja projektów”, „organizacja imprez artystycznych przez podmioty ekonomii społecznej”, „ABC s[połecznej przedsiębiorczości”).

- usługi inkubacyjne (udostępnienie adresu niezbędnego do rejestracji, usługa odbioru poczty, udostępnienie sal (zaplecza biurowego), udostępnienie sprzętu multimedialnego (projektor, kamera, laptop).

Powyższe działania mają charakter dość standardowy, jednak **najistotniejsze jest umiejscowienie Inkubatora Społecznej Przedsiębiorczości** w strukturach GCOP. W większości samorządów lokalnych pełnomocnicy ds. organizacji pozarządowych posiadają niewydzielone biura w ramach urzędu miasta, co sprawia, że w świadomości swoich potencjalnych klientów – NGOs, podmiotów ekonomii społecznej – pozostają oni częścią urzędu, niekoniecznie kojarzącego się jako przyjazny dla otoczenia. Gliwickie Centrum Organizacji Pozarządowych (GCOP) może natomiast stanowić wzór dla wielu działań administracji publicznej na rzecz ekonomii społecznej. Centrum nie ma charakteru biura w urzędzie, lecz stanowi **wydzieloną jednostkę**, posiadającą osobną siedzibę. Jest to wyjście naprzeciw potencjalnym klientom, zniechęconym – jak wskazują inne dane z niniejszego raportu – do biurokratycznych procedur.

Gliwickie Centrum Organizacji Pozarządowych realizuje m.in. następujące działania:

- 1) prowadzenie i aktualizacja bazy danych organizacji pozarządowych (baza aktualizowana jest co miesiąc i jest jedną z najbardziej aktualnych baz tego typu w Polsce);
- 2) szkolenia, konsultacje i doradztwo dla NGO;
- 3) udostępnianie lokali oraz sprzętu;
- 4) gromadzenie, aktualizacja, wymiana i upowszechnianie informacji dla NGO;
- 5) organizowanie i promocja wolontariatu;
- 6) udział w porozumieniach, partnerstwach i konkursach organizowanych na rzecz NGO;
- 7) tworzenie partnerstw;
- 8) organizowanie konkursów dla organizacji w zakresie wsparcia pozafinansowego;
- 9) organizowanie i przeprowadzanie konkursów na zadania zlecone przez Miasto Gliwice w zakresie realizowanych przez GCOP celów statutowych³⁵.

³⁵ Na podstawie: www.gcop.gliwice.pl

W Centrum odbywają się **cotygodniowe dyżury Pełnomocnika Prezydenta ds. organizacji pozarządowych**, udzielane też jest na bieżąco doradztwo w zakresie sprawozdawczości rocznej NGO oraz pomoc w zakresie promocji imprez organizowanych przez NGO.

Centrum co roku ogłasza także konkursy "Gliwicki Lider Społeczny", "Gliwicka Organizacja Roku" oraz "Biznesowy Partner Roku 2010", wyróżniające organizacje **łączące cele biznesowe ze społecznymi**.

Kolejną dobrą praktyką są organizowane co kwartał spotkania „**W GCOP przy kawie**”, podczas których prowadzone są konsultacje społeczne aktów prawnych, w tym Programu Współpracy Miasta Gliwice z Organizacjami Pozarządowymi. Poza Inkubatorem Społecznej Centrum posiada jeszcze dwie filie: Centrum Wolontariatu i Centrum Organizacji Kulturalnych „Perełka” (dawny Dom Kultury).

Powyższy model może być inspiracją przy tworzeniu nowych form współpracy między administracją publiczną a podmiotami ES. Godne rekomendacji jest przede wszystkim **przyjazne i otwarte podejście do wspieranych podmiotów**, jak i stworzenie jednej, wydzielonej jednostki zajmującej się ww. działaniami, niejako wychodzącej poza mury urzędu.

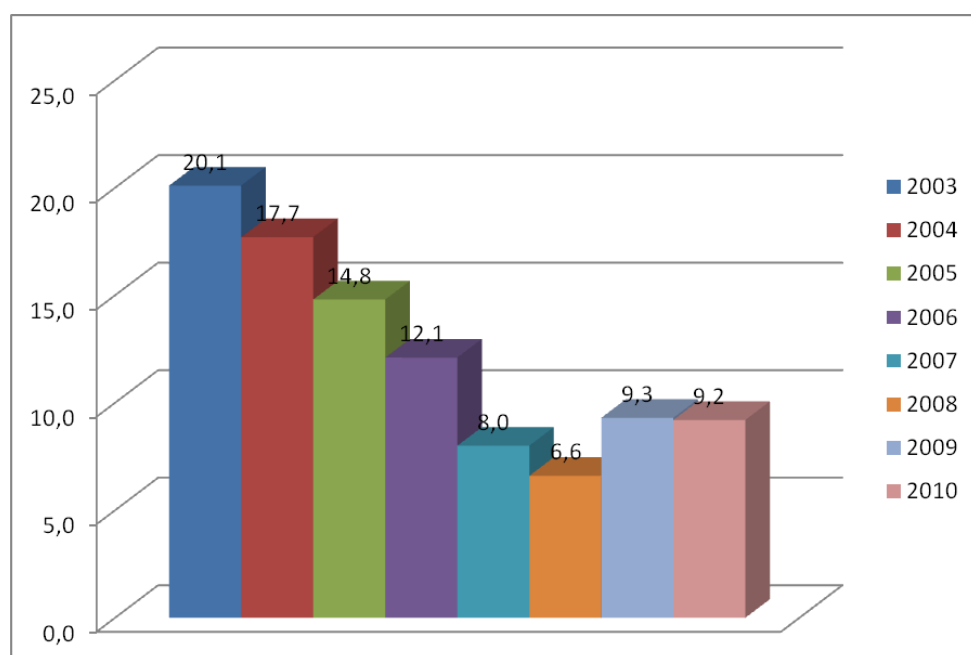
6.1.1.2. Gmina Byczyna

Gmina Byczyna jest jednym z przykładów dobrze funkcjonującej i rozwijającej się od lat współpracy między władzami samorządowymi a podmiotami ekonomii społecznej, czego ostatecznym efektem jest znacząca poprawa sytuacji społeczno-zawodowej mieszkańców.

Byczyna jest gminą miejsko-wiejską, położoną na północy województwa opolskiego w połowie drogi między Wrocławiem a Częstochową. Wg danych na koniec 2010 r., gminę zamieszkuje 9649 osób. Większość powierzchni stanowią użytki rolne. Jest to typowa gmina popegeerowska – do 30.11.1993 r. działał na jej terenie kombinat rolny. W związku z tym, przez lata borykała się z podobnymi problemami, jak większość gmin popegeerowskich w Polsce: ubóstwem, różnego rodzaju patologiami społecznymi, ale przede wszystkim – bezrobociem strukturalnym. Jednakże zdecydowane działania władz gminy pozwoliły na znaczne zniwelowanie tego problemu. W 2003 r. wskaźnik bezrobocia w gminie wynosił ponad 20%, dziś, mimo

wpływu kryzysu gospodarczego, jest on o ponad połowę niższy. W dużej mierze **do takiego stanu rzeczy przyczyniły się działania administracji związane z pozyskiwaniem funduszy i wsparciem ekonomii społecznej.**

Rysunek 4. Wskaźnik bezrobocia (stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym) w gminie Byczyna w latach 2003-2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS

Gmina Byczyna jest jedną z sześciu gmin województwa opolskiego, w których **spadek liczby osób bezrobotnych pomiędzy rokiem 2003 a 2011 okazał się największy.**

Gmina ta jest jednym z liderów województwa opolskiego w pozyskiwaniu funduszy z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Wg danych z 2010 r., więcej środków z PO KL pozyskała jedynie Gmina Miasto Opole. Łącznie od 2002 r. gmina pozyskała 24 857 487,05 zł na 78 różnych projektów z różnych funduszy.

Już od 2005 r. realizowane były w gminie projekty na rzecz rozwoju ekonomii społecznej. W dużej mierze działania te były inspirowane przez lokalne władze.

„Wiedziałem, że musimy szukać innych, niestandardowych rozwiązań”

Ryszard Grüner, burmistrz Byczyny³⁶

Dzięki środkom Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Urząd Miasta Byczyna otrzymał trzykrotnie – w 2007, 2008 i 2009 r. środki finansowe na Ośrodek Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej w Byczynie. Ośrodki tego typu powstały w ośmiu gminach w Polsce i przyznawały wsparcie w formie grantów dla nowo utworzonych lub restrukturyzujących się spółdzielni socjalnych. Udzielały także niskooprocentowanych pożyczek. Ośrodek Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej w Byczynie otrzymał w 2008 r. nagrodę Ministra Pracy i Polityki Społecznej w ramach konkursu „Dobra praktyka aktywnych form pomocy”.

Pośród innych najważniejszych przedsięwzięć gminy wspierających rozwój ekonomii społecznej, realizowanych w ostatnich latach opisać należy przede wszystkim Centrum Integracji Społecznej CISPOL w Polanowicach, Byczyński Inkubator Ekonomii Społecznej oraz Inkubator Przedsiębiorczości Społecznej prowadzony przez Spółdzielnię Socjalną Usługowo-Handlowo Produkcyjną w Byczynie. Kolejny podrozdział zawiera informacje na temat działających w gminie Byczyna podmiotów ekonomii społecznej.

Centrum Integracji Społecznej „CISPOL” w Polanowicach

Od 2005 r., w Polanowicach w gminie Byczyna funkcjonuje Centrum Integracji Społecznej „CISPOL”. Pierwotnie miało charakter gospodarstwa pomocniczego Ośrodka Pomocy Społecznej w Byczynie, natomiast w chwili obecnej stanowi jednostkę organizacyjną Urzędu Miasta.

Środki na działanie CISPOLu pochodziły z różnych źródeł. Wyposażenie (w tym m.in. traktor, samochód dostawczy itp. zostały zakupione dzięki dotacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego (2005), natomiast sprzęt komputerowy – ze środków Opolskiego Urzędu Wojewódzkiego (2006). Następnie CISPOL prowadził szereg działań, m.in. dofinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego. Uwagę zwraca więc **dywersyfikacja źródeł finansowania**.

³⁶ Wzorek A., „Gmina, której chce się chcieć”

Podstawowe działanie Centrum polega na socjalizacji wtórnej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym dzięki udziałowi w warsztatach reintegracji społecznej i zawodowej. Wśród szkoleń realizowanych przez CISPOL znajdują się takie tematy jak:

- Opiekunka środowiskowa;
- Opiekunka środowiskowa z elementami języka niemieckiego;
- Doręczyciel poczty;
- Gry i zabawy dla opiekunek świetlic środowiskowych;
- Animator świetlic wiejskich;
- Obsługa sprzętu do pielęgnacji terenów zielonych;
- Opiekunka domowa ludzi starszych;
- Poprawa wizerunku jako element aktywizacji zawodowej;
- Kurs krawiecki;
- Podstawy obsługi komputera i internetu³⁷.

Do projektów realizowanych przez CISPOL, dofinansowanych z EFS, należy projekt „Potrafisz” (działanie 7.2.1 PO KL) dla osób bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo, obejmujący te osoby kompleksowym wsparciem, do którego należą: warsztaty zawodowe (budownictwo, stolarka, brukowanie, pielęgnacja terenów zielonych), pomoc w opiece nad dziećmi (świetlica środowiskowa, warsztat „Szkoła dla rodziców”), a także wsparcie doradcze i psychologiczne.

Drugi projekt – „Nowe perspektywy” realizowany był przez CISPOL także ze środków działania 7.2.1 PO KL i obejmował kursy: brukarski, palacza i konserwatora CO, obsługi selektywnej zbiórki odpadów, oraz nietypowy kurs krawiecki w zakresie szycia strojów średniowiecznych. Ponadto uczestnicy byli objęci wsparciem asystenta rodzinnego, który pomagał w reintegracji rodzinnej, uczestniczyli w „Szkole dla rodziców”, zaś dzieci mogły uczestniczyć w zajęciach świetlicy środowiskowej.

Wyżej wymienione działania wskazują, że metody działania CISPOLu są niezwykle różnorodne, a oferowane wsparcie ma **charakter kompleksowy**. Nie bez znaczenia jest fakt **intensywnej współpracy Centrum z wieloma instytucjami z powiatu**

³⁷ Za: www.cispol.pl/centrum.htm,

kluczborskiego, takimi jak Ośrodki Pomocy Społecznej, Powiatowy Urząd Pracy, Stowarzyszenie Popierania Zaradności Życiowej, Sąd Rejonowy, Poradnia Zdrowia Psychicznego, Poradnia Odwykowa i policja.

Ściśle związana z CISPOŁem jest jeden z najważniejszych podmiotów ES w Polsce – Spółdzielnia Socjalna Usługowo-Handlowo-Produkcyjna w Byczynie, opisywana dokładniej w podrozdziale 5.1.1.3.

Warto zauważyć, że także strona internetowa CISPOL przygotowywana była przez spółdzielnię socjalną WWW Promotion.

Byczyński Inkubator Ekonomii Społecznej

Byczyński Inkubator Ekonomii Społecznej powstał w 2009 r. i finansowany był ze środków poddziałania 7.2.2 (partnerstwo ze Stowarzyszeniem Popierania Zaradności Życiowej i Rozwoju Przedsiębiorczości oraz Pomocy Wzajemnej w Byczynie). Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Inkubator ten oferował zarówno podmiotom ekonomii społecznej, jak również osobom, pragnącym tego typu podmioty założyć, oraz instytucjom działającym w obszarze rynku pracy i integracji społecznej kompleksowe wsparcie, obejmujące:

- szkolenia dla osób bezrobotnych;
- szkolenia dla działających podmiotów;
- szkolenia dla instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej;
- wizyty studyjne dla przedstawicieli grup inicjatywnych dot. prezentacji dobrych praktyk w zakresie ekonomii społecznej oraz praktycznych aspektów funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej;
- doradztwo z zakresu prawa, księgowości i marketingu;
- usługi inkubacyjne (dostęp do sprzętu komputerowego, biurowego oraz Internetu);
- możliwość korzystania z biblioteczki ekonomii społecznej³⁸.

³⁸ Za: www.inkubator.byczyna.pl, dostęp: 26.04.2012 r.

Projekt realizowany był w dwóch edycjach. W ramach pierwszej z nich planowano objęcie wsparciem 210 osób, jednakże okazało się, że chętnych jest dużo więcej. Ostatecznie wsparciem objęto 317 osób. Druga edycja przez pewien czas była realizowana równolegle do pierwszej.

Spółdzielnia Socjalna Usługowo-Handlowo-Produkcyjna w Byczynie i jej przedsięwzięcia³⁹

Spółdzielnia Socjalna Usługowo-Handlowo-Produkcyjna w Byczynie (dalej: SSUHP) powstała w 2005 r. Jest to jedna z pierwszych spółdzielni socjalnych w Polsce i jednocześnie jeden z najdłużej funkcjonujących nieprzerwanie podmiotów ES. Członkowie-założyciele spółdzielni to byli podopieczni Ośrodka Pomocy Społecznej w Byczynie. Prezesem zarządu spółdzielni jest Marcin Juszczyk, jednocześnie prezes Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych.

Niezwykle istotne przy założeniu spółdzielni było **wsparcie ze strony samorządu**, inspirowane przede wszystkim przez burmistrza Byczyny, Ryszarda Grünera. Dzięki jego działaniom, radni miasta zapewнили członkom-założycielom poręczenie, które umożliwiło im uzyskanie dotacji z Funduszu Pracy na prowadzenie działalności w wysokości 115 000 zł.

Spółdzielnia współpracuje z wieloma instytucjami lokalnymi i regionalnymi, posiada także ścisłe powiązanie z CISPOL-em: **uczestnicy działań Centrum odbywają w spółdzielni praktyki.**

SSUHP rozpoczęła przede wszystkim od świadczenia usług remontowych i budowlanych. Jednakże po trzech latach działania nastąpiła istotna restrukturyzacja. Spółdzielnia, która na początku sama została objęta wsparciem, teraz zdecydowała się pomagać innym osobom, zagrożonym wykluczeniem społecznym.

W chwili obecnej spółdzielnia realizuje dwa projekty: „Od CIS-u do spółdzielni socjalnej” oraz „Inkubator ekonomii społecznej”.

Projekt „Od CIS-u do spółdzielni socjalnej” realizowany jest w partnerstwie z Gminą Byczyna i Centrum Integracji Społecznej „CISPOL” w ramach działania 7.2.2 PO KL i obejmuje wsparcie doradcze i szkoleniowo-warsztatowe dla osób bezrobotnych i

³⁹ Na podstawie informacji ze strony www.spoldzielnia.byczyna.pl, dostęp: 26.04.2012 r.

nieaktywnych zawodowo, które może prowadzić do stworzenia nowych spółdzielni socjalnych.

„Inkubator Ekonomii Społecznej” to projekt realizowany także ze środków Poddziałania 7.2.2., w partnerstwie ze Stowarzyszeniem Współpracy Regionalnej w Chorzowie. Poza „klasycznymi” usługami takimi jak wsparcie doradcze (z zakresu prawa, księgowości, finansów, marketingu oraz pozyskiwania środków zewnętrznych) oraz szkolenia dla podmiotów ES, Inkubator oferuje także dwa nietypowe działania:

- 1) Wypracowanie modelu współpracy jednostek samorządu terytorialnego, biznesu i podmiotów ekonomii społecznej** – w trakcie cyklicznych seminariów instytucje uczestniczące w projekcie wypracują strategię na rzecz rozwoju ekonomii społecznej. Inspiracją do strategii będą wizyty w dobrze funkcjonujących ośrodkach ekonomii społecznej w Polsce (np. Bystrzyca Kłodzka). Planuje się, że realizacja strategii będzie monitorowana co 6 miesięcy. **Wartością dodaną działania jest integracja podmiotów** (poprzez seminarium wyjazdowe na koniec projektu);
- 2) Seminaria promujące ekonomię społeczną i zatrudnienie w sektorze Ekonomii Społecznej**, mające zapoznać jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorców, media i same podmioty ES z wypracowaną strategią.

Podsumowanie

W chwili obecnej Byczyna przedstawiana jest jako obszar wzorcowego wsparcia dla ekonomii społecznej. Na terenie gminy działają trzy spółdzielnie socjalne (SSUHP, „Polgraf” oraz „Gród”, które stanowią 50% wszystkich spółdzielni socjalnych na terenie województwa opolskiego. Do takich efektów przyczyniły się przede wszystkim:

- zaangażowanie władz gminy (zwl. burmistrza Byczyny Ryszarda Grünera):
 - pozyskiwanie środków zewnętrznych,
 - stworzenie CISPOLu,
 - realizacja projektów,
 - zagwarantowanie członkom-założycielom SSUHP poręczenia),

- organizacja Konferencji Regionalnej Gospodarki Społecznej,
- wykorzystanie podmiotów ES do realizacji działań wspierających ofertę turystyczną gminy (np. szycie strojów tradycyjnych);
- zaangażowanie lokalnych liderów (np. Marcin Juszczyk);
- partnerstwo i współpraca pomiędzy różnymi organizacjami, w tym między powstałymi spółdzielniami socjalnymi a instytucjami publicznymi;
- innowacyjne i kompleksowe działania podejmowane przez podmioty ES i wspierające ekonomię społeczną.

6.1.1.3. Przykład Chełmna: nie zawsze wsparcie administracji wystarcza

Wspieranie ekonomii społecznej w powiecie chełmińskim rozpoczęło się w 2006 r., kiedy to Powiatowy Urząd Pracy w Chełmnie rozpoczął działania na rzecz pomocy tworzonej spółdzielni socjalnej „Od Nowa”. Były to początki funkcjonowania pojęcia ekonomii społecznej w kraju - moment, kiedy ekonomia społeczna (poza IW EQUAL) jeszcze nie funkcjonowała w systemie funduszy unijnych. PUP Chełmno nie posiadał wiedzy i doświadczenia w tym zakresie, nie posiadały ich także inne tego typu instytucje w Polsce. Jednakże dzięki zaangażowaniu dyrektora PUP, mgr inż. Sławomira Cieślickiego, założyciele spółdzielni „Od Nowa” zostali objęci wsparciem szkoleniowym. Uczestniczyli w szkoleniu „ABC biznesu”, jak również w szkoleniu dotyczącym prowadzenia spółdzielni socjalnej. Po zakończeniu szkolenia 13 osób wnioskowało o dotacje na założenie spółdzielni. 11 osób otrzymało dotacje po 7280 zł (łącznie 80 080 zł). W 2007 r. do spółdzielni przystąpiło kolejne 7 osób, które otrzymały dotacje na wkład do spółdzielni i na akt notarialny. W 2008 r. przystąpiły kolejne dwie osoby bezrobotne, także 2 osoby niepełnosprawne wniosły wkład ze środków PFRON. W 2009 r. do spółdzielni przystąpiły kolejne 2 osoby bezrobotne i 1 osoba niepełnosprawna. W 2010 r. przystąpiło do spółdzielni 7 osób bezrobotnych oraz 2 osoby niepełnosprawne. Łączne wsparcie dla spółdzielni „Od Nowa” wyniosło 433 942 zł.

W 2009 r. Powiatowy Urząd Pracy wspierał także działalność spółdzielni Eko-Mat. Łącznie do 2011 wsparto członków spółdzielni finansami w wysokości 103 722 zł.

Tak intensywne wsparcie dla spółdzielni socjalnych było wynikiem decyzji dyr. Cieślckiego, wypracowanej razem z radcami prawnymi. Większość Powiatowych Urzędów Pracy, pragnąc zapewnić jak największe bezpieczeństwo finansów publicznych, wybierali najbardziej bezpieczne warunki – żądanie dwóch poręczycieli. Większość założycieli podmiotów ekonomii społecznej (najczęściej osoby zagrożone wykluczeniem społecznym). Dyrektor PUP w Chełmnie zdecydował się na wybór innego zabezpieczenia, jakim jest akt notarialny o dobrowolnym poddaniu się egzekucji, co zaowocowało efektywną pracą wspartych instytucji w pierwszych latach ich działalności (wskazuje to, jak wiele zależy w tym zakresie od dobrej woli urzędników). Wsparcie spółdzielni socjalne przyczyniły się w dużej mierze do promocji powiatu.

Powiat chełmiński jest przykładem miejsca, w którym wspieranie ekonomii społecznej przez administrację lokalną funkcjonowało bardzo dobrze. Mimo to wewnętrzne problemy w organizacjach nie pozwoliły na ich utrzymanie. W chwili obecnej obie wsparte spółdzielnie z Chełmna podlegają procesowi likwidacji ze względu na wewnętrzne problemy, które pojawiły się. Niezależnie zatem od jednoznacznie pozytywnej oceny postawy PUP i ich działań, konieczne jest wspieranie i kreowanie liderów podmiotów ES, którzy będą w stanie w sposób trwały zarządzać tymi podmiotami.

6.1.2. Dobre praktyki europejskie

Katalog „Public Policies And Social Enterprises” (grudzień 2010, współfinansowany z ERDF) wskazuje na kilka dobrych praktyk z terenu Unii Europejskiej, które mogą stanowić przykłady dla podobnych przedsięwzięć w Mieście Toruniu. Poniżej przedstawione są projekty „Developing Social Enterprises in Marche Region” (Włochy) oraz „Programme for Promotion of Andalusian Social Economy” (Hiszpania)

6.1.2.1. Rozwój przedsiębiorstw społecznych w regionie Marche ("Developing Social Enterprises in Marche Region" – "Sviluppare le Imprese Sociali Marchigiane")

Projekt realizowany był w ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL, a jego finansowanie wyniosło łącznie 939 672,12 EUR. Realizowało go partnerstwo złożone z różnych instytucji, w tym spółdzielni, przedsiębiorstw i instytucji finansujących.

Celem projektu był rozwój przedsiębiorstw społecznych poprzez stworzenie sieci powiązań między tymi przedsiębiorstwami, innych organizacji III sektora, samorządów lokalnych, instytucji finansowych i biznesu.

W ramach projektu zrealizowano następujące działania:

FAZA 1: rozwój kapitału społecznego. Działania obejmowały głównie akcje informacyjne i uświadamiające skierowane do podmiotów społeczno-ekonomicznych na danym terytorium. Realizowane były spotkania konsultacyjne "przy stole" ("Tavoli di lavoro") odbyły się z udziałem samorządów, przedsiębiorstw społecznych, banków, funduszy pożyczkowych, mediów, związków zawodowych w celu wspólnego opracowania lokalnych planów działania.

FAZA 2: Stworzenie Regionalnego Centrum Usług. Ta faza obejmowała analizę potrzeb różnych organizacji działających w sferze społecznej w regionie Marche i cykl spotkań przeprowadzonych z regionalnymi przedsiębiorcami społecznymi w celu opracowania schematu Centrum Usług.

FAZA 3: Planowanie Modelu Wspólnoty Biznesowej

W tej fazie przeprowadzono szereg działań badawczych, m.in. stworzono następujące raporty:

1. "Przedsiębiorstwo społeczne w nowoczesnym państwie";
2. "Strategiczne wytyczne rozwoju spółdzielni socjalnych";
3. "Innowacje w usługach finansowych dla gospodarki społecznej";
4. "Przedsiębiorstwa społeczne i innowacyjne technologie";

Efektem badań było stworzenie "Modelu Wspólnoty Biznesowej dla rozwoju lokalnego", będącego podstawą dla dalszej współpracy między członkami Wspólnoty – przedsiębiorstwami społecznymi z regionu.

FAZA 4: wzmocnienie istniejących przedsiębiorstw społecznych. Faza obejmowała działania na rzecz systemu istniejących podmiotów ES - 2 rodzaje:

- warsztaty i szkolenia organizowane przez Centrum Usług;
- doradztwo dostosowane do potrzeb przedsiębiorstw społecznych;

FAZA 5: Wsparcie dla nowych przedsiębiorstw (START-UP)

Faza ta miała charakter wsparcia doradczego i coachingowego dla osób zakładających nowe przedsiębiorstwa społeczne – partnerzy projektu wspierali te tworzone przedsiębiorstwa w zakresie określenia wizji biznesu, zarządzania personelem, zarządzania finansowego, oceny działań, audytu itp.

W ramach projektu stworzone zostały 4 nowe spółdzielnie socjalne, model Centrum Usług, system Lokalnej Wspólnoty Biznesowej, funkcjonujący do dziś.

Możliwość zastosowania w Polsce – zwłaszcza:

- budowa trwałego centrum usług oparta na zapotrzebowaniu grup docelowych;
- „praca przy stole” wszystkich zaangażowanych aktorów.

Możliwe dofinansowanie w ramach PO KL 7.2.2, FIO lub kolejnego okresu programowania funduszy unijnych.

6.1.2.2. Program wspierania andaluzyjskiej ekonomii społecznej ("Programme for Promotion of Andalusian Social Economy")

Projekt realizowany był w ramach montażu finansowego środków krajowych i unijnych. Liderem projektu jest Regionalne Ministerstwo Innowacji, Nauki i Przedsiębiorczości (odpowiednik polskiego departamentu Urzędu Marszałkowskiego).

Celem projektu było wsparcie tworzenia nowych przedsiębiorstw społecznych, a także rozbudowanie lub modernizacja już istniejących przedsiębiorstw.

Beneficjentami projektu są spółdzielnie, spółdzielnie socjalne lub osoby pragnące założyć podobne podmioty.

Działania:

A) Tworzenie nowych przedsiębiorstw

Koszty kwalifikowalne:

- inwestycje w środki trwałe i materiały;
- modernizacja i adaptacja budynków i pomieszczeń;

Możliwość dofinansowania do 50% kosztów kwalifikowalnych.

B) Rozwój istniejących przedsiębiorstw.

Koszty kwalifikowalne:

- inwestycje w środki trwałe i materiały;
- modernizacja i adaptacja budynków i pomieszczeń;

Możliwość dofinansowania do 40% kosztów kwalifikowalnych.

Wnioski składane są co roku w sposób ciągły. Najważniejszym kryterium przyznawania grantów jest wzrost zatrudnienia i jego stabilność.

W ramach projektu w ciągu 5 lat wsparto łącznie 3209 przedsiębiorstw, co doprowadziło do zatrudnienia ok. 10 000 osób łącznie.

Możliwość zastosowania w Polsce – zwłaszcza:

- wsparcie inwestycyjne (w przeciwieństwie do typowego wsparcia „projektowego”);
- stworzenie regionalnego programu korzystającego z różnych źródeł finansowania.

Możliwe dofinansowanie w ramach PO KL 6.2., 7.2.2, lub kolejnego okresu programowania funduszy unijnych.

6.2. Aneks metodologiczny

6.2.1. Dyspozycje do wywiadów pogłębionych (IDI)

IDI z pracownikami administracji lokalnej miasta Torunia

OBSZAR – JAKOŚĆ WSPÓŁPRACY

- Kto jest częściej inicjatorem współpracy – administracja czy PES? Z czego Pani / Pana zdaniem to wynika?
- Czy reprezentowana przez Panią/Pana instytucja współpracowała z PES? Jak ocenia Pani/Pan tą współpracę.
- Co zdecydowało o tym, że ta współpraca została zawiązana (ew. nie została zawiązana)?
- Czy tą współpracę można scharakteryzować jako trwałą i partnerską? Jeśli tak - co o tym świadczy?

OBSZARY:

- **WZAJEMNE OCZEKIWANIA OBU STRON DOTYCZĄCE WSPÓŁPRACY**
- **POZIOM ROZEZNANIA PRACOWNIKÓW ADMINISTRACJI LOKALNEJ W OFERCIE PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ**
- Czy Pani/Pana zdaniem PES powinny współpracować z administracją lokalną miasta Torunia?
- W jakich obszarach ta współpraca powinna przebiegać? Dlaczego?
- Czy Pani/Pana zdaniem współpraca PES z agendami samorządowymi powinna przebiegać na innych zasadach niż współpraca PES z partnerami prywatnymi. Dlaczego? Ew. o jakich różnicach można tu mówić?
- Jakiej oferty ze strony PES oczekuje reprezentowana przez Panią/Pana instytucja ?
- Czy można mówić o konkretnych obszarach zleceń zewnętrznych i zadań powierzanych przez samorząd, które realizować powinny PES?
- W jakim zakresie oferta świadczone przez toruńskie PES spełnia aktualnie te wymagania?

- W jakich obszarach usług rynkowych oferta toruńskich PES jest najsilniejsza, w jakich najsłabsza?
- Czy Pani/Pana zdaniem toruńskie PES konkurują ze sobą wzajemnie, czy też raczej uzupełniają swoją ofertę rynkową?
- Jak ocenia Pani/Pan profesjonalizm usług świadczonych przez PES na tle innych podmiotów rynkowych?
- Czy oferta PES jest przejrzysta i łatwo dostępna? Czy toruńskie PES powinny Pani/Pana zdaniem zmienić coś w tym zakresie?

OBSZAR – POZIOM WZAJEMNEGO ZAUFANIA OBU STRON

- W jakim zakresie toruńskie PES są partnerami w realizacji codziennych zadań administracji lokalnej miasta Torunia?
- Czy próbując charakteryzować toruńskie PES należałoby raczej odwoływać się do określenia „grupy wykluczonych poszukujących szansy na rynku pracy”, czy raczej „grupy profesjonalistów przewyżających indywidualne ograniczenia i trudności”?
- Czy Pani/Pana zdaniem administracja samorządowa jest gotowa ponosić ryzyko tzw. „pierwszego zlecenia” powierzonego nowopowstałemu PES?
- Jakie czynniki wpływają Pani/Pana zdaniem negatywnie na zaufanie PES wobec administracji lokalnej miasta Torunia?
- Jakie czynniki wpływają Pani/Pana zdaniem negatywnie na zaufanie PES do administracji lokalnej?
- Czy można mówić o jakichś dobrych praktykach współpracy toruńskich PES z administracją samorządową? Jakie to praktyki?

OBSZARY- PRZYCZYNY TRUDNOŚCI WE WSPÓŁPRACY

- Czy można mówić o obszarach trudności we współpracy podmiotów ekonomii społecznej z administracją lokalną?
- Co przede wszystkim należałoby zrobić, żeby przezwyciężyć te trudności?
- Czy istnieją jakieś mechanizmy prawne lub organizacyjne dotyczące reprezentowanej przez Pana jednostki, które ograniczają lub blokują współpracę samorządu z PES i korzystanie z ich usług? Jeśli tak to jakie rozwiązania mogą pomóc je niwelować lub minimalizować.
- Jak ocenia Pani/Pan przydatność klauzul społecznych w PZP i czy klauzule te są stosowane w praktyce Państwa jednostki?

OBSZAR – ROZEZNANIE WE WZAJEMNYCH POTRZEBACH OBU STRON

- Jak ocenia Pani/Pan jakość prowadzonej pomiędzy toruńskimi PES a lokalną administracją samorządową komunikacji na temat wzajemnych potrzeb i możliwości przyszłej współpracy?
- Jakie są formy, częstotliwość i cel kontaktów PES z administracją lokalną miasta Torunia? Czy coś Pani/Pana zdaniem należałoby zmienić w tym zakresie?
- Jakie działania mogłyby Pani/Pana zdaniem lepsze zrozumienie wzajemnych oczekiwań i wzmocnić współpracę pomiędzy PES a administracją samorządową miasta Torunia.

IDI z wiodącymi podmiotami ekonomii społecznej

OBSZAR – JAKOŚĆ WSPÓŁPRACY

- Kto jest częściej inicjatorem współpracy – administracja czy PES? Z czego Pani / Pana zdaniem to wynika?
- Czy reprezentowana przez Panią/Pana organizacja współpracowała z administracją samorządową miasta Torunia? Jak ocenia Pani/Pan tą współpracę?
- Czy można różnicować jakość współpracy z poszczególnymi jednostkami administracyjnymi miasta Torunia?
- Co zdecydowało o tym, że ta współpraca została zawiązana (ew. nie została zawiązana)?
- Czy tą współpracę można scharakteryzować jako trwałą i partnerską? Jeśli tak - co o tym świadczy?

OBSZARY:

– WZAJEMNE OCZEKIWANIA OBU STRON DOTYCZĄCE WSPÓŁPRACY

– POZIOM ROZEZNANIA PRACOWNIKÓW ADMINISTRACJI LOKALNEJ W OFERCIE PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ

- Czy Pani/Pana zdaniem administracja lokalna miasta Torunia powinna współpracować z toruńskim PES? Dlaczego?
- W jakich obszarach ta współpraca powinna przebiegać?

- Czy administracja lokalna jest ważnym parterem w działalności rynkowej toruńskich PES? Dlaczego?
- Co Pani/Pana zdaniem decyduje o sukcesie współpracy PES z administracją samorządową?
- Czy Pani/Pana zdaniem współpraca PES z agendami samorządowymi powinna przebiegać na innych zasadach niż współpraca PES z partnerami prywatnymi. Dlaczego? Ew. o jakich różnicach można tu mówić?
- Czy w ofercie reprezentowanej przez Pana organizację istnieją usługi specjalnie adresowane do sektora samorządowego miasta Torunia? Jakże to usługi?
- Czy oferta toruńskich PES jest konkurencyjna względem oferty świadczonej przez podmioty prywatne? W jakim zakresie?
- Czy oferta PES może konkurować cenowo z ofertą podmiotów prywatnych? Dlaczego?
- Czy można mówić o konkretnych obszarach zleceń zewnętrznych i zadań powierzanych przez samorząd, które realizować powinny PES?
- W jakim zakresie oferta świadczone przez toruńskie PES spełnia aktualnie te wymagania?
- W jakich obszarach usług rynkowych oferta toruńskich PES jest najsilniejsza, w jakich najsłabsza?
- Jak ocenia Pani/Pan profesjonalizm usług świadczonych przez PES na tle innych podmiotów rynkowych?
- Czy oferta PES jest przejrzysta i łatwo dostępna? Czy toruńskie PES powinny Pani/Pana zdaniem zmienić coś w tym zakresie?
- Jak ocenia Pani/Pan wiedzę pracowników administracji lokalnej na temat aktualnej oferty rynkowej toruńskich PES?

OBSZAR – POZIOM WZAJEMNEGO ZAUFANIA OBU STRON

- W jakim zakresie toruńskie PES są partnerami w realizacji codziennych zadań administracji lokalnej miasta Torunia?
- Czy próbując charakteryzować toruńskie PES należałoby raczej odwoływać się do określenia „grupy wykluczonych poszukujących szansy na rynku pracy”, czy raczej „grupy profesjonalistów przewyższających indywidualne ograniczenia i trudności”?
- Jakże czynniki wpływają Pani/Pana zdaniem negatywnie na zaufanie administracji lokalnej miasta Torunia wobec PES?

- Jakie czynniki wpływają Pani/Pana zdaniem negatywnie na zaufanie PES do administracji lokalnej?
- Czy można mówić o jakichś dobrych praktykach współpracy toruńskich PES z administracją samorządową? Jakie to praktyki?

OBSZARY- PRZYCZYNY TRUDNOŚCI WE WSPÓŁPRACY

- Czy można mówić o obszarach trudności we współpracy podmiotów ekonomii społecznej z administracją lokalną?
- Co przede wszystkim należałoby zrobić, żeby przezwyciężyć te trudności?
- Jakie mechanizmy prawne lub organizacyjne obowiązujące lokalne jednostki administracyjne ograniczają lub blokują współpracę samorządu z PES? Jeśli tak to jakie rozwiązania mogą pomóc je niwelować lub minimalizować?
- Jak ocenia Pani/Pan przydatność klauzul społecznych w PZP i czy klauzule te są stosowane w praktyce jednostek administracyjnych miasta Torunia?

OBSZAR –ROZESZNANIE WE WZAJEMNYCH POTRZEBACH OBU STRON

- Jak ocenia Pani/Pan jakość prowadzonej pomiędzy toruńskimi PES a lokalną administracją samorządową komunikacji na temat wzajemnych potrzeb i możliwości przyszłej współpracy?
- Jakie są formy, częstotliwość i cel kontaktów PES z administracją lokalną miasta Torunia?
- Jakie działania mogłyby Pani/Pana zdaniem lepsze zrozumienie wzajemnych oczekiwań i wzmocnić współpracę pomiędzy PES a administracją samorządową miasta Torunia.

6.2.2. Dyspozycje do wywiadu grupowego (FGI)

- Czy Państwa zdaniem administracja lokalna miasta Torunia powinna współpracować z toruńskim PES? Dlaczego?
- W jakich obszarach ta współpraca powinna przebiegać?

- Czy administracja lokalna jest ważnym parterem w działalności rynkowej toruńskich PES? Dlaczego?
- Czy można różnicować jakość współpracy PES i administracją samorządową w kontekście poszczególnych jednostek miasta Torunia? Z czego wynikają te różnice?
- Czy tą współpracę pomiędzy PES a jednostkami administracji lokalnej miasta Torunia można scharakteryzować jako trwałą i partnerską? Jeśli tak - co o tym świadczy?
- Czy Państwa zdaniem współpraca PES z agendami samorządowymi powinna przebiegać na innych zasadach niż współpraca PES z partnerami prywatnymi. Dlaczego? Ew. o jakich różnicach można tu mówić?
- Czy oferta toruńskich PES jest konkurencyjna względem oferty świadczonej przez podmioty prywatne? W jakim zakresie?
- Czy oferta PES może konkurować cenowo z ofertą podmiotów prywatnych? Dlaczego?
- Czy można mówić o konkretnych obszarach zleceń zewnętrznych i zadań powierzanych przez samorząd, które realizować powinny PES?
- W jakich obszarach usług rynkowych oferta toruńskich PES jest najsilniejsza, w jakich najsłabsza?
- Jak ocenia Państwo profesjonalizm usług świadczonych przez PES na tle innych podmiotów rynkowych?
- Czy oferta PES jest przejrzysta i łatwo dostępna? Czy toruńskie PES powinny Państwa zdaniem zmienić coś w tym zakresie?
- Czy w Państwa ocenie poziom wiedzy pracowników administracji lokalnej na temat aktualnej oferty rynkowej toruńskich PES jest wystarczający? Dlaczego?
- W jakim zakresie toruńskie PES są partnerami w realizacji codziennych zadań administracji lokalnej miasta Torunia?
- Czy próbując charakteryzować toruńskie PES należałoby raczej odwoływać się do określenia „grupy wykluczonych poszukujących szansy na rynku pracy”, czy raczej „grupy profesjonalistów przewyżających indywidualne ograniczenia i trudności”?
- Czy można mówić o obszarach trudności we współpracy podmiotów ekonomii społecznej z administracją lokalną?
- Co przede wszystkim należałoby zrobić, żeby przewyżczyć te trudności?
- Jakie czynniki wpływają Państwa zdaniem negatywnie na zaufanie we wzajemnej relacji administracji lokalnej miasta Torunia i PES?

- Jakie mechanizmy prawne lub organizacyjne obowiązujące lokalne jednostki administracyjne ograniczają lub blokują współpracę samorządu z PES? Jeśli tak to jakie rozwiązania mogą pomóc je niwelować lub minimalizować?
- Jak oceniają Państwo przydatność klauzul społecznych w PZP i czy klauzule te są stosowane w praktyce jednostek administracyjnych miasta Torunia?
- Jak oceniają Państwo jakość prowadzonej pomiędzy toruńskimi PES a lokalną administracją samorządową komunikacji na temat wzajemnych potrzeb i możliwości przyszłej współpracy?
- Jakie działania mogłyby Państwa zdaniem na lepsze zrozumienie wzajemnych oczekiwań i wzmocnić współpracę pomiędzy PES a administracją samorządową miasta Torunia.

6.2.3. Treść ankiety CATI

Każdy z wywiadów powinien być poprzedzony wstępem poniższej treści:

Nazywam się..... i jestem członkiem zespołu badawczego, który prowadzi badania dotyczące problemu współpracy podmiotów ekonomii społecznej i administracji lokalnej miasta Torunia. Zleceniodawcą badania jest CISTOR Stowarzyszenie Partnerstwo Społeczne a samo badanie związane jest z realizacją projektu „Toruński program współpracy instytucji ekonomii społecznej z administracją lokalną jako szansa na stabilne funkcjonowanie PES”, współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

W trakcie badania chcemy poznać, jakie problemy i bariery ograniczają współpracę podmiotów ekonomii społecznej i administracji lokalnej, aby wypracować optymalny model takiej współpracy. Badanie to prowadzone jest przez firmę Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego sp. z o.o.

Czy mogę nagrywać naszą rozmowę? Pragnę podkreślić, że zapewniamy Pani/Panu anonimowość: to nagranie będzie jedynie formą notowania, a Pani/Pana wypowiedzi nie będą udostępnione nikomu spoza zespołu badawczego. Może Pani/Pan także odmówić odpowiedzi na te pytania, co do których wyrazi Pani/Pan taką wolę.

I. Jakość współpracy

1) Czy Państwa organizacja w ciągu ostatnich 3 lat współpracowała lub kontaktowała się z administracją lokalną Miasta Torunia (Urzędem Miasta, jego jednostkami organizacyjnymi, Radą Miasta?)

- a. tak -> patrz pyt. 3
- b. nie -> patrz pyt. 2

2) Z jakich powodów Państwa organizacja nie współpracuje/nie kontaktuje się z administracją lokalną? (respondent powinien wybrać 1 najważniejszą odpowiedź)

- a. brak takiej potrzeby;
- b. brak czasu (w tym czasie wykonywaliśmy inne zajęcia);
- c. skomplikowane procedury/biurokracja;
- d. złe doświadczenia z administracją lokalną (jakie?.....);
- e. inne powody, jakie?.....

Patrz pyt. 5

3) W którym z poniższych zakresów Państwa organizacja współpracowała w ciągu ostatnich 3 lat z administracją lokalną Miasta Torunia? Jak ocenia Pani/Pan tę współpracę? Dlaczego?

(ankieter pyta o każdą z poniższych możliwości, jeżeli respondent w tym zakresie współpracował z samorządem, to ankieter najpierw prosi o doprecyzowanie, czego dokładnie dotyczyła współpraca, a następnie zadaje pytanie o ocenę w skali od 1 do 5 (od 1 – bardzo źle do 5 – bardzo dobrze) z prośbą o uzasadnienie oceny)

- a. udział w konkursie dotacyjnym, konkursie ofert:
 - i. tak/nie (jeżeli nie – patrz pkt b, jeżeli tak – patrz poniżej)
 - ii. Jakie to były konkursy?.....
 - iii. Ocena: 1 2 3 4 5
 - iv. Dlaczego tak ocenia Pan/i ten aspekt?.....

- b. udział w przetargu:
 - i. tak/nie (jeżeli nie – patrz pkt b, jeżeli tak – patrz poniżej)
 - ii. Jakie to były przetargi?.....
 - iii. Ocena: 1 2 3 4 5
 - iv. Dlaczego tak ocenia Pan/i ten aspekt?.....
- c. inne wsparcie finansowe ze strony administracji lokalnej
 - i. tak/nie (jeżeli nie – patrz pkt b, jeżeli tak – patrz poniżej)
 - ii. Jakie to było wsparcie?.....
 - iii. Ocena: 1 2 3 4 5
 - iv. Dlaczego tak ocenia Pan/i ten aspekt?.....
- d. konsultacje społeczne aktów prawnych, strategii i innych dokumentów
 - i. tak/nie (jeżeli nie – patrz pkt c, jeżeli tak – patrz poniżej)
 - ii. Jakie to były konsultacje?.....
 - iii. Ocena: 1 2 3 4 5
 - iv. Dlaczego tak ocenia Pan/i ten aspekt?.....
- e. podejmowanie wspólnych inicjatyw
 - i. tak/nie (jeżeli nie – patrz pkt d, jeżeli tak – patrz poniżej)
 - ii. Jakie to były inicjatywy?.....
 - iii. Ocena: 1 2 3 4 5
 - iv. Dlaczego tak ocenia Pan/i ten aspekt?.....
- f. partnerstwo z administracją w projektach UE lub innych przedsiębiorstwach (jakich.....)
 - i. tak/nie (jeżeli nie – patrz pkt f, jeżeli tak – patrz poniżej)
 - ii. Jakie to były projekty/przedsięwzięcia?.....
 - iii. Ocena: 1 2 3 4 5
 - iv. Dlaczego tak ocenia Pan/i ten aspekt?.....
- g. pozafinansowe wsparcie ze strony Urzędu dla działań podmiotu (szkolenia, doradztwo, informacja)
 - i. tak/nie (jeżeli nie – patrz pkt g, jeżeli tak – patrz poniżej)
 - ii. Jakie to było wsparcie?.....

- iii. Ocena: 1 2 3 4 5
- iv. Dlaczego tak ocenia Pan/i ten aspekt?.....
- h. wymiana informacji
 - i. tak/nie (jeżeli nie – patrz pkt h, jeżeli tak – patrz poniżej)
 - ii. Czego dotyczyła ta informacja?.....
 - iii. Ocena: 1 2 3 4 5
 - iv. Dlaczego tak ocenia Pan/i ten aspekt?.....
- i. patronat ze strony samorządu
 - i. tak/nie (jeżeli nie – patrz pkt i, jeżeli tak – patrz poniżej)
 - ii. Czego dotyczył patronat?.....
 - iii. Ocena: 1 2 3 4 5
 - iv. Dlaczego tak ocenia Pan/i ten aspekt?.....
- j. udział w różnego rodzaju radach, komitetach, grupach roboczych itp.
 - i. tak/nie (jeżeli nie – patrz pkt j, jeżeli tak – patrz poniżej)
 - ii. Jakie to były rady/komitety?.....
 - iii. Ocena: 1 2 3 4 5
 - iv. Dlaczego tak ocenia Pan/i ten aspekt?.....
- k. udostępnienie lokalu przez samorząd;
 - i. tak/nie (jeżeli nie – patrz pkt k, jeżeli tak – patrz poniżej)
 - ii. Ocena: 1 2 3 4 5
 - iii. Dlaczego tak ocenia Pan/i ten aspekt?.....
- l. udział w Toruńskim Forum Organizacji Pozarządowych;
 - i. tak/nie (jeżeli nie – patrz pkt l, jeżeli tak – patrz poniżej)
 - ii. Ocena: 1 2 3 4 5
 - iii. Dlaczego tak ocenia Pan/i ten aspekt?.....
- m. inne, jakie?.....
 - i. Ocena: 1 2 3 4 5
 - ii. Dlaczego tak ocenia Pan/i ten aspekt?.....

4) Jak ogólnie ocenia Pani/Pan jakość dotychczasowej współpracy między Pani/a podmiotem a administracją lokalną Miasta Torunia?

Ocena: 1 2 3 4 5

5) Jak ocenia Pan/Pani ogółem jakość współpracy między administracją lokalną Miasta Torunia a podmiotami ekonomii społecznej (od 1 – bardzo źle do 5 – bardzo dobrze)?

Ocena: 1 2 3 4 5

II. Poziom wzajemnego zaufania obu stron

6) Jak ocenił(a)by Pani/Pan własne zaufanie jako przedstawiciela podmiotu ekonomii społecznej wobec administracji lokalnej miasta Torunia? (od 1 – w ogóle nie darzę go zaufaniem do 5 – darzę go bardzo dużym zaufaniem)

Ocena: 1 2 3 4 5

7) W jakim stopniu Pani/Pana zdaniem inne podmioty ekonomii społecznej darzą zaufaniem samorząd lokalny miasta Torunia? (od 1 – w ogóle nie darzą zaufaniem do 5 – darzą bardzo dużym zaufaniem)

Ocena: 1 2 3 4 5

8) Co negatywnie wpływa na zaufanie podmiotów ES wobec administracji lokalnej Miasta Torunia? (1 najważniejsza odpowiedź)

- a. Niejasność przekazywanych informacji
- b. Niewystarczające kompetencje urzędników
- c. Nepotyzm (przyznawanie wsparcia ze względu na koneksje rodzinne lub znajomości)

- d. Nieprzyjazne traktowanie podmiotów ES przez urzędników
- e. Inne, jakie?.....

Ocena: 1 2 3 4 5

9) W jakim stopniu Pani/Pana zdaniem administracja lokalna miasta Torunia darzy zaufaniem podmioty ekonomii społecznej? (od 1 – w ogóle nie darzą zaufaniem do 5 – darzą bardzo dużym zaufaniem)

Ocena: 1 2 3 4 5

10) Co negatywnie wpływa na zaufanie administracji lokalnej wobec podmiotów ES? (1 najważniejsza odpowiedź)

- a. Brak wiedzy na temat przedsiębiorczości społecznej
- b. Roszczeniowe podejście podmiotów ES
- c. Braki kompetencyjne kadr podmiotów ES
- d. Niesolidność podmiotów ES w realizacji zadań
- e. Nieprzyjazne podejście kadr podmiotów ES do urzędników
- f. Inne, jakie?.....

IV. Wzajemne oczekiwania obu stron dotyczące współpracy

11) Jakiego wsparcia przede wszystkim oczekują podmioty ES od samorządu lokalnego? (max. 3 odpowiedzi)

- a. Wsparcie w zdobyciu pierwszego zlecenia
- b. Wsparcie finansowe
- c. Wsparcie szkoleniowe
- d. Wsparcie doradcze
- e. Udostępnienia wsparcia dla przedsiębiorstw komercyjnych dla przedsiębiorstw społecznych
- f. Wsparcie informacyjne

- g. Wsparcie promocyjne
- h. Wsparcie lokalowe i sprzętowe
- i. Wsparcie kadrowe (staże, wspieranie wolontariatu itp.)
- j. Inne, jakie?.....

12) Co należałoby poprawić w zakresie współpracy podmiotów ekonomii społecznej związane ze współpracą z administracją miasta Torunia? (proszę wymienić 3 najważniejsze)

- a. Większe wsparcie w promocji działalności podmiotów ES (np. organizacja imprez promocyjnych);
- b. Częstsze stosowanie preferencji w zamówieniach publicznych i konkursach ofert (klauzula społeczna);
- c. Łatwiejsze udostępnienie sprzętu i lokali;
- d. Bardziej czytelna polityka lokalowa;
- e. Większe kwoty na wsparcie finansowe;
- f. Umożliwienie większego udziału podmiotom ES w konsultacjach społecznych;
- g. Zmniejszenie biurokratyzacji procedur;
- h. Jaśniejsza i dokładniejsza informacja uzyskiwana z administracji;
- i. Stworzenie jaśniejszych zasad współpracy i wspierania podmiotów ES;
- j. Bardziej przyjazne podejście wobec podmiotów ES;
- k. Wspólne spotkania ułatwiające poznanie specyfiki pracy urzędu i podmiotów ES
- l. Włączenie podmiotów ES w działania mające na celu wspieranie przedsiębiorczości w mieście
- m. Organizacja spotkań promujących ofertę podmiotów ekonomii społecznej wśród osób zamawiających produkty i usługi w urzędzie i jego agendach.
- n. Inne, jakie?.....

13) Jak ocenia Pan/Pani Urząd Miasta Torunia pod względem obsługi petenta z podmiotu ES w następujących obszarach (skala od 1 – bardzo źle do 5 – bardzo dobrze):

- a. bezpośrednia obsługa petenta

- i. Ocena: 1 2 3 4 5
- b. telefoniczna obsługa petenta
 - i. Ocena: 1 2 3 4 5
- c. strona internetowa – jasność i dostępność informacji
 - i. Ocena: 1 2 3 4 5

14) Jak Pan/Pani sądzi co podmioty ekonomii społecznej mogą zaoferować/dać miastu i jego mieszkańcom? (pyt. otwarte)

.....

V. Przyczyny trudności we współpracy

15) Jakie są najważniejsze przyczyny trudności we współpracy podmiotów ekonomii społecznej z administracją lokalną?

- a. Brak zrozumienia co to jest przedsiębiorczość społeczna
- b. Główny nacisk na aspekty społeczne przedsiębiorczości społecznej bez zrozumienia dla aspektów gospodarczych
- c. Stereotypowe postrzeganie przedsiębiorczości społecznej
- d. Postrzeganie przedsiębiorczości społecznej przez pryzmat organizacji pozarządowej
- e. Niewystarczające środki finansowe
- f. Niedostatek kadr odpowiedzialnych za tę współpracę
- g. Niewystarczająca informacja o możliwościach współpracy
- h. Niewystarczająca wiedza o ekonomii społecznej wśród urzędników
- i. Niejasne procedury
- j. Niejasna polityka lokalowa
- k. Brak partnerskiego traktowania ze strony administracji
- l. Brak stabilności finansowej po stronie podmiotów es
- m. Zbyt skomplikowane przepisy
- n. Zbyt mała elastyczność administracji

o. Nieprzyjazne podejście administracji do podmiotów ekonomii społecznej

p. Inne, jakie?.....

16)Co przede wszystkim należałoby zrobić, żeby przezwyciężyć te trudności? (pyt. otwarte)

.....

17)Jak Pan/Pani ocenia czy pracownicy Miasta Torunia posiadają wiedzę nt. oferty Państwa podmiotu (od 1 – bardzo słabo do 5 – bardzo dobrze)

a. Ocena: 1 2 3 4 5

VI. Poziom rozeznania we wzajemnych potrzebach obu stron

18)Jak ocenia Pani/Pan w skali 1-5 poziom rozeznania administracji miasta w zakresie potrzeb sektora ekonomii społecznej? (od 1 – bardzo słabo do 5 – bardzo dobrze)

Ocena: 1 2 3 4 5

19)Jak ocenia Pani/Pan w skali 1-5 poziom wiedzy administracji miasta Torunia dot. ekonomii społecznej ogółem? (od 1 – bardzo słabo do 5 – bardzo dobrze)

20)W jakim stopniu poszczególne potrzeby podmiotów ES są zaspokajane przez administrację lokalną Miasta Torunia? (od 1 – bardzo słabo do 5 – bardzo dobrze)

a. Potrzeba wsparcia finansowego:

i. Ocena: 1 2 3 4 5

b. Potrzeba wsparcia szkoleniowego:

i. Ocena: 1 2 3 4 5

c. Potrzeba wsparcia doradczego:

i. Ocena: 1 2 3 4 5

d. Potrzeba wsparcia informacyjnego:

i. Ocena: 1 2 3 4 5

e. Potrzeba wsparcia promocyjnego:

i. Ocena: 1 2 3 4 5

f. Potrzeba wsparcia lokalowego i sprzętowego:

i. Ocena: 1 2 3 4 5

g. Potrzeba wsparcie kadrowego

i. Ocena: 1 2 3 4 5

h. Potrzeba rozwoju przedsiębiorczości w podmiotach es

i. Ocena: 1 2 3 4 5

21) Co jeszcze mogłyby zrobić obie strony, żeby poprawić współpracę? (pyt. otwarte)

a. Administracja lokalna:

.....

b. Podmioty ES:

.....

22) Jak ocenia Pan/Pani wiedzę pracowników Miasta nt. aktualnej oferty rynkowej podmiotów ekonomii społecznej?.... (od 1 – bardzo słabo do 5 – bardzo dobrze)

a. Ocena: 1 2 3 4 5

METRYCZKA

23) Do jakiego typu podmiotu społecznego należy Pani/Pana podmiot? (1 odpowiedź)

- a. Fundacja
- b. Stowarzyszenie
- c. Spółdzielnia socjalna
- d. Inna spółdzielnia

- e. Przedsiębiorstwo non-profit
- f. CIS
- g. ZAZ
- h. Inne, jakie? (nie czytać)

24) Jaki rodzaj działalności Państwo prowadzą? (dotyczy 21 A i 21 B)

- a. Działalność statutowa
- b. Działalność statutowa odpłatna
- c. Działalność gospodarcza

25) Jaki jest główny obszar działalności Pani/Pana instytucji? (2 odpowiedzi)

- a. Edukacja
- b. Integracja i pomoc społeczna
- c. Kultura i sztuka
- d. Sport
- e. Ochrona środowiska
- f. Wsparcie osób niepełnosprawnych
- g. Ekologia
- h. Inne, jakie?.....

26) Czy Państwa organizacja sprzedaje produkty lub świadczy usługi? Jeżeli tak, to jakie?....

- a. Sprzedaż produktów (jakich).....
- b. Sprzedaż usług (jakich).....

27) Od kiedy działa Państwa podmiot? (podać rok)

28) Wielkość zatrudnienia w Państwa podmiocie? (w przeliczeniu na etaty średnio miesięcznie)

29) Główni odbiorcy (wymień trzech najważniejszych)

- a. Urząd miasta Torunia
- b. Agendy Urzędu Miasta Torunia (Urząd Pracy, Szkoły, OPS)
- c. Firmy Komercyjne
- d. Osoby fizyczne
- e. Inne

30) Główne źródła przychodów (w procentach – orientacyjnie)

- a. Sprzedaż towarów i usług (niezależnie od odbiorcy)
- b. Realizacja projektów finansowanych z dotacji miejskich
- c. realizacja projektów finansowanych z dotacji marszałkowskich
- d. Realizacja projektów z funduszy strukturalnych
- e. składki członków
- f. darowizny
- g. Inne jakie

31) Przychód w 2011 roku (orientacyjny)

- Do 20 tys
- Pow 20 tys -50 tys
- Pow 50 tys – 100 tys
- Pow 100 tys – 500 tys
- Pow 500 tys 1 mln
- Pow 1 mln